EXPOSITIO. D. AEGIDII Romani, Archiepiscopi Bituricensis, ordinis fratrum Eremitarum S. Augus. super cap. firmiter de Sum. Trinit. et fid. catho. accuratissime castigata, et in lucem primo edita, Magistro Fabiano de Genua correctore.

FIRMITER Credimus, &c. Hæc Decretalis intitulatur de summa Trinitate & fide catho. & dicitur fuisse edita a Domino Innocentio Papa Tertio in generali Concilio. Innocentius ergo tertius in hac decretali duo facit, quia primo determinat veritatē. Secundo remouet errores. Est.n. duplex opus sapientis, videlicet non mētiri de quibus nouit in determinando veritatem, & manifestare mentientē, in destruendo errores. Secūda pars īcipit ibi. (Damnamus. ergo & reprobamus.) Circa primū tria facit, secundū ꝙ tria sunt determinanda circa summam trinitatē & fidem catholicā. Nā quicquid est determinandum de summa trinitate & fide catholica, vel pertinet ad ipsam trinitatem in se, vel pertinet ad opus creationis, vel ad opus recreatiōis. Primo ergo determinat de sūma trinitate in se. Secundo determinat, de opere creationis. Tertio de ope re creationis. Secūda ibi. (Vnū vniuersorū principium.) Tertia ibi. (Diabolus enim et alii dēmones.) Ad euidētiam autē primæ partis, sciendū ꝙ in diuinis nō posset esse vnitas essentiæ, & trinitas personarū, nisi esset origo personarum. Nam nisi vna persona oriretur ab altera, non esset distinctio personarum: ait enim Damascenus: lib. 1. de Orthodoxa fide cap. 2. Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnum idemq; esse, præter innascentiam, nascētiam, atq; processionem. Duo ergo facit, quia primo determinat de ipsa veritate, & vnitate diuinę essentię. Secundo de ipsa personarum origine. ibi (pater a nullo) Dicit ergo ꝙ firmiter credimus & simpliciter cōfitemur, ꝙ vnus solus est verus deus, eternus, immensus, incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens, et ineffabilis. Pater, et filius, & Spiritus sanctus, tres quidem personę, sed vna essentia, substantia, seu natura, simplex omnino. Notandum ꝙ ea quę traduntur in fide catholica (quantū ad pręsens spectat) in duobus excedūt ea quæ traduntur in aliis scientiis, videlicet in firmitate adhæsionis, & in exclusione erroris. Nā licet tradita in aliis scientiis videantur consentanea his, quæ ex sensibus oriuntur, firmius tamē adhæremus fidei catholicæ, q̄ adhæreamus quibuscūq; traditis in aliis sciētiis. Nō enim vnus fidelis pmitteret sibi amputari caput, pro aliquo dicto in aliis scientiis, sicut pmitteret pro aliquo articulo fidei catholicæ. Secūdo fides catholica excedit alias scientias in exclusione erroris: quia (vt plurimū) in sciētiis humanitus traditis, simul cum veritate admiscentur falsitates & errores: sed a fide catholica excluditur omnis error, & est ratio, quia aliæ sciētiæ innituntur lumini humano, sed hæc scientia est diuinitus inspirata & innititur lumini diuino, quod falli non potest. Ideo ait: Firmiter credimus, quia fidei catholicæ debemus firmiter adhęrere, & simpliciter, idest sine plica erroris confiteri: quia (vt tactum est) fides catholica excedit alias scientias non solum quantū ad firmitatē adhæsionis, sed etiā quantum ad exclusionem erroris. Notandum etiam ꝙ illa quæ sunt in illa summa trinitate, quasi ad tria reducūtur quia vel pertinēt ad essentiæ vnitatē, vel ad personarum distinctionē, vel ad pluralitatē attributorum. In litera ergo primo tangunt ea quæ pertinent ad pluralitatem attributorum, cū dicitur, ꝙ est vnus solus Deus, æternus, immensus, etc. Secundo tangunt ea quæ pertinēt ad distinctionē, personarū, cum subiungitur ꝙ ille verus Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Tertio tangūtur ea quæ pertinent ad vnitatem essentiæ, cum subinfertur, ꝙ est ibi vna essentia, vna substātia, vna natura, simplex omnino. Notandū etiam, ꝙ quicquid perfectionis est in creatura, totum attribuimus deo per positionē, vt si perfectionis est in creatura ꝙ sit bona, iusta, sapiens, dicimus Deū esse bonum, iustū sapiētem. Quæ verò sunt in creaturis, & denotant imperfectionem, illa deo attribuimus, nō per positionē, sed per remotionē: vt si imperfectionis est, ꝙ creatura sit tēporalis, sit cōmensurabilis & comprehensibilis, ista deo attribuimus per remotionem, & dicimus, Deus non est tēporalis sed æternus, non est cōmensurabilis, sed immensus, non est comprehēsibilis, sed incomprehēsibilis. Notādum etiam ꝙ Deo debent attribui, nō solū perfectiones quæ sunt in creaturis, sed etiā perfectiones quæ possunt eis inesse: nam omnis perfectio quæ excogitari potest, nobilissimè & excellentissimè in Deo reseruatur. Secundo etiam à Deo remouendæ sunt non solum imperfectiones, quæ sunt in creaturis, sed etiam imperfectiones quæ eis possent in esse: quia in Deo nulla est impfectio. Deus enim, s̄m Beatum Anselmum, est quicquid melius est esse q̄ non esse: quia ei cōpetit omnis perfectio. Sic etiam dicere possumus, ꝙ Deus non est quicq̄d est melius non esse q̄ esse: quia ei nulla competit imperfectio, vt si melius est nō esse cōmensurabilem q̄ esse: Deus non est cōmensuralis quia immēsus est. Et si melius est non esse temporalem q̄ esse: Deus non est temporalis, sed æternus. Igitur cum perfectiones quæ sunt in creaturis, & quæ etiā inesse possunt, sint infinitæ, infinita poterunt Deo attribui, secundū positionem, quantū ad perfectiones: & infinita possunt ei attribui secundū remotionē, quantum ad imperfectiones. Ideo Dionisius cap. 12. de diuinis nominibus ait, ꝙ laudare debemus eum

[Margin notes:] *...us sapientis lex.* — *...origine per ...arum sequi earū distin...* — *...mascenus ...1. cap. 2.* — *Qua de causa his quæ sunt fidei, firmiter adherendū sit, & nō traditis alijs scientijs.* — *Anselmus mono. cap. 17.* — *Dionis. lib. de diui. nom. cap. 12.*

qui eſt infinitorũ nolum. In lr̃a itaq; tanguntur aliqua attributa diuina, cum dr̃ qd' Deus eſt immenſus, incõpreheſibilis, & cetera hmõi. nõ tñ tangunt oĩa attributa qa (vt dictũ eſt), iſta ſunt quodãmodo infinita. Notandum etiam ꝙ licet Deo attribuamus aliqua poſitiuè, quia dicimus ipſum eſſe bonũ, ſapientẽ, & iuſtũ, & aliqua negatiuè, qa dicimus ipm̃ eſſe imẽſum & incõprehenſibilẽ: attamen (vt Dioniſ. dicit.) lib. de cęleſti Hierarchia: Negationes in diuinis ſunt verę, affirmationes vero incõpactæ.

Dioniſ. lib. de cœlis Hierar. cap. 2.

Dicunt.n. affirmationes incõpactę, qa eſt ibi aliqua improprietas in modo intelligendi. Nã ſi dicas, deum eſſe nõ cõmenſurabilẽ ſed immẽſum, nõ tp̃alẽ, nec terminatũ, ſed ęternum. i. extra terminũ & hẽre eſſe interminatum, nulla ĩproprietas eſt ibi. Sed ſi dicas Deũ eſſe ſapientẽ, quia nõ potes intelligere deũ ſapientẽ eo modo quo ipſe eſt ſapiẽs, & ſic de aliis pfectionibus per poſitionẽ dictis, in omnibus ꝓpoſitionibus affirmatiuè de Deo dictis, eſt aliqua incompactio, & aliqua improprietas ex noſtro modo intelligẽdi.

Qua de cauſa negationes de Deo ſint veræ, affirmationes autem ſint incompactæ.

Et quia ſic, eſt, attributa quæ tangũtur in litera, magis omnia ſunt per remotionẽ, vt ꝙ Deus eſt nõ temporalis, ſed æternus, non cõmenſurabilis, ſed immenſus, q̃ dicta ſint per poſitionem. Notandum etiam, ꝙ licet ſecundũ cõem vſum loquẽdi, dictum ſit, ꝙ in diuinis eſt vna ſubſtãtia, vna eſſentia, non tamen propriè dictum eſt, vt ait Auguſt. in lib. de trinitate ꝙ Deus ſit ſubſtantia, ſed ꝙ ſit eſſentia, nam cum ſubſtantia dicat, a ſubſtare, eſſentia vero dicatur ab eſſe, Deus ꝓprie non dicitur eſſe ſubſtantia, quia nulli propriè ſubſtat, ſed dicitur propriè eſſentia, quia proprie ei cõpetit eſſe.

Auguſtin. 7. de de Tri. cap. 5.

Solus Deus vere eſt.

Immo forte nihil aliud à Deo proprie habet eſſe: quia noſtrum eſſe, ad ſuum eſſe comparatũ, magis eſt non eſſe q̃ eſſe, iuxta illud Eſaie: Omnes gentes quaſi nõ ſint, ſic ſunt coram Deo, & quaſi nihilũ & inane reputatæ ſunt ei.

Cap. 40.

Auguſt. 7. de trin. cap. 5.

Vnde Aug. 7. de Trinit. cap. 5. ſic ait: Manifeſtum eſt Deum abuſiuè ſubſtantiam vocari, vt nomine vſitatiore intelligatur eſſentia, ꝙ verè ac propriè dicitur, ita vt fortaſſe ſolum deum oporteat dici eſſentiam, quia ſolus vere eſt. Quod ergo in litera dicitur ꝙ Deus dicitur ſubſtantia, oportet ꝙ ſubſtantia accipiatur large, prout ſubſtantia idem nominat ꝙ eſſentia.

Solus Deus eſt õino ſimplex.

Notandum etiã ꝙ diuina natura dicitur omnino ſimplex; quia licet creatura poſſit aliquo modo ſimplex dici, quia creatura ſpiritualis ſimplex eſt reſpectu corporalis: tamen ſimpliciter & omnino ſolus Deus eſt ſimplex, & omnis creatura compoſita. Nã in omni creatura eſt compoſitio eſſentiæ & eſſe, virtutis & ſubſtantiæ, accidẽtis & ſubiecti. In omni enim creatura eſſe differt ab eſsẽtia, & virtus differt, a ſubſtãtia. Nulla enim creatura eſt ſuum eſſe, nec aliqua creatura eſt ſua virtus. Sic etiã in omni creatura eſt aliquid per accidens ꝓpter quod eſt ibi compoſitio accidentis & ſubiecti. In Deo autẽ non eſt compoſitio eſſentiæ & eſſe: quia Deus eſt ſuum eſſe. Non eſt ibi compoſitio virtutis & ſubſtantiæ: quia Deus eſt ſua virtus. Nõ eſt ibi compoſitio accidentis & ſubiecti: quia in Deo nihil eſt per accidẽs. Vt habetur ab Auguſt. in pluribus locis in. 5. de Trinitate. Merito ergo natura diuina dicit̃ eſſe omnino ſimplex.

Auguſt. 5. de trin. cap. 2. 3. 4. et. 5.

Deinde cũ dicit. (Pater a nullo) determinat de perſonarũ origine dicens, ꝙ pater a nullo eſt, filius autẽ eſt a patre ſolo, ſed ſpiritus ſanctus eſt pariter ab vtroq; abſq; initio: quia pater generãs, filius naſcens, ſpiritus ſanctus procedens, ſunt conſubſtantiales, & coęquales, & omnipotẽtes & coęterni. Notandũ aũt ꝙ gñatio quam filius accepit a patre, eſt intellectualis & non materialis. Nam pater intelligendo ſe, gignit in ſeipſo conceptum quendã, qui conceptus dicitur verbum, & verbũ illud gignitur de ſcientia patris. Sicut etiam in nobis ipſis cum aliquid intelligimus, formamus in nobis ipſis conceptum aliquem qui dicitur verbum. Differt tamen verbũ noſtrum a verbo diuino, quia verbũ noſtrum non ſemper gignitur de noſtra ſcientia, ſed aliquando gignitur ex ignorãtia. Quia multa dicimus quę ignoramus: vt vult Auguſt. 15. de Trini. Sed verbũ dei ſemper generatur de ſciẽtia Dei.

Differẽtia inter verbũ diuinũ & noſtrũ.

Auguſt. 15. de trin. ca. 15

Nõ ergo intelligas ꝙ filius naſcens ex patre, ſit aliquid materialiter productum, ſed aliquod generatum intellectualiter. Ita ꝙ filius patris, nihil aliud eſt q̃ verbũ patris, ex eius ſciẽtia naſcens. Notandũ etiam ꝙ ſicut pater intelligendo ſe, generat in ſe quendam conceptũ, & quoddã verbum, quod dicitur filius eius, ita pater & filius diligẽdo ſe, producunt quẽdã amorem qui dicit̃ ſpiritus ſanctus. Quare ſicut filius eſt verbum patris, ita ſpiritus ſanctus eſt amor patris & filii. Pater ergo, quia non accipit eſſe ab alio, dicitur eſſe a nullo. Filius verò quia eſt verbum patris, & accipit eſſe a patre dicit̃ eſſe a patre ſolo, vel dicit̃ eſſe a patre naſcens. Sed ſpiritus ſanctus qui eſt amor patris & filii, & aliqs amor procedens a patre & filio, dicitur eſſe procedens pariter ab vtroq;. Notandũ etiã ꝙ faciẽda eſt vis in eo ꝙ dicitur, pariter, ideſt ęqualiter. Spiritus enim ꝓcedit pariter & ęqualiter a pr̃e & filio, quia pr̃ & filius ſpirant ſpũm ſanctũ, nõ in eo ꝙ plura, ſed in eo ꝙ vnũ principiũ eius, iuxta illud Aug. 5. de Trini. Sicut pr̃ & filius per cõparationẽ ad creaturam relatiuè dicunt̃ vnus creator & vnus Deus, ſic relatiuè ad ſpũm ſanctũ vnũ principiũ.

Quare ſpiritus ſanctus a patre & filio equaliter procedat.

Auguſt. 5. de trini. cap. 14.

Et ſic pr̃ & filius ſpirant ſpiritũ ſctm̃ nõ in eo ꝙ diuerſi, nec in eo ꝙ ſint plura prĩcipia, ſed in eo ꝙ ſint vnũ principiũ. Oportet ergo ꝙ ſpũs ſctũs ꝓcedat pariter ab vtroq;. Notandũ etiam ꝙ differt verbũ diuinum a verbo noſtro, & amor diuinus ab amore noſtro, quia nos non ſemper intelligimus, nec ſemper diligimus, ſed Deus qui omnino eſt immutabilis, apud quem non eſt tranſmutatio nec viciſſitudinis obumbratio, ſemper intelligit, & ſemp diligit:

Iacob. cap. 1.

diligit: Semper ergo est ibi verbū, quod gignitur ex intelligere patris, & semper est ibi amor, qui procedit ex patre & filio. Filius ergo qui est verbum patris, semper absq; initio & fine est ex patre nascens, & Spiritus sanctus qui est amor patris & filii, semper absq; initio et fine est procedens pariter ab vtroq;. Notandum etiam ꝙ substantia dei vel essentia dei (quantum spectat ad præsens) differunt a substantia nostra vel ab essentia nostra in quatuor. Primo differunt, quia quicquid est in Deo, est idem ꝙ substantia Dei, sed quicquid est in nobis, non est idem ꝙ substantia nostra. Scientia ergo Dei, est idem ꝙ substantia eius, & diligere ipsius Dei, est idem ꝙ substantia eius, sed nostrum scire, & nostrum diligere, non sunt idem ꝙ substantia nostra. Verbū ergo nostrum, & amor noster, non sunt consubstantiales nobis: quia nostrum intelligere ex quo procedit verbū nostrum, & nostrum diligere ex quo ꝓcedit amor noster, non sunt idem ꝙ substantia nostra. Sed filius qui est verbū patris, & spiritus sanctus qui est amor eius, sunt consubstantiales Deo: quia in deo scire & diligere sunt idē ꝙ substantia eius.

Quatuor differentiæ inter Dei substantiā & nostram. prima.

Secunda. Secunda differentia inter Dei substātiam et nostram substantiam est, quia substātia dei est omnino simplex, sed nostra non est omnino simplex. Substātia ergo Dei quia omnino simplex est, non habet partem, et partem, filius ergo et spiritus sanctus, qui sunt patri cōsubstantiales, et habent eandem substantiā cum patre, oportet ꝙ eis tota substantia patris cōmunicetur, cū ibi ꝑpter simplicitatem non sit partem et partē dare. Filius ergo et Spiritus sanctus sunt coæquales patri, quia propter simplicitatem quæ est in deo, cuilibet cōmunicat pater totam substantiam, et totam virtutē suam. Licet ergo, verbum nostrum, et amor noster, possint dici non coæquales nobis, filius tamē, qui est verbum patris, et spiritus sanctus, qui est amor patris et filii, sibi coæquales sunt.

Tertia. Tertia differentia inter substantiam nostram, et substātiam dei est, quia substantia nostra est imperfecta, et in se non habet omnem potentiā et omnem virtutē, sed substantia dei est omnino perfecta, et in ea reseruatur omnis potētia, et omnis virtus. Est enim substantia diuina ipsum esse, in quo reseruatur omne esse, et per cōsequens oē posse: et quia filio, et per cōsequens spiritui sancto, cōmunicat pater totam diuinam essentiam, cum in illa substantia habeat esse omnis potentia, et omnis virtus, oportet ꝙ filius et spiritus sanctus sint omnipotentes sicut et pater, quia habent eandē diuinam essentiam, et totam illam essentiam, quā habet pater. Licet ergo, verbum nostrum et amor noster, non habeant oēm potentiā, filius tamen qui est verbum patris, et spiritus sanctus qui est amor eius, habet omnipotētiam.

Quarta. Quarta differentia est, quia substantia nostra est temporalis et mutabilis; substantia vero diuina est æterna & immutabilis. Verbum ergo nostrū & amor noster non habent æternitatem: sed filius, qui est verbum patris, & spiritus sanctus, qui est amor eius, oportet ꝙ sint coæterni patri, quia pater eis cōmunicat substantiam suam, quæ est in cōmutabilis & æterna. Ex his ergo quatuor differentiis, quas habet diuina substantia ad nostram substantiam, verificantur de filio, & de Spiritu sancto, illa quatuor quæ dicūtur in litera, videlicet ꝙ sunt consubstantiales, & coæquales, omnipotentes & coæterni. Deinde cum dicit. (Vnum vniuersorū principium.) Determinat de opere creationis dicens; ꝙ ille vnus verus Deus, trinus in personis, & vnus in substantia, est vnum vniuersorū principiū, creator omniū visibilium & inuisibilium, spiritualium & corporaliū, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtranq; de nihilo condidit creaturā, spiritualem & corporalem, angelicam et humanā, hanc enim, humanam scilicet, ex corpore & spiritu, constitutam.

Error Manicheorum de rerum principio. Notandum aūt ꝙ circa opus creationis errauerūt Manichei, quia non posuerunt vnum principium vniuersorū, sed dixerunt duo esse principia: Vnum quidē ex quo procedebant bona, alterū vero ex quo mala procederent. Voluerunt etiam ꝙ visibilium corporaliū, & spiritualium non esset vnum principiū, sed duos Deos asserebant esse, & duo principia: ab vno quorū procedebant hæc visibilia corporalia, ab alio verò procedebant inuisibilia & spiritualia.

Cōfutatio erroris. Hic ergo error destruitur, ex eo ꝙ in litera dicit, ꝙ est vnum vniuersorū principium, creator omnium, visibiliū, & inuisibiliū, spiritualiū & corporalium.

Error phylosophorū de mūdi principio. Notandū etiam ꝙ circa productionem rerum errauerunt philosophi dicentes: Mundum esse ab æterno, asserentes etiam ex nihilo nihil fieri posse.

Confutatio erroris. Hic autem error eneruatͬ, per hoc ꝙ hic asseritur, mundum esse temporalē, & ex nihilo creatum. Vnde scribitur, ꝙ sua omnipotenti virtute simul ab initio tēporis, vtrāq; de nihilo condidit creaturam. Non ergo mundus est ab æterno, sed ab initio tēporis est creatus, non ex præiacenti materia, sed ex nihilo est in esse productus.

Beda, initio tēporis quatuor creata fuerunt simul. Gen. 1. Notandum etiam ꝙ secundū Bedam, & habetur in glosa super gene. in principio. Quatuor sunt quæ creauit Deus ab initio temporis, videlicet, tempus, cęlum empireū angelus, & materia. Nam in principio, idest in initio tēporis, creauit deus cęlū.i. cęlū empireū & terram.i. hanc materiam corporalem. & quia cęlum empireum statim cum factum fuit (secūdum Bedam) mox sanctis angelis est repletū. Illa quatuor fuerunt simul facta, videlicet cęlum empireum, tēpus, & materia corporalis et Angeli: et quia sic est, ideo hic dicitur, ꝙ simul ab initio temporis Deus de nihilo vtramq; cōdidit naturam, spiritualem & corporalem, angelicam, & mundanam. Nam (vt iactum est) natura angelica, & hęc materia corporalis, simul

cum tempore habent esse,& sunt creata. Notã dum etiã q distinguendo opera creationis secundum opera sex dierum, vt sonat litera in principio geneseos,homo nõ fuit factus ab initio temporis,sed fuit factus sexta die. Prius ergo fuit facta spiritualis & corporalis substantia, & deinde facta fuit substantia humana, ex corpore et anima,siue ex corpore & spiritu constituta.Deinde cum dicit (diabolus enim) determinat de opere recreationis,siue (quod idem est) de opere redemptionis humanæ. Redemptio autẽ humana lapsum præsupponit, nam quia homo lapsus erat per peccatũ, ideo indigebat redemptiõne,homo autem lapsus est ex suggestione diaboli. Duo ergo facit: quia primo determinat quomodo fuit lapsus ex diabolica suggestione. Secundo determinat de hominis reparatione & redemptiõe,ibi. (Hęc sancta Trinitas) dicit ergo, q diabolus et alii demones,a deo quidem natura creati sunt boni,sed ipsi per se (idest voluntate propria) facti sunt mali. Homo verò diabolica suggestione peccauit. Notãdum autẽ quosdam errasse dicentes diabolum ab initio creatum fuisse malum: sed hoc est contra veritatem,quia,vt dicitur Geneseos Primo. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona. Vnũquodq enim opus diuinum in se acceptum,bonum est, cuncta autem,simul sumpta,sunt valde bona. Diabolus ergo creatus fuit bonus,nec peccauit in illo instanti in quo fuit creatus: sed creditur modicam morulã fuisse inter creationẽ et lapsum. Vnde dñs Ioan. 8. de diabolo loquens ait, q ille homicida erat ab initio et in veritate, non stetit. Non dicit q in veritate non fuerit quia bonus aliquãdo fuit, tamen in bonitate et veritate non perdurauit, nec stetit, quia quasi statim post creationẽ peccauit. Notandum etiam quòd quia homo peccauit per alium,cõgruũ fuit quòd per alium restauraretur: ideo lapsus hominis fuit reparabilis,diabolus verò qui nõ peccauit per alium,sed per se,ideo dicitur non fuisse congruum quod per alium repararetur, nec per se potuit reparari,ideo lapsus eius fuit,irreparabilis. Vñ Damascenus lib. secundo,sic ait: Scire oportet quoniam quod est hominibus mors, hoc Angelis est lapsus, post casum enim nõ est Angelis pœnitentiæ locus, vt neq post mortẽ hominibus. Deinde cũ dicit. (Hæc sancta Trinitas,) in parte ista,vt dicebatur, determinat de hominis redemptione. Ad hominis autem redemptionem (quantum ad præsens spectat) quatuor cõcurrunt,videlicet, legis datio, Christi incarnatio, ecclesiæ catholicæ ordinatio,sacramentorũ institutio. Legis enim datio faciebat ad nostarm redemptionem, quia lex manuducebat nos ad Christũ per quem redempti sumus: iuxta illud, Lex pedagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Christi incarnatio facit ad nostrã redẽptionẽ, quia Christus incarnatus nos redemit. Ecclesiæ catholicæ ordinatio facit ad nostram redemptionem, quia extra ecclesiã catholicam non est salus. Sacramentorum institutio facit ad nostram redemptionem, quia per sacramenta quasi per quædam medicamẽta spiritalem sanitatem recipimus. Quatuor ergo facit, Quia primo determinat de legis datione. Secundo de Christi incarnatione. Tertio de catholicæ ecclesiæ ordinatione. Quarto de sacramentorum institutione: Secũda ibi,(Et tandem vnigenitus,) Tertia ibi (Vna verò est fidelium.) Quarta ibi. (Cuius corpus et sanguis,) Dicit ergo quod hęc sancta Trinitas secundum cõmunem essentiam, indiuidua, et secundum personales ꝓprietates discreta, primo per Moysem et sanctos prophetas,aliosq famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionẽ temporum, humano generi doctrinam tribuit salutarem. Notandum etiam quod cum in diuinis sit in essentia vnitas, in personis verò distinctio, & alietas, ideo dictum est quod sancta Trinitas secundũ cõmunem essentiam est indiuidua, sed secundũ personales proprietates discreta, siue distincta. Notandum quod accipiendo large nomen legis, possumus intelligere nomine legis, totam doctrinam traditam in veteri testamento. Ideo cum hic agitur de legis datione, fit mentio de doctrina tradita per Moysem, & sanctos prophetas, & per alios Dei famulos, de quibus fit mentio in veteri testamento. Notandum etiam quod bonus medicus secũdum aliam, & aliam dispositionem infirmi, dat alia & alia medicamẽta: Sic Deus tanquam bonus medicus, & bonus pater, secũdum conditionem humani generis, propter peccatum prothoparẽtum egrotãtiũ iuxta ordinatissimam dispositionem temporũ, idest, pro vt tempora requirebant, humano generi tribuit doctrinã salutarem. Ita quod secundum alia, & alia tempora (prout videbat nos aliter, & aliter dispositos) nos alia, & alia docuit. Vnde dominus suis discipulis dicebat, multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Tãquam ergo bonus doctor, suum sermonem temperabat, prout auditorum dispositio requirebat. Deinde cum dicit. (Et tandem vnigenitus.) Determinat de Christi incarnatione: Circa quod tria facit. Quia primo determinat de incarnationis causa. Secundo de incarnationis modo. Tertio de incarnatiõis effectu. Secũda ibi. (Verus hõ factus.) Tertia ibi. (Qui etiã pro salute humani gñis.) Continuetũ ergo sic. Deus tanq̃ bonus pater secundũ ordinatissimã dispositionẽ temporũ, humano generi doctrinam tribuit salutarem & tandem quando venit plenitudo temporis. i. qñ venit tempus gratiæ, vnigenitus dei filius IESVS Xp̃s à tota Trinitate est cõiter incarnatus, ex Maria semper virgine Spiritus sancti cooperatione cõceptus. Notandum autẽ quod indiuisa sunt opera trinitatis, eo quod trium pſonarũ est indiuisa voluntas,

Error quorũdam de diaboli malitia.
Gen. 1.
Erroris confutatio.
Ioan. 8.
Cur lapsus hominis fuerit reparabilis.
Cur lapsus diaboli fuerit irreparabilis.
De orthodoxa fide.
Dam. lib. 2. cap. 4.
Ad hominis redemptionẽ quatuor cõcurrũt.
Gal. 3.
Sacramẽta sũt animæ medicamenta.
Ioan. 8.
quare trinitatis opera sint indiuisa.

Damas. lib. 3. de fide orthodoxa cap. 14.

luntas, & indiuisa substantia, vt vult Damascenus, in libro tertio. Licet ergo solus filius sit incarnatus, illam tamen incarnationem operata est tota trinitas: vt vult August. de trinita. lib. 1. cap. 5. Bene ergo dictum est vnigenitus Dei filius IESVS Christus à tota trinitate est cõmuniter incarnatus. Ponitur autem circa hoc, exemplum: Vt si duæ puellæ induant tertiam, ita tamen quod tertia cooperetur ad huiusmodi induitionem. Secundum hoc, vna sola esset induta, sed oẽs illæ tres puellæ efficerent illam induitionem: sic & in proposito, Pater, & spiritus sanctus induerunt filium humanã carnem, ita tamen quod filius induit etiam seipsum carnem. Tota ergo trinitas operata est filii Dei incarnationem, solus tamen Dei filius est incarnatus. Notandũ etiam, quòd ea quæ sunt cõmunia toti trinitati, ex aliqua causa speciali possunt etiam alicui vni personæ appropriari, vt licet potentia, sapientia, & bonitas, sint cõmunia omnibus tribus personis, potentia tamẽ appropriatur patri, sapientia filio, bonitas verò spiritui sancto. Sic & in proposito, licet tota trinitas operata sit incarnationẽ, attamen opus incarnationis, eo quod fuit opus ad benignitatem pertinens, appropriatur spiritui sancto. Hoc est ergo quod ait: quod IESVS Christus à tota trinitate cõmuniter incarnatus est: sed tamen per quandã appropriationẽ, cooperatione spiritus sancti est conceptus ex Maria virgine. Tota ergo trinitas cõmuniter cooperata est illam conceptionem, & illam incarnationem, sed per quandã appropriationẽ, & quodam modo speciali, dicitur hoc fuisse factũ cooperatione spiritus sancti. Deinde cum dicit, (verus homo factus.) Determinat de modo incarnationis: Circa quod tria sunt attendenda. Nam primo fuit ibi verè humanitatis assumptio, & quantum ad hoc dicit (quod est verus homo factus quia ex anima ratiõali & humana carne cõpositus.) Secundo fuit ibi non in natura, sed in pſona, vnio: & quantum ad hoc sic ait (vna in duabus naturis persona, viam vitę manifestius demonstrauit.) Fuit etiam ibi idiomatum cõmunicatio, ita quod ipsi christo, dei filio, aliqua competebant secundũ deitatem, aliqua verò secũdum humanitatem. Et quantũ ad hoc subdit. (Qui cum, secundũ diuinitatem, sit ĩmortalis, & impassibilis, idem ipse secundũ humanitatẽ, factus est mortalis, & passibilis.) Notandũ autem quosdam hęreticos errasse, dicentes christũ nõ habuisse animam, sed quod deitas fuerit ibi loco animæ. Secundum istos. n. quod in aliis hominibus faciebat caro, & anima, hoc in christo fecit caro, & diuinitas. Hæc autẽ positio stare non põt: quia si christus nõ habuisset animã, nõ fuisset verus homo, & tamẽ ipse de seipso testatus est, se habere animã, dicens: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Iste ergo error destruitur cum dr: Verus homo factus, ex anima rationali, & humana carne cõpositus. Notandũ etiã qđ in xp̃o nõ fuit facta vnio in natura, ita qđ natura humana nõ fuit cõuersa in diuinã: nec natura diuina fuit cõuersa in humanã nec ẽt ex illis duabus naturis, videlicet ex humanitate, & diuinitate, cõflata fuit aliqua tertia natura. Nõ. n. possumus dicere, qđ sicut ex anima & carne cõflat̃ vna tertia natura, quę dr̃ humanitas, sic ex diuinitate & humanitate conflata sit aliqua vna natura, qa tunc Deitas non diceret naturã perfectam. Nã quicquid alteri appositum constituit tertium, habet rationem partis, & imperfecti, quod de deitate excogitare omnino nefas est. Nullo ergo modo fuit facta vnio in natura, quia nullo modo est accipere in christo vnã naturam cõmunem, sed facta fuit vnio in persona, quia in vna persona verbi vnita fuit duplex natura, diuina, scilicet, & humana. Ideo ait: Quod christus est vna persona in duabus naturis. Notandum etiam quod multifariè multisq; modis, per multas metaphoras, & figuras, atq; enigmata loquutus est olim deus patribus veteris testamenti, in prophetis, idest, per prophetas, sed nouissime his diebus clarè, & apertè loquutus est nobis in filio, idest, per filium. Et quia filius vias vitæ in omnibus prophetis nobis demonstrauit, ideo hic in litera dicitur: Quòd ipse Christus homo factus nobis viam vitæ manifestius demonstrauit. Notandum etiam quod in christo fuit cõmunicatio idiomatum, quæ cõmunicatio sic intelligitur. Quia quę erant hominis deo attribuuntur, quia ipse deus patiebatur, ipse dei filius mortuus fuit, ipse Dei filius natus est, ex Maria virgine, & fuit eleuatus in cruce. Constat autem quod pati, mori, nasci ex muliere, leuari in cruce, non sunt Dei, secundnm quod Deus, sed magis sunt hominis, in eo quod homo. Dicebatur enim filius hominis, etiam ante ascensionem, esse in cęlo, iuxta illud quod habetur Ioan. iii. Nemo ascendit in cęlum, nisi qui descendit de cęlo filius hominis qui est in cęlo. Loquebatur enim dominus de filio hominis, qui erat in terra, & dicebat se esse in cęlo, quod ei non poterat competere, in eo qđ homo, sed in eo quod Deus. Quid plura? Talis fuit vnio illa quod fecit Deum hoĩem, & hominem Deum. Nõ autem potuit esse maior cõmunicatio idiomatum quã quod homo prędicetur de Deo. Ita quod hoc idioma, & hoc nomen, & hoc vocabulũ homo Deo attribuatur, & dicatur Deus homo, & Deus prędicetur de homine, quia hoc idioma, & hoc nomen, & hoc vocabulum Deus, attribuebatur homini, & dicebatur homo Deus. Notandum etiam, quod si in eodem supposito esset musica, & ars ædificatiua tunc musicus esset ædificator, & ecõuerso: Et si in eodẽ pomo esset color & sapor, tunc coloratum esset sapidum, & sapidum coloratum. Et tunc si idem esset musicus, & ædificator, quæ essent musici competerent ædificato-

Aug. lib. 1. de trin. cap. 5.

Exẽplũ de verbi incarnatiõe satis accõmodatum.

Cõia toti trinitati, aliqua speciali cã possũt alicui vni personæ appropriari.

Error quorũdã hæreticorũ de christi aĩa.

Erroris cõfutatio.

Matth. 26.

Nota de vniõe inter Deũ & creaturã facta in Christo.

Quicquid alteri appositũ cõstituit tertiũ ratiõnem partis et iperfecti.

Heb. 1.

Q̃uo & quare in christo fuerit idiomatum cõicatio.

Ioan. iij.

ri,ita quod ædificator posset cantare, & quæ essent ædificatoris competerent musico,ita qđ. musicus posset ędificare. Sic in proposito. Nam quia in eodem supposito verbi, & eadem persona Christi, erat natura diuina, & natura humana, idem erat homo & Deus,& quæ erant hominis, poterant deo attribui, & quæ Dei erant, poterant homini attribui. Idem ergo fuit passibilis & impassibilis, idem mortalis, & immortalis. Idem ergo dei filius, qui erat impassibilis,& immortalis, secundum deitatem, assumendo carnem, factus est passibilis, & mortalis, secundũ humanitatem. Hoc est ergo quod dicitur in litera: quod dei filius, qui cum secundum diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idem ipse secundum humanitatem factus est mortalis & passibilis. Deinde cum dicit. (Qui pro salute generis humani.) Determinat de incarnationis effectu. Potest autem dici incarnationis effectus, quicquid ad incarnationem consecutum est, vel in posterum sequetur. Christo autem assumente carnem, sequitur quod ipse, pro salute humani generis, fuit passus, & in ligno crucis fuit mortuus, descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit ad cęlos. Rursus, eo incarnato, sequitur in posterum, quod ipse in fine sæculi veniat, iudicaturus viuos & mortuos, & redditurus vnicuique mercedem secundum opera sua. Hoc est ergo quod ait, (quòd Christus assumens carnẽ pro salute humani generis in ligno crucis passus est, & mortuus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis, & ascendit in cęlum.) Et exponit se qualiter descenderit ad inferos, & qualiter resurrexit à mortuis, & qualiter ascendit in cęlum, dicens: Quod (descendit in anima,& resurrexit in carne,& ascẽdit pariter in vtroq;.) Et subdit, (in fine seculi venturus est iudicare viuos & mortuos, & redditurus singulis secundum opera sua tam reprobis, quam electis, qui omnes, tam reprobi quam electi resurgent cum suis propriis corporibus, quæ nunc gestant, vt recipiant in illis & eisdem corporibus, quę nunc habent secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala.) Et addit (illi, idest reprobi, cum diabolo accipient perpetuam pęnam, Et isti, idest electi, cum Christo accipient gloriam sempiternam.) Notandum autem quod cum in illo triduo mortis caro Christi iacuerit in sepulchro, Christus non descendit ad inferos in carne, sed in anima,& resurrexit in carne, quia secundum carnem mortuus erat, ascẽdit tamen in cęlum, secundum vtrunq;, videlicet tam in anima, quàm in carne. Deinde cum dicit. (vna verò est.) Determinat de ecclesiæ catholicæ ordinatione sic dicens. (Vna vero est fidelium vniuersalis ecclesia extra quam nullus omnino saluatur, in qua idem ipse IESVS Christus est sacerdos & sacrificium.) Notandum autem quod lex noua differt à lege veteri, vel lex euangelica differt à lege Mosaica, nõ solum quia illa fuit lex timoris, hæc autem lex gratię & amoris, sed etiam differt, quia illa fuit quodammodo particularis, sed hęc debet dici, lex vniuersalis. Nam lex illa fuit data solum populo Iudaico, sed hæc data est omni genti, idest, omni populo, iuxta illud quod habetur Matthęi vltimo cap. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Et Marci vltimo: Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, qui verò non crediderit condẽnabitur. Synagoga ergo quę cõstituta fuit per legem Mosaicam non merebatur dici vniuersalis, sed ecclesia quæ constituta est per legem euangelicam, & fluxit ex latere Christi, meretur dici vniuersalis, quia ad euãgelium omnes tenentur. Huic enim quicunq; non crediderit condennabitur. Ista ergo est vniuersalis ecclesia, quia extra ipsam nullus saluatur. Notandum autem quod in hac ecclesia idem Christus est sacerdos, & sacrificium, nam ipse idem in cęna corpus suum confecit, & ipse idem discipulis suis tradidit eis se ipsum in cibum. Inquantum ergo ipsemet corpus proprium confecit, merebatur dici sacerdos, quia hoc est officium sacerdotis, corpus Christi cõficere. Prout verò seipsum tradidit in cibum, merebatur dici sacrificium, vel aliter. Ipse in cruce pro redemptione humani generis seipsum deo patri obtulit: iuxta illud quod habetur ad Hebreos. 9. Semetipsum obtulit immaculatum Deo viuenti. Idem ergo fuit offerens & oblatum. Crux igitur Christi se habuit vt altare, super quód offerebatur sacrificium, Christus autem, inquantum fuit offerens, se habuit vt sacerdos, inquantum verò fuit oblatus, se habuit vt sacrificium. Et quia idem erat offerens & oblatus, idem Christus erat sacerdos, & sacrificium. Deinde cum dicit. (Cuius corpus & sanguis.) Determinat de institutione sacramentorum, siue de sacramentis. Sunt autem in ecclesia septem sacramenta instituta. Verũtamen, quia de his sacramentis dicendum restat, ideo de his hic succinctè pertransit, nec de omnibus his facit mentionem, sed solum de quatuor, alia verò pertranseundo prætermittit. Tangit.n. aliqua pertinentia ad Eucharistiam, aliqua pertinentia ad baptismum, aliqua pertinentia ad pęnitentiam, aliqua verò tangit pertinentia ad matrimonium. Secundum hoc ergo quatuor facit, secundum quod tangit aliqua pertinentia ad quatuor sacramenta. Secunda pars ibi. (Sacramentum verò baptismi.) Tertia ibi. (Et si post susceptionem.) Quarta ibi. (Non solum autem, &c.) Dicit ergo, quod corpus christi & sanguis eius in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, & transubstantiantur panis in corpus,& vinum in sanguin em

Christus nõ descendit ad inferos in carne, sed in anima & resurrexit in carne.

Mat. cap. vlti.

Mar. vlt.

In hac ecclesia idem christus est sacerdos & sacrificium.

Ad heb. ca. 9

sanguinem potestate diuina. Nam hoc nō potest fieri naturaliter, sed oportet quod potestate, & virtute diuina panis transsubstantietur in corpus, & vinum in sanguinem. Addit autem quod (hoc fit, vt ad perficiendum misterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.) Nam ipse nascendo accepit corpus & carnem nostrā, & nos in altari accipimus corpus & sanguinem eius. Perficitur ergo in hoc misterium vnitatis, quia ipse vnitus fuit nobis nascendo, & carnem assumendo, nos autem sibi vnimur ipsum sacramentaliter sumendo.

In sacramento altaris mysterium vnitatis perficitur.

Subdit autem quæ sit virtus huius sacramenti, & quis possit hoc sacramentum conficere, dicens, (istud sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus secundum claues ecclesiæ, quas IESVS christus concessit apostolis, eorūq; successoribus.) Notandum autem quod sacramentum Eucharistiæ nobis proponitur sub specie duplici, videlicet sub specie panis, & vini: ex quo datur intelligi nobis, quod sicut ex cibo & potu est perfecta refectio corporalis, sic in hoc sacramento deuotè & debitè sumpto, & suscepto, est perfecta refectio spiritualis. Notandum est aūt quod totus Christus est sub vtraq; specie, ita quod sub specie panis est corpus Christi, & sanguis eius, & anima eius: & totus Christus est sub specie vini, non tñ eodē mō. Quia sub spē panis, ex vi sacri nō est ibi, nisi corpus Christi tm. Quod aūt ibi sit sanguis & anima, hoc est ex naturali concomitantia, inquantū illi corpori sanguis et anima naturaliter sunt cōiuncta. Sed si quis con fecisset in illo triduo qñ Xp̄s fuit mortuus, qa tūc anima fuit separata a carne, & sanguis à corpore, confecisset corpus sine anima, & si totus sanguis emanauit ab illo corpore, confecisset corpus sine sanguine. Sicut etiā sub specie vini est sanguis tantum ex vi sacramenti, nam illud dicitur esse sub specie vini, ex vi sacramēti, in quod conuertitur vini substantia, & illud dicitur esse sub specie panis, in quod conuertitur panis substantia. Et quia substantia vini non conuertitur in corpus, nec in animam, sed in sanguinē tantum, sub specie vini ex vi sacramenti est tantum sanguis. Sic etiam sub specie panis, ex vi sacramenti, non est ibi sanguis, sed est corpus tantū, quia in solum corpus conuertitur panis substantia. Quod autem dicitur quod sub specie vini est non solum sanguis, sed corpus & anima, hoc non est ex vi sacramenti, sed ex concomitantia naturali, videlicet, inquantum illi sanguini corpus & anima naturaliter sunt coniuncta. Notandum etiam quod in omnibus sacramentis est aliquid assignare, quod est signum tantum, aliquid quod est signum & res, aliquid quod est res tantum. Vt signum tantum in hoc sacramento est species panis & vini, & signum & res, est corpus Christi verum, res tantum, est Christi misticum corpus. Species ergo panis,

Totus christus est sub vtraq; specie nō tamē eodem modo.

Quid sacerdos cōfecisset, si in triduo mortis christi confecisset.

Quod ī eucharistiæ sacramē ... sit signū tantum, quid res tantū, quid res & signum.

sub qua est corpus Christi verum, est signum dās intelligere illud corpus. Corpus autē Christi verum significat congregationem fidelium, quæ est corpus Christi misticū. Nam sicut corpus Christi verum conficitur ex pane, qui fit ex multis granis, sic corpus Christi misticū, quod est congregatio christianorum, constituitur ex multis fidelibus. Species ergo panis est signum tantum, quia dat intelligere corpus Christi verum. Corpus autē Christi verum est res & signū. Res.n. est respectu speciei panis, sub qua repræsentatur, signum aūt est respectu corporis mistici quod repræsentat. Corpus autē Christi misticum quod in hoc sacramento repræsentatur, per corpus Christi verum, est res tantum. Notandum etiam quod differt hic cibus benedictus à quolibet alio cibo corporali. Nā alii cibi conuertunē in cibatum, hic autē cibus non conuertiē in cibatū, sed magis cibatus conuertiē in hunc cibum. Nā si sumis corpus Xp̄i, Christus nō conuertiē in te, sed magis tu cōuerteris in ipsum, inquantū dignè sumēdo corpus Christi efficeris mēbrum eius: per dignā.n. sumptionē hm̄oi beatissimi corporis efficimur mēbra christi. Notandum ēt quod sicut monstruosum esset, & contra naturā, quod aliquid nō viuens corporaliter, manducaret cibum aliquem corporalē, ita mōstruosum est, & cōtra naturā, qđ non viuens sp̄ualiter sumat hunc sanctum cibum sp̄ualem. Qui.n. hoc sacrm̄ māducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Deinde cū dicit (Sacrm̄ verò baptismi.) Determinat de sacramento baptismi, dicens: (sacrm̄ verò baptismi quod ad Dei inuocationē, & sanctæ ac indiuiduæ trinitatis, v3, patris & filii, & sp̄ūs sancti consecraē in aqua, tam paruulis, q̄ adultis.) Materia igitur huius sacri est aqua, minister aūt huius sacramenti (in casu.s. necessitatis) pōt esse qlibet vir, & quælibet mulier. Ideo subdit quod hoc sacrm̄ à quocūq;, v3, viro, vel à quacūq; muliere, in forma ecclesię ritæ collatum, p̄ficit ad salutē. Notandū aūt quod recta forma baptismi est recta inuocatio.s. Trinitatis. Hoc modo: Ego te baptizo in nomine p̄ris, & filii, & sp̄ūs sancti. Attamē in primitiua ecclesia ad hoc qđ nomē christi hēretur in notitia & reuerētia, conferebaē baptismus in nomine Xp̄i. Et vt cōiter dr̄ & poniē, hoc non fiebat irrationabiliter, qa in xp̄o, qui idē sonat qđ vnctus dātur intelligi tres diuinę p̄sonæ, v3. P̄r vngēs, filius vnctus, & sp̄ūs sanctus, qui erat vnctio, qua vngebaē. Notandū ēt qđ quia baptismus est ecclesiæ sacrm̄, & quia oēs indigemus hoc sacro, ideo dn̄s accepit cōem materiam in qua fieret. i. aquā, quæ est elementū valde cōe, & accepit ministrū cōem, v3, quēlibet virum, & quālibet mulierē, quia (vt tactū est) a quocunq; rectè fuerit collatū p̄ficit ad salutē. Deinde cum dicit. (Et si post susceptionē). Determinat de sacro pęnitētie dicēs. Et si post susceptionē baptismi, qsquā

Corpus et sanguis christi dignè sūpta non in cibatū cōuertuntur, sed cibatū in seipsa conuertunt.

Prima cor. 11

Hētur ēt de cō se. di. 4. cap. in necessitate.

Act. 2. et. 10.

prolapsus fuerit in peccatum, potest per verã pęnitentiam reparari. Notandum autem quod pęnitentia, secundum Hieronymum est secunda tabula post naufragium: prima enim tabula est baptismus, quia directè, & principaliter ordinatur contra originale peccatum, secũda verò tabula est pęnitentia, quia ordinatur contra peccatum actuale. Vel possumus dicere, quod baptismus est quasi nauis, quia totaliter nos liberat à malo, nam si quis (quotquot peccata fecisset) nõ fictus accedit ad baptismum, omnia peccata sibi totaliter dimittuntur, & quãtum ad pęnam, & quantum ad culpam, ita quod si moreretur statim euolaret ad cęlum: sed pęnitentia non est sic, imo requirit gemitum & planctum, ideo non se habet quasi nauis, sed magis se habet quasi tabula. Contingit enim quandoq; aliquem pati naufragium in mari, ad cuius manus si perueniat aliqua tabula, poterit per tabulam illam effugere maris periculum, licet cum labore & pęna. Sic siquis post baptismũ patiatᷣ naufragium. i. incidit in peccatum, debet recurrere ad tabulam pęnitentiæ, per quam possit consequi salutem, & ad portum peruenire. Oportet tamen hoc fieri, & hanc tabulam capere cũ pęna & dolore, cum gemitu vȝ, & planctu. Deinde cum dicit. (Nõ solum autem.) Determinat de sacramento matrimonii. Dicens, (non solum virgines & continentes, verum etiam coniugati placentes Deo per fidem rectam & bonã operationem ad æternam merentur beatitudinem peruenire.) Notandum autem quosdam hæreticos matrimonium dãnasse dicentes vitam cõiugalem non esse licitam. Contra quos apostolus ait: Qui matrimonio iungit virginem suam bene facit, & qui non iungit melius facit. Non est ergo matrimonium dãnandum, sed dicendum est, quod bonum est matrimoniũ, sed melior est virginitas, bonũ est nubere, sed melius continere, & virginitatem seruare.

Hierony. tomo primo epistola de virginitate seruanda.

In baptismo rite collato, oĩa peccata quo ad culpã et pœnã dimittuntur de cõse. di. 4. ca. regenerante.

Pœnitentia est quasi quædam tabula.

Hæresis de matrimonio. Confutatio. Primæ cor. 7.

Matrimonium bonum est, sed maior virginitas.

SECVNDA PARS.

DAMNAMVS ergo, & reprobamus.) Postquam enim dominus Papa in præcedenti parte circa summam trinitatem, & fidẽ catholicam determinauit veritatem, in parte ista, vt dicebatᷣ, excludit falsitates & errores, circa quod duo facit, secũdum quòd duos errores excludit. Nam primo excludit errorem Ioachim. Secũdo excludit & reprobat errorem Almaricii. ibi. (Reprobamus etiam & condẽnamus.) Circa primũ tria facit. Quia primò ponit põnem ipsius Ioachim. Secũdo illam positionem reprobat, Tertio damnat omnes defendentes, vel approbantes positionem illam. Secunda ibi. (Nos autem sacro approbante.) Tertia ibi. (Si quis ergo sententiam, vel doctrinam.) Circa positionẽ aũt quãlibet tria sunt cõsiderãda. Nã primo pŏsitio est narrãda. Secũdò est exponẽda, & declaranda. Tertiò verò est ꝓbanda, & cõfirmãda. Circa primũ ergo tria facit, qꝛ primò ostendit qũo Ioachim suã põnem ponebat. Scđo oñdit qũo dictus Ioachim suã positionẽ declarabat, & exponebat. Tertiò verò oñdit qũo pręfatus Ioachim suã positionẽ ꝓbabat, & defendebat. Secunda ibi. (Quãuis cõcedat.) Tertia ibi. (Ad hanc autem sententiam. (Dicit ergo: Damnamus & reprobamus libellum, seu tractatum quem Abbas Ioachim edidit contra magistrum Petrum Lombardum de vnitate, seu essentia trinitatis, appellans ipsum hæreticum & insanum, ꝓ eo quod dictus Petrus Lombardus dixit in suis sententiis, quod quædam summa res est pater, & filius, & spiritus sanctus, & illa non est generans, neq; genita, neq; procedens. Vnde asserit Ioachim quod ille Petrus Lombardus non magis trinitatem, quam quaternitatem in deo astruebat, videlicet tres diuinas ꝑsonas, & illam cõem essentiam, quasi quartam manifeste protestans. Asserebat. n. dictus Ioachim, quòd nulla res est, nec essentia, nec substantia, nec natura, quæ sit pater, & filius, & spũs sanctus. Notandũ aũt quod fides catholica indubitanter tenet, qđ pr̃, filius, & spũs sanctus sunt vna essentia, vna substantia, vna natura. In diuinis ergo est distinctio in personis, sed non est distinctio in substãtia: immo oẽs illæ tres ꝑsonæ sunt vna essentia, vna natura, ſm quod tenet fides catholica. Hoc magister Petrus Lombardus in suis sententiis asserit & defendit. Notandũ ẽt qđ oportet nos ponere qđ illa essentia, quæ est cõis tribus ꝑsonis (ſm quod hmõi) nõ est generans, neq; genita, neq; ꝓcedens. Nam si diuina essentia) ſm quod hmõi) esset generans, dici non posset qđ filius esset illa essentia, cum generare filio nõ cõpetat. Rursus si illa essentia esset genita, pr̃ non esset illa essentia, cum generari non cõpetatᷣ patri. Sic ẽt si illa essentia esset procedens, vel esset spirata, dici nõ posset ꝙ pr̃, neq; filius esset illa essentia cum nec patri, nec filio competat quod spirentᷣ. Notandum ẽt quod hoc idem põt aliter declarari. Nam in diuinis est aliqd distinctum, & aliquid indistinctũ, aliquid cõicabile, & aliquid incõicabile. Tanquàm quid cõmunicabile, & indistinctum, est ibi essentia, quæ est cõmunis tribus personis: tanquàm aũt indistinctũ & incõmunicabile, est ibi persona. Quare si nõ est distinctio in essentia, sed est distinctio in ꝑsonis, ea quæ notant distinctionem (ſm quod huiusmodi) non conueniunt essentiæ, sed ꝑsonis. Et quia origines personarum, cuiusmodi sunt esse generans, esse genitum, esse procedens, denotant distinctionem in diuinis, talia essentiæ nõ poterunt cõpetere, sed personis. Aliqua ergo persona est ibi generans, vt pr̃, aliqua genita, & filius, aliqua procedens, vt spiritus sanctus. Notandum etiam Abbatem Ioachim in hoc erraſſe,

Diuina essentia secundũ ꝙ hmõi, nõ generat neq; generatur, non spirat neq; spiratur.

Error Ioachim

Error Ioachim erraſſe, quia non credebat quod pr, & filius,& ſpūs ſanctus poſſent eſſe vna natura, vel vna eſſentia, quæ non eſſet generans, neq; genita, nec procedens. Dicebat,n.quod ſi in diuinis eſt vna res, quæ eſt generans, vt pater, & vna res, quæ eſt genita, vt filius,& vna res, quæ eſt pceodens, vt ſpūs ſanctus, & vna ſumma res, quæ nec eſt generans: nec genita, nec procedens, vt diuina eſſentia, vel natura, ergo in diuinis ſunt quatuor res. Non ergo (vt dicebat Ioachim) eſt trinitas in diuinis, ſed eſt ibi quaternitas. Et quia ponere quaternitatem in diuinis eſt hæreticum & inſanum, ideo præfatus Ioachim appellabat magiſtrum Petrū Lombardū hæreticū & inſanū. Sed quòd argumentū ipſius Ioachim nō cōcludat & quod dictum magiſtri Petri ſit verum & catholicū, aliqualiter poteſt apparere per habita,& per ſequentia apparebit.

Prima ratio Ioachim

Deinde cum dicit. (Quāuis concedat.) Oſtendit quomodo Ioachim ſuam poſitionem exponebat,& declarabat. Cōcedebat enim Ioachim quod tres perſonæ diuinæ ſunt vna eſſentia,& exponebat ſe qualiter intelligebat quod tres pſonæ eſſent vna eſſentia, dicens quod tres perſonæ non erant vna eſſentia verè realiter; ſed erant vna eſſentia per quandam collectionem, ſicut multi homines ſunt vnus populus. Hoc eſt ergo quod ait: Quāuis dictus Ioachim concedat, quod pr & filius, & ſpiritus ſanctus ſint vna eſſentia, vna ſubſtantia, vnaq; natura, verum vnitatem huiuſmodi non veram, & propriam, ſed quaſi collectiuam, & ſimilitudinariā eſſe fatetur. Quemadmodum dicuntur multi homines vnus populus,& multi fideles vna eccleſia, iuxta illud, Multitudinis credētium erat cor vnum,& anima vna: & Qui adhæret deo vnus ſpiritus eſt cum illo: Item, Qui plantat,& qui rigat vnum ſunt: & Omnes vnum corpus ſumus in Chriſto. Rurſus in libro Regum Populus meus,& populus tuus vnum ſunt. Notandum autem quod ſicut multi homines non pñt eſſe aliquid vnū realiter,& verè& ſicut oēs credētes nō poſſunt habere vnum corpus realiter & verè, & ſicut adhærens deo nō efficitur vnus ſpiritus cum ipſo deo, ſecundū veritatem, & ſicut duæ perſonæ quarū vna ſit plantans, et altera ſit rigans, non ſunt vnum quid ſecundum rei veritatem, & ſicut duo populi nō ſunt aliquid vnum realiter & verè, ſic per iſta ſimilia Ioachim ſuam poſitionem declarabat, & exponebat, aſſerens tres diuinas perſonas eſſe vnam eſſentiam, non propriè, & realiter, & verè, ſed per quandam ſimilitudinem, & collectionem.

Act. cap. 4. *Primæ cor. 6.* *Primæ cor. 3.* *Rom. 12.* *Tertio Re. 22*

Deinde cum dicit (ad hanc ſententiam ſuam.) Oſtendit quomodo Ioachim ſuam poſitionē & ſententiam probabat, & aſtruebat dicens. (Ad hāc autem ſuam ſententiam aſtruendam, illud potiſſimum verbum induxit,) quod Chriſtus de fidelibus inquit in euangelio: Volo pater vt ſint vnum in nobis, ſicut & nos vnum ſumus, vt ſint conſumati in vnum. Non enim (vt ait Ioachim) fideles Chriſti ſunt vnū.i.quædā vna res, quę cōmunis ſit omnibus, ſed hoc modo ſunt vnum, ideſt vna eccleſia propter catholicæ fidei vnitatem, & tandem vnum regnum, propter vnionē indiſſolubilis charitatis. Adduxit autem adhuc aliam probationem ſic dicens (quemadmodū in canonica epiſtola Ioānis legitur, quod tres ſunt qui teſtimoniū dant in cęlo, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt, ſtatimq; ſubiungitur: Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpūs, aqua, & ſanguis,& hi tres vnum ſunt: Sicut in quibuſdam codicibus inuenitur.) Notandum autem duas eſſe rationes factas, quarum prima talis eſt. Dominus rogabat quod nos eſſemus vnum, ſicut & ipſæ tres pſonæ vnum ſunt, ſed nos non ſumus vnum, quod ſimus vna res, vel vna natura, vel vna eſſentia realiter,& ſecundum rei veritatem, ergo nec ipſę tres perſonę diuinę ſunt vnum, ſcilicet vna natura, vel vna eſſentia realiter, & ſecundum rei veritatem. Si ergo illæ tres perſonæ dicuntur vnum, hoc eſt per quādam collectionem, vel per quādam amoris adhęſionem, vel per aliquam aliam ſimilitudinem, vt in ſuperioribus tangebatur. Secunda ratio talis eſt. In Ioanne legitur, quod tres ſunt qui teſtimoniū dant in cęlo, pater, verbum, & ſpiritus ſanctus,& hi tres vnum ſunt, etiam ſtatim ſubiūgitur, quod tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpūs, aqua, & ſanguis, ſed ſpiritus aqua & ſanguis, non ſunt vnum, ita quod ſint vna res, ſecundum rem,& veritatem, ergo nec tres diuinæ perſonæ ſunt vna eſſentia ſecnndum rem & veritatem. Qualiter autem hæ rōnes ſoluēdæ ſint, in ſequentibus apparebit.

Ioan. 17. *Secunda.* *Primæ Ioā. 5.*

Notandum etiā quod ſicut videmus mēbra eiuſdem corporis diuerſimode colligari, quia per neruos,& per venas, p cartilagines,& iuncturas, ſic fideles q ſunt mēbra Chriſti diuerſimode vniuntur, & colligantur, per fidem, & charitatē. Inquantum colliguntur per fidē, dicuntur vna eccleſia catholica eſſe.i.vna multitudo vniuerſalis: nam ad fidem tenendā,& habēdam, oēs vniuerſaliter tenentur. Inquantū verò fideles vniūtur per charitātem, dicunē eſſe vnum regnnm: nam p charitatem ſumus filii regni,& per charitatē regnamus, iuxta illud quod ait Auguſt. 15. de Trin. cōmēdans charitatem, vbi ſic ait: Nullū eſt iſto dei dono excellētius, ſolum eſt quod diuidit inter filios regni æterni,& filios perditionis æternæ. Notandū ēt quod ſpiritus, aqua, & ſanguis teſtimoniū dant in terra, iſta.n.teſtificanē quod Chriſtus erat aliquid aliud pluſquā homo, & nō erat purus homo: nam inauditum eſt, quod ex corpore humano exeat ſanguis & aqua. Inde igitur dabatur intelligi quod ille nō erat purus homo. Rurſus teſtimoniū præbet in terra, non ſolum ſanguis & aqua, ſed etiam ſpiritus, ideſt clamor illæ & vox illa magna, quam

Fideles vt vniūtur per fidem ſunt vna eccleſia catholica, vt vero vniuntur per charitatē ſunt vnū regnum.

Augu. 15. de Trin. cap. 18.

Spūs, aqua, & ſanguis de chriſto teſtantur q fuerit aliquid pluſquā homo.

Christus emisit in emittēdo spiritum. Inde Marci vltimo dicitur: Videns autem centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait, Verè hic homo filius dei erat. Consueuerunt enim homines, & maximè cum moriuntur per effusionem sanguinis, intantum debilitari, quod vix loqui possint. IESVS ergo quia existens propè mortem clamans expirauit, dabatur intelligi quod non erat purus homo. Spiritus ergo, aqua, & sanguis, de Christo testimonium dant in terra. Et ista tria sunt vnū, idest sunt ordinata ad aliquid vnum, idest ad reddendum testimonium de hac vna re, videlicet quod non erat purus homo. Volebat igitur arguere Ioachim, quod si tres personæ diuinæ, quæ dant testimoniū in cęlo; sunt vnum sicut spiritus, aqua, et sanguis, cum ista non sint ita vnum, quod sint vna res, & vna essentia secundum rem, & veritatem: Ergo nec tres diuinæ personæ erunt vna res, & vna essentia secundum rem, & veritatem. Notandum etiam quod communiter habetur in textu, Tres sunt qui testimonium dant in terra: Spiritus aqua & sanguis, sed quod postea additur, & hi tres vnū sunt, non habent omnes codices, ideo in litera dicitur, quod hoc in quibusdam codicibus reperitur. Deinde cum dicit. (Nos autem sacro) Reprobat huiusmodi positionem. Circa quod duo facit. Quia primo ponit pōsitionem catholicam, quæ est contraria ei quam Ioachim asserebat. Secundo soluit rationes & argumenta, per quæ Ioachim suam positionem confirmabat. Ibi. (Cum ergo veritas pro fidelibus.) In ponendo aūt positionem catholicam, tria facit. Quia primo ponit eā, Secundo eam declarat, Tertio eam probat & confirmat. Secunda ibi. (Quæ sola est vniuersorum principium.) Tertia ibi. (pater enim ab æterno.) Dicit ergo. (nos autem sacro approbante concilio, credimus & cōfitemur cum Petro, quod vna quædam summa res est, incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, Quæ veraciter est pater & filius & spiritus sanctus. Tres simul personæ, ac sigillatim quælibet earūdem. Et ideo in deo solummodo Trinitas est, non quaternitas, quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, seu natura diuina.) Notandum autem quod regula est August. libro de Trinitate. Quod essentialia dicuntur de qualibet diuina persona singulariter, & de omnibus nō pluraliter, vt sapientia nominat quid essentiale, dicimus.n. quod pr̄ est sapientia, filius est sapientia, & spiritus sanctus est sapientia, omnes tamen tres personæ diuinæ simul sumptæ, non sunt pluraliter tres sapientiæ, sed vna sapientia. Et quia nihil magis dicitur essentialiter, quam substantia, essentia, vel natura, & pater est substantia, essentia, & natura, similiter & filius est essentia vel natura, & spiritus sanctus est essentia & natura, igitur omnes tres personę diuinæ pater, & filius, & spiritus sanctus, non sunt pluraliter tres essentiæ, nec tres naturæ, sed vna substantia, vna essentia, vna natura. Ideo dicitur in litera, quod hæ tres simul personæ, ac sigillatim quælibet earundem, est vna quædam summa res incomprehensibilis, vt vna substantia, vna natura, vna essentia. Ista enim tria, essentia, substantia, natura, dicuntur de qualibet persona diuina sigillatim, & singulariter, & de omnibus simul non pluraliter; vt ostensum est per iam dicta. Notandum etiam errorem Ioachim in hoc extitisse, quod volebat iudicare de diuinis personis, secundum illud quod videbat in psonis humanis: vel etiam in aliis creaturis. Videbat enim quod illud quod prædicabatur de pluribus humanis personis, plurificabatur secundum plurificationem illarum personarum, vt si homo prædicatur de Sorte & Platone, Sortes & Plato nō sunt vnus homo; nec vna res, si autem dicuntur vnus homo, hoc est per quandam collectionem, vel per quandam participationem speciei, iuxta illud porphyrii, participatiōe enim speciei plures homines sunt vnus hō, & sic homo qui est spēs, plurificatur secundum plurificationem personarum humanarum, & animal quod est genus, plurificatur secundum plurificationem suarum specierum, & inferiorum. Dicimus enim quod sortes est homo, & Plato est homo, Sortes tamen & Plato non sunt vnus homo, sed plures homines, sic etiam dicimus, quod leo est animal, & capra est animal, leo tñ & capra nō sunt vnū animal sed plura animalia. In diuinis autem nō est sic, nam pater est deus, & filius est deus, Pater tamē & filius, non sunt duo dii, sed vnus deus. Sic pater est essentia, & filius est essentia, pater tamen & filius, non sunt plures essentiæ, sed vna essentia. Intelligendum est etiam quod August. 7. de Trinitate, probat quod diuina essentia respectu diuinarum personarum nō se habet vt genus, nec vt species, quia tam genus quam species, vt tam animal quam homo, plurificatur plurificatione suorum inferiorum, sed essentia diuina non plurificatur plurificatione diuinarū personarū, quia & si sint plures personæ diuinæ, nō sunt plures essentiæ, sed vna essentia. Quamuis ergo plures personæ humanæ non sint vnus homo, nec vna res, nec vna essentia secundum rem, & veritatem, omnes tamen tres personæ diuinæ sunt vnus deus, vna res, vna essentia secundum rem, & veritatem. In hoc ergo apertè vera est positio Petri Lombardi, & catholica, & positio Ioachim falsa & hæretica. Notandum etiam quod tres personæ diuinæ sunt tres res, & vna res, aliter tamen, & aliter, qa sunt tres res relatæ, vel tres res relatiuæ sūptæ, sed sunt vna res essentialiter, & vna res absolutè sumpta. Nam secundū Boetium in suo libello. In diuinis sunt tantum duo prædicamenta, substantia, videlicet, & relatio, ita tamen vt substantia

Mar. vltimo.

Snīa catholicorū de idētitate diuinæ essētiæ cū personis.

Augst. 5. lib. de Tri. cap. 8.

Porphy. lib. vniuersalium, cap. de specie.

Aug. 7. de tri. cap. 6.

In diuinis sunt tres res relatæ & vna res absoluta quæ nō ponit in numerū cum eis.

Boetius lib. de Tri. & vnitate Dei ad Symachum.

tia contineat vnitatem, relatio vero multiplicet trinitatem. Nam in diuinis (secundum essentialia & secundum absoluta) est vnitas, & indistinctio, sed (secundum personas, & proprietates personales) est ibi pluralitas & distinctio. Vnde August. 15. de trinitate, sic ait: Verbum dei patris, vnigenitus dei filius, per omnia patris similis, & æqualis, est hoc omnino quod pater, non tñ pater, quia iste filius, ille pater. Cũ ergo filius & pater non dicant quid absolutum, sed quid relatiuum, in diuinis nõ est distinctio per absoluta, sed per relata. Notãdum etiam, quod diuina essentia non ponit in numerũ cum personis, non enim possumus dicere, quod diuina essentia & pater sint duæ res, nec possumus dicere, quod diuina essentia & tres personæ sint quatuor res. Nã cum diuina essentia sit eadem res quod quęlibet persona, ipsa nõ ponit in numerum cum aliqua personarũ. Nam idem cum eodem non ponit in numerum, nec facit numerum. Nam sicut non dicitur quod sortes & homo sint duæ res, eo quod homo qui est in sorte, & qui prędicatur de sorte, est idem quod sortes, & non ponit in numerum cum sorte, sic diuina essentia, quæ prædicatur de diuinis personis, & quæ est in tribus personis, non ponit in numerum cum eis, quia eadẽ est cum qualibet earũ. Tres ergo diuinæ personæ, & vna essentia non sunt quatuor res, nec ipsa diuina essentia est quarta res distincta à diuinis personis, sed est idem quod quęlibet illarum. Ideo dicitur in litera quod in deo est solũmodo trinitas, & nõ quaternitas, quia quælibet illarũ trium personarum est illa summa res, videlicet diuina substantia, vel natura. Deinde cum dicit (Quæ sola est vniuersorum principium) declarat & exponit hanc positionẽ catholicam, & veram, ostendẽs vnam quandam esse summam rem, videlicet diuinam essentiam, quæ non gignit, neque gignitur, nec procedit, sed est pater qui generat, & filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui procedit. Secundum quod magister Petrus Lombardus in suis sententiis catholicis asserebat. Hoc est ergo quod ait, quod sola diuina essentia, & natura, est vniuersorũ pricipium, præter quod aliud inueniri non potest, & illa res non est generans, neq; genita, nec procedẽs, sed est pater qui generat filium, & filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui procedit, vt distinctiones sint in personis, & vnitas in natura. Et ostẽdit quomodo est in essentia vnitas, & in personis distinctio, dicens: Quod licet sit alius pater, (supple psonaliter,) & alius filius, alius spiritus sanctus, non tamẽ aliud, sed id quod est pater, est filius, & spiritus sanctus, idem omnino, vt secundũ orthodoxam, & catholicam, idest rectam & vniuersalem fidem consubstantiales esse credant, idest credãtur esse idem secundũ substantiam & naturam. Notandum autem quod præter diuinam naturam, & essentiam, quæ est vniuersorum principium, nihil aliud inueniri potest. Quia secũdũ August. super Genesim: Sicut omnia indigent Deo actore, ita indigent Deo conseruatore. Et quia nihil potest cõseruari in esse, nisi per diuinam essentiam, nihil potest inueniri quod sit, præter ipsam diuinam essentiam, vel substantiam, idest quod sit separatũ, & remotũ ab ipsa, quia si aliqua creatura (etiam in momẽto) esset præter deum, vel præter diuinam essentiam, idest esset à deo, vel ab essentia diuina separata, statim in nihilum tenderet. Notandũ etiã quod si volumus intelligere quomodo tres diuinæ personæ sint vna essentia diuina, intelligamus qũo hæc tria, memoria, videlicet, intelligentia, & voluntas, se habent ad animam. Nam sicut hæc tria in vna animæ essentia sũt, sic tres diuinæ personæ sunt in vna diuina essentia. Sicut ergo memoria nõ est intelligentia, nec intelligentia est uoluntas, sic pater non est filius, nec filius est spiritus sanctus. Et sicut vna anima est quæ meminit, intelligit, & vult, sic vna diuina essentia est quæ est pater, & filius, & spiritus sanctus. Anima ergo repræsentat diuinam essentiam, quia sicut in vna anima sunt hæc tria, ita in vna diuina essentia sunt tres personæ. Memoria autem representat patrem, intelligentia filiũ, voluntas verò spiritum sanctum. Nam sicut à patre habet esse filius, & à patre & filio spiritus sanctus, sic à memoria habet esse intelligentia, et ab utrisq; habet esse uoluntas. Notandum etiã quod tunc esset quasi valde simile, si memoria, intelligentia, & uoluntas non essent animæ accidẽtia, sed essent idem quod essentia animę, secundum quod uerba Augustini decimo de trinitate, sonare uidentur, Vbi sic ait: Hæc igitũ tria, memoria, intelligentia, & uoluntas, quoniã nõ sunt tres uitæ, sed una uita, nec tres mentes, sed una mens, consequenter utique nec tres substãtię sunt, sed una substãtia. Et subdit quod uita, mens, & substantia, non dicuntur relatiuè, sed ad seipsas. Memoria uerò, intelligentia, & uoluntas relatiuè dicũtur. Videtur enim Augustinus uelle, quod memoria, intelligentia, & uoluntas, sint idem quod essentia animę, & quod non differant ab essentia animæ, nisi inquantum essentia animę dicit aliquid absolutum & in se, memoria uerò dicit aliquid relatum ad memorabilia, intelligentia uerò ad intelligibilia, uoluntas autem ad uolibilia. Secundum hoc igitur essentia animæ (ut consideratur in se, & absolutè) nec meminit, nec intelligit, nec uult, sed, ut refertur ad memorabilia, meminit, ut refertur ad intelligibilia, intelligit, ut refertur ad uolubilia, uult. Dicamus ergo sequendo hunc modum, quod sicut essentia animæ, in se & absolutè cõsiderata, nec meminit, nec intelligit, nec uult, & tamen essentia animæ est memoria quæ meminit, & intelligentia quę intelligit, & uolũtas, quæ uult, sic & diuina essentia, in se & absolutè considerata, nec gignit, nec gignitur, neque

Aug. 15. de trin. cap. 14.

Solutio primæ rõnis Ioachim.

August. super Gen. ad literã. lib. 9.

Nihil põt esse separatũ a diuina essentia.

Qũo Deus trinus & vnus, ab anima nostra representetur.

August. 10. de trin. cap. 11.

procedit,& tamen ipsa diuina essentia est pater qui gignit,& diuina essentia est filius, qui gignitur,& diuina essentia est spiritus sanctus,qui procedit,vt plane dicitur in litera. Notandum etiã. quod licet sit difficile intelligere diuinam essentiam non generare,& ipsam diuinam essentiam esse patrem,qui generat,attamen in creaturis reperimus simile. Nam species prędicatur de indiuiduis,dicimus enim quod Sortes est homo,& quod homo est spẽs,& tamen non valet quod Sortes sit species:sic diuina essentia est pater,& pater generat,non tamen possumus inferre qđ diuina essentia generet. Sicut ergo sortes nõ est species,sed sortes est homo,qui est species,sic diuina essentia non generat,sed diuina essentia est pater,qui generat,& diuina essentia non gignitur,sed diuina essentia est filius,qui gignitur,& diuina essentia non procedit,sed diuina essentia est spiritus sanctus,qui procedit. Diuina ergo essentia,nec gignit,nec gignitur,nec ꝓcedit, quia dicit aliquid absolute & in se:prędicatur tamẽ diuina essentia de tribus personis,& est ipsę tres personæ,quibus competit gignere,gigni,& procedere. Deinde cum dicit:(Pater enim ab ęterno,) Hanc positionem roborat et affirmat dicens,quod hę tres personę,licet differant personaliter,sunt tamen idem secundum substãtiam dicens: Pater enim ab ęterno filium generando,suam substantiã ei dedit,iuxta quod ipse filius testatur dicens. Pater quod dedit mihi maius est omnibus: ac si diceret Pater dedit mihi suam substantiam,& suam essentiam,quę quid maius & excellentius omnibus est. Et subdit.

Io.x.

Quod dici nõ potest quod pr̃ dederit illi, idest filio,partem substãtię,& partem sibi retinuerit, cum substãtia patris sit indiuisibilis, vtpote quia illa substãtia est oĩno simplex. Sed nec ẽt dici potest quod pater substãtiam suam transtulerit in filium generando ipsum,quod sic eam dederit filio,quod non retinuerit eam sibi,quia sic pater desiisset esse substantia,& quia hoc stare nõ potest patet quod sine vlla diminutione filius nascendo accepit patris substantiam,& ita pater & filius habẽt eandem substantiã,& sic eadem res, idest eadem substantia,est pater,& filius, necnõ & spiritus sanctus ab vtraq; procedẽs,(supple) est eadem res,& eadem substantia cum patre & filio. Notandũ autem vim rationis huius in hoc consistere, quod pater suam substantiam communicat filio,quia generat filium de sua substantia. Vel ergo pater dat filio totam substantiam suam,vel partem:non potest dici,quod det sibi partem,quia illa substãtia est omnino simplex, non habens,partem & partẽ. Dat ergo sibi totam,vel ergo pater ita dat filio totam substantiã suam,quod nõ retineat eam sibi, vel totam dat, & totam retinet,non potest dici quod pater ita det substantiam totam filio,quod non retineat eam sibi,quia tunc pater desineret esse substantia,ex quo totã amitteret substantiã suam,& per consequens desineret esse:quod esset absordissimum. Relinquitur ergo quod pater totam substantiam suã quã dedit filio,totam illam eandẽ etiam sibi retineat. Habent ergo eandẽ substantiam,& eandem essentiam,pater & filius: & qđ dictum est de patre respectu filii,intelligendum est de patre & filio,respectu spiritus sancti. Nã sicut pater generando filium cõmunicat ei eandem substantiam,quã habet,& est vna & eadẽ substantia patris,& filii,sic pater,& filius spirando spiritum sanctum, cõmunicant ei eandẽ substantiam,quam hñt,& illam eandem totam sibi retinent,& ita est vna & eadem substantia trium personarũ,& sunt vna res,& vna substantia tres diuinę personę. Deinde cum dicit.(Cum ergo veritas.) Soluit rationes & argumenta,per quę Ioachim suam positionem affirmabat dicens. Cum ergo veritas pro suis fidelibus orat ad patrem: Volo,inquit,pater,vt ipsi sint vnũ in nobis,sicut & nos vnum sumus. Hoc nomen vnũ non accipitur secũdum eandem rationem,put dicit vnitatem in personis diuinis,& prout dicit vnitatem in christifidelibus. Quia prout in ipsis fidelibus accipitur,dicit vnitatem in charitate & gratia,ita quod sit ibi vnio charitatis & gratiæ. In personis vero diuinis accipitur vnum vt attendatur idemptitatis vnitas in natura,quemadmodum alibi veritas ait: Eostte perfecti,sicut & pater vester cęlestis pfectus est. Orat ergo christus,vt simus perfecti sicut & pater,& tamen cõstat quod impossibile est,quod vniuoce & secũdum eãdem rõnem dicatur perfectio de nobis, et de deo patre,quia deo patri competit pfectio per naturam,nostra aũt perfectio est per grãm. Ideo subdit in litera,quod hoc dictum est,ac si manifestius diceret: Estote perfecti, perfectiõe gratiæ,sicut pater vester cęlestis pfectus est, perfectione naturę. Vtraq; enim perfectio suo modo est intelligẽda,quia inter creatorem,& creaturam nõ põt tanta similitudo notari,quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda. Notãdum autem quod inter omnia argumenta, argumentum a simili est vilissimum,quia nunquã est similitudo per oẽm modum,quia si per oẽm modum esset simile,iam nõ esset simile, sed esset idem, & maxime vile est argumentum a simili in similitudine,quę est inter deum & creaturã, quia vt tangitur in litera,inter creatorẽ & creaturam,non potest tanta similitudo notari,quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda. Cum ergo dicitur,quod orabat Christus, quod nos essemus vnum sicut ipse & pater vnum sunt,nõ oportet quod illud sicut, sit per omnem modũ simile,nec quod vnitas quę est in nobis,sit per omnem modũ eadem cum vnitate,quę est inter patrem & filium,quia pater & filius sunt vnum in substantia,& natura,nos autem sumus vnum in charitate & gratia. Quod autẽ addebat Ioachim,quod pr̃,& filius,& spiritus sanctus sunt vnum,sicut spiritus,aqua,& sanguis,sunt vnum,

Rõ quare pater,filius et spiritus sctũs sunt vna res cino.

Matth. v.

Argumentum a simili est vilissimũ,et quare.

Solutio ad alias rõnes Ioachim

idest vniuntur in hoc,& dant hoc vnum testimonium, quia christus non fuit purus homo. Quantum ergo ad hoc est simile, non autem quantũ ad illud ad quod deducebat Ioachim, volens per hoc ostendere, quód tres personæ diuinæ non sint vna substãtia, nec vna res, sicut spiritus, aqua, & sanguis non sunt vna substantia, nec vna essentia, nec vna res. Deinde cum dicit. (Siquis igitur,) Damnat omnes tenentes sententiam Ioachim. Circa quod duo facit. Quia primo facit quod dictum est. Secũdo ex eo qđ Ioachim errauit, non vult. D. Papa quod derogetur illi monasterio cuius erat Abbas. Ibi. (in nullo tamen). Dicit ergo. (Siquis igitur sententiam, vel doctrinam præfati Ioachim, in hac parte, defendere, vel approbare præsumpserit, tãquam hęreticus ab omnibus habeatur.) Deinde cum dicit. (In nullo tamen.) Ostendit quod ꝓpter errorem Ioachim non vult derogare instituto, & obseruantiæ illius monasterii, cui dictus Ioachim præerat, dicens: In nullo tamen propter hoc (idest ꝓpter errorem Ioachim) florentino monasterio, cuius ipse Ioachim exstitit institutor, volumus derogari, quoniam ibi & regularis est institutio, & obseruantia salutaris. Licet ergo Abbas Ioachim in hoc errauerit, tamen qa ipse in suo monasterio bonas institutiones, & regulares fecit obseruãtias, nõ vult D. Papa quod ꝓpter errorem suum derogetur illi monasterio, & tollantur illę institutiones, & illæ obseruantiæ, quæ bonę erant & regulares. Et maximè, vt ait. D. Papa, cũ ipse Ioachim nobis omnia scripta sua assignari mandauerit apostolicæ sedis iudicio approbanda, seu etiam corrigenda, dictans epistolam, quam ꝓpria manu subscripsit, in qua firmiter cõfitetᷣ se illam fidem tenere quam Romana tenet ecclesia, quæ (disponente domino) cunctorum fidelium mater est, & magistra. Notandum aũt quod licet Ioachim errauerit in his quæ sunt fidei, non tamẽ propter hoc dicẽdũ est quod fuerit proprie & vere hæreticus, qa ad hoc ꝙ aliquis sit vere hæreticus, nõ sufficit qđ in eius intellectu sit error, in attinentibus ad fidẽ, sed etiam requiritur qđ circa talem errorem sit pertinacia in eius voluntate. Quæ quidem pertinacia non videtur fuisse in ipso Ioachim, quia, vt dicitᷣ in litera, ipse per epistolam suam omnia scripta sua assignari mandauit apostolicę sedis iudicio approbãda, seu etiam corrigenda. Firmiter confitendo se illam fidem tenere, quã Romana tenet ecclesia. Et quia etiam ipse Ioachim Romanæ ecclesiæ se subiecit, Dñs Papa vult bonas obseruantias, quas ipse Ioachim instituit, obseruari, & in nullo vult eis derogari. Sciendum est etiam quod Romana ecclesia est cunctorum fidelium mater & magistra, quia Petri sedes in toto terrarũ orbe est omnium aliarum sedium pȓima, & cunctorum aliorum iudex, & ideo ad ipsam pertinet de omnibus iudicare & pręsertim circa ea quæ sunt fidei, & quæ pro vniuersali statu ecclesie conseruando vel augendo conferre videntᷣ. Deinde cum dicit. (Reprobamus etiam.) Reprobat, & cõdẽnat doctrinam Almaricii cuius dogma non solum erat hæreticum, sed etiã insanum, dicens. (Reprobamus etiam, & condẽnamus peruersissimũ dogma impii Almaricii. Cuius mentem, sic pater mendacii excecauit, vt eius doctrina non tam hęretica, q̃ insana sit censenda.) His ergo erroribus atqꝫ aliis per dominum IESVM Christum à nostris mentibus excussis in æterna patria illam Dei veram veritatẽ, reuelata facie, speculari possumus. Quod nobis præstare dignetur dominus noster IESVS Christus Dei filius, qui cum patre & spiritu sancto est vnus Deus Benedictus, in sęcula sęculorum. Amen. Finis.

24.q.3.c.dixit Apostolus.

9.q.3.c. aliorũ.c.cũcta per mũdũ. Distin. 40.c.si papa De baptism.c. maiores.

Explicit expositio super capitulum firmiter de Summa trinitate & fide catholica edita a. D. AEgidio Romano, Bituricensi archiepiscopo ordinis fratrum heremitarum S. Augustini.

EXPOSITIO. D. AEGIDII Romani, Archiepiscopi Bituricensis, ordinis fratrum Eremitarum. S. August. super cap. cum Marthæ, de Celeb. Missarum, hactenus nondum impressa.

Magistro Fabiano de Genua correctore.

A VM Marthæ, & infra, quæsiuisti), etc. Post expositionem illius decretalis, quę sic incipit. (Firmiter credimus). Quæ de fide catholica, & summa trinitate intitulaẽ, requisitus à dominis & amicis, proposui hãc decretalem de canone missę exponere, quam Innocentius tertius Archiepiscopo Lugdunensi dicitur transmisisse. Ad cuius euidentiam aduertendum est. Quòd circa canonem missæ, & circa ea quę sunt canoni admixta, quantũ ad pręsens spectat, posset aliquis tripliciter dubitare. Primo de additione. Secundo de conuersione. Tertio verò de mutatione. Nam formæ verborum à christo traditę aliquid videẽ esse additũ. Et cum illa forma verborum in euangeliis contineatur, dubium est, quare, secundum illa verba Canonis missę, illi formæ aliqua sint addita, & aliqua sint admixta, quæ in Euangeliis minime continentur. Secunda dubitatio oritur de ipsa conuersione. Nam per verba à sacerdote rite prolata, cõuertitur substantia panis, in verũ corpus christi, & substantia vini, in verũ sanguinẽ eius. De substãtia autẽ panis & vini in quid conuertatur, non videẽ esse ambiguum, sed de substantia aquæ, quæ vino apponitur. Vtrum scilicet ipsa aqua secundum substantiã suam remaneat intransmutata, vel in quid conuertatur, dubium esse videẽ. Tertia dubitatio colligitur, quia circa secretas quę ad canonẽ ordinanẽ, & maximè circa secretam, quæ à Sancto Leone fuit edita, est aliquid immutatum. Archiepiscopus igitur Lugdunensis de omnibus his dubitans, sedem Petri ad quam pertinet maiores causas, & præsertim articulos fidei, & ea quæ ad articulos ordinanẽ, decidere, consuluit, ne in ipsis vlterius vacillaret. Igitur secundum has tres dubitationes, tota hæc decretalis principaliter diuiditur in partes tres. Primo enim pręmittitur & soluitur quæstio de additione. Secundo de aquæ conuersione. Tertio de secretę immutatione. Secũda ibi, (Quæsiuisti ẽt, vtrum aqua.) Tertia ibi. (Tertio loco fraternitas tua requisiuit.) Circa primum tria facit, quia primo de additione formę quæstionem præmittit. Secũdo eam soluit. Tertio ex solutione, intentã veritatẽ concludit. Secunda ibi. (Sanè multa tam de verbis.) Tertia ibi. (Credimus ergo quod forma.

Maiores causæ a sede Petri sunt decidẽdæ Rub. de baptismo. c. maiores.

In proponendo autẽ quæstionem de additione formæ, tria facit. Quia prĩo hmõi quæstionem proponit. Secundo qõnem propositã exponit. Tertio qõnem præpositam, & expositã fortificat. Secunda ibi. (Cum enim in euangelio.) Tertia ibi. (Vnde cum non euangelista.) Dicit ergo. (Cum Marthe. & infra. Quæsiuisti, quæ sit forma verborum, quam ipse christus expręssit, cum in corpus & sanguinem suum panem transubstantiauit, & vinum, illud in Canone missæ, quo ecclesia vtitur generalis adiecerit, quod nullus euangelistarũ legitur expressisse.) Notandum aũt quod cum non conuertatur panis in corpus, & vinũ in sanguinem, nisi virtute verborum, quæ christus nobis tradidit, & cum illa forma verborũ sit ab euangelistis expressa, valde mirabile videẽ, quod illi verborum formæ, aliquid addatur, vel admisceatur, de quo euangelistæ mentionẽ non faciant. Notãdum etiã, quod cum in libro Apocalipsis sic cõtineatur: Si quis apposuerit ad hęc, (idest ad ea quæ scripta sunt in sacro Canone bibliæ) apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. Videẽ igitur quod sacræ scripturæ non sit aliquid addendum, vel apponendũ. Ideo rectè dubitabat archiepiscopus Lugdunensis, videns quod in Canone missæ aliquid continebatur, præter id quod euangelistæ dixerunt. Notandum aũt quod aliquid addi scripturæ sacræ potest fieri sanè, & prauè. Nã addere aliquid contrarium, & ad deprauationẽ, est prauum, & facienti sic, addet sup illum dñs plagas pessimas. Sed addere aliquid expositoriũ, & ad elucidationem, est bonũ, & meritorium, & sic facientes non consequentur plagam pessimã. Iuxta illud ecclesiastici: Qui elucidant me, vitã ęternam habebunt. Deinde cum dicit. (Cum enim in euangelio: (exponit qõnem propositam, ostendens quid sit illud quod additur in canone missæ, qđ nullus euangelistarũ expressit dicens. (Cum. n. in euangelio sic legatur: Accipiens calicem gratias agens bñdixit, & dedit discipulis suis dicens: Bibite ex hoc oẽs. Hic est enim sanguis meus noui testamẽti, qui pro vobis, & ꝑ multis effundetur in remissionem peccatorum. In canone missæ sermo iste, videlicet, mysterium fidei, verbis ipsis interpositus inuenitur.) Notandum autem quod cum euangelistæ referentes formam verborum à christo traditam, nullam mentionem faciant de mysterio fidei: oritur qõ, quare in canone missæ sit additum & interpositũ. Notandum etiã quod aliquid esse de forma cõuersionis, põt intelligi dupliciter, videlicet, de congruitate, vel de necessitate. De necessitate autem dicitur illud esse de forma cõuersionis, sine quo non fit conuersio. Vnde de forma cõuersionis panis, sunt quatuor verba tantum, videlicet, Hoc est corpus meum. Quia si aliquod istorũ verborum prætermittereẽ non esset sacramentum, & non fieret conuersio panis in corpus.

Apocalip. cap. vltimo.

Duobus modis aliquid addi potest sacræ scripturæ.

Ecclesi. 24.

Matth. 26.

Aliquid eẽ de forma verborũ dupliciter põt intelligi.

Si autem solum ista verba à sacerdote proferantur cum intentione conficiendi, vt cõmuniter ponitur, fieret conuersio panis in corpus christi, & virtute illorũ verborũ, sub speciebus illis, sub quibus erat vera substantia panis, inciperet esse vera substantia corporis christi. De cõgruitate vero est quodãmodo totum illud de forma, quod ordinauit ecclesia esse dicendum. Inde est ergo quod cum sacerdos cõficit, ait: Hoc est enim corpus meum. Et qui prætermitteret dicere. Ly enim, grauiter peccaret, cum ecclesia sic ordinauerit siue statuerit. Notandum etiam quod cum in euangelio vbi hęc verborum forma recitatur, non sit ibi enim, sed simpliciter dicatur, hoc est corpus meum, colligit̃ quod ly enim, non sit de forma quantũ ad necessitatem, sed quantũ ad cõgruitatem. Dicitur autẽ quod beatus Petrus hoc addiderit. Notandum etiam quod verba illa, quæ sunt de forma, nõ solum sunt significatiua, sed etiam factiua, & effectiua. Nam cum à sacerdote cum intẽtione conficiendi dicitur, hoc est enim corpus meum, non solum per hęc verba significatur quod ibi sit corpus Christi, sed etiam virtute horum verborũ efficitur, quod ibi sit corpus hmõi. Notandum etiam quod proferre verba, vt sunt significatiua, est hominis vt homo. Nam ex institutione nostra habent verba qđ significent. Cuiuslibet ergo hominis, vt homo, est proferre verba, vt sunt significatiua rerum, sed proferre verba vt sunt factiua, & effectiua non est hominis vt homo, sed vt homo innititur diuinæ virtuti, & vt est ei supernaturaliter aliqua virtus, vel potẽtia diuinitus collata. Nam de deo dictum est, quod suum dicere est suũ facere. Iuxta illud Psalmi: Dixit & facta sunt. Quod ergo in persona christi dicendo hæc verba, hoc est .n. corpus meũ, ita fiat, & ita efficiatur, non potest hoc esse p humanam potentiam, quia homini nõ competit, quod suum dicere sit suum facere, nec quod dicat & facta sint, sed per diuinam potentiã homini diuinitus collatam. Quæ sanè potentia, est tantum sacerdotalis, & per sacramentũ ordinis, imprimitur à Deo in animã sacerdotis, qui fm claues ecclesiæ rite fuerit ordinatus. Et quia soli sacerdotes habent caracterem sacerdotalem, soli sacerdotes hñt potestatem cõficiendi. Alii ergo homines pñt proferre illa verba, vt sunt aliquid significatiua, sed non vt sunt effectiua. Nam non sacerdos illa verba proferens, per ea poterit aliquid significare, nihil tamen faciet, & nihil conficiet. Sed illa verba à sacerdote prolata (vt dictum est) non solum sunt significatiua, sed etiam effectiua, & factiua. Notandum etiam quod ly enim (vt dicebatur) licet non sit de forma quantum ad necessitatem, est tamen quantum ad congruitatem. Quod dupliciter potest ostendi. Primo quia sic statuit sacrosancta ecclesia. Secundo quia (vt dictum est) verba illa non solum sunt significatiua, sed etiam causatiua, & factiua. Congruè igitur dr: Hoc est enim corpus meum, & cõgruè additur, ly enim quæ est coniunctio causalis. Vt ergo sciremus quid est addi formæ verborum, de quo in decretali fit mentio, ostendimus, quid est esse de forma, & quid non est esse de forma. Et declarauimus quomodo aliquid esse de forma dupliciter põt intelligi & exponi. Deinde cum dicit. (Vñ cum » non euangelista.) Quęstionem propositam & » expositam fortificat dicẽs. (Vnde cum nõ euan » gelista christum hoc dixisse testetur, miraris qđ » aliquis asseuerare tẽtauerit, eum aliquid plus di » xisse, quam aliquis euangelistarũ assereret,) & » subdit. (Verum si formam ipsius canonis inspi » cias diligenter, præter hoc de quo tua fraterni » tas requisiuit, alia duo videlicet, eleuatis oculis » in cęlum, & æterni testamẽti, poteris in ipso ca » none reperire, quæ in textu euangelico nõ le » guntur. Notãdum aũt quod hæc quęstio » proposita dupliciter potest fortificari. Primo enim eo ipso quod euangelistę nõ faciunt mentionẽ de mysterio fidei, valde dubium est, quis fuerit tantæ audaciæ quod præsumpserit dicere christum in tradẽdo formam huius sacramẽti fecisse mentionem de mysterio fidei. Secundo fortificat̃, Quia in canone missæ dicit̃ quod xps, eleuatis oculis in cęlum, protulerit illa verba, quę sunt de forma sacramẽti, cum tamẽ de eleuatione oculorum in euangelio nihil habeat̃. Rursus in confectione sanguinis dicit̃. Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamẽti, cum tamen in euangelio nõ dicatur noui & æterni testamẽti, sed noui testamẽti tm̃. Omnia ergo hęc qõnem propositam fortificant, quare videlicet hæc interponantur in canone missę, de quibus non fit mentio in euangelio. Notandum autẽ quod accipiendo esse de forma, illud quod est de necessitate, sine quo non fit sacramentũ, dicere possumus quod in verbis in canone missæ expressis, aliquid est de forma, aliquid verò antecedens formã, aliquid autem consequens formam, & aliquid interpositum formæ. Nam de forma sacramenti (quantũ ad confectionẽ corporis, vt dicebatur) est solum, hoc est corpus meum. Verba ergo præcedẽtia videlicet, eleuatis oculis in cęlum, sunt antecedẽtia formã, verba autẽ sequentia videlicet, hæc quotienscunq; feceritis, etc. sunt cõsequẽtia formam. Verbũ verò interpositum, est ly, enim. Hoc igitur aduerbium, enim, est interpositum formæ. Notandũ etiam quod de forma cõfectionis corporis, nõ sunt opiniones inter doctores, oẽs enim concedunt, quod de forma huius sacramenti (quantũ ad confectionẽ corporis) est: Hoc est corpus meum. Sed de forma confectionis sanguinis, sunt duo modi dicendi. Nam quidam dicunt, quod solum hoc est de forma. Hic est calix sanguinis mei, aiunt enim, quod sicut quantum ad confectionem corporis, qñ sacerdos cũ intentione conficiendi solũ hæc verba dicit, Hoc est

Grauiter peccant qui ecclesiæ catholicæ decreta prætermittunt.

Verba quæ sunt de forma sacramẽti non non solũ sunt significatiua, sed ẽt effectiua.

Psal. 148.

Soli sacerdotes habẽt ptãtem conficiendi eucharistiæ sacramentũ. cap. cũ marthæ. de celeb. miss.

In confectione corporis christi, cõgrue dicitur ly, enim.

corpus meum, incipit sub speciebus panis esse corpus christi, ita quantū ad confectionem sanguinis, si solum hæc verba dicat: Hic est calix sanguinis mei, sub speciebus illius vini, sup quo hæc verba dicunt, statim incipit esse verus sanguis christi. Quidam verò volunt totū hoc esse de forma, videlicet: Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamēti mysterium fidei, q pro vobis, & pro multis effundet in remissionē peccatorum. Dicunt.n. quod nisi hoc totum dicat, non conficitur sanguis christi. Notandum etiā, quod (vt potest patere per iam dicta) hęc forma verborū tradita in canone missæ, in tribus differt à forma verborum tradita in euangelio. Primo quia in canone missę dr̄, christum protulisse ista verba: Eleuatis oculis in cęlū, de quo in nullo euāgeliorum aliquid tangitur. Secundo quia in canone missæ dicit: Hic est calix sanguis mei noui, & æterni testamenti, in nullo autem euangeliorum habet, noui & æterni testamenti, sed noui testamenti tantum. Tertio quia in canone missæ addit, mysterium fidei, de quo in nullo euangeliorū fit mentio. Tres ergo additiones facit canon missę supra textū euāgeliorū. Quarū vna est de eleuatiōe oculorū. Scd'a de ęternitate testamēti. Tertia de mysterio fidei.

Forma verborum in canone missæ tradita, in tribus differt a forma verborū tradita ī euāgelio.

» SANE' multa etc.) vt dicebat, hic soulit quæstiones & dubitationes ortas ex huiusmodi additionibus. Circa quod duo facit. Quia primo facit quod dictum est. Secundo remouet errorē qui posset habere ortum ex dictis, ibi. (Ex eo autem verbo.) Circa primū tria facit, secundum quod tres dubitationes soluit. Nā primo soluit dubitationem ortā ex additione tertia, videlicet, ex mysterio fidei. Secundo ortam ex additione prima, videlicet, ex eleuatione oculorū. Tertio ex additione secunda, videlicet, ex æter-
» nitate testamenti. Secūda ibi. (Cæterum ea quę
» adduntur). Tertia ibi. (Cæterum sicut superius.) Notandum autem quod hic ordo videt esse præposterus, cum primo soluatur dubitatio orta ex additiōe tertia, quā ex additionibus aliis. Est tamen necessario cōmutatus. Qa decretalem istam composuit Innocentius, vt satisfaceret dubitationi Archiepiscopi Lugdunēsis. Ille autem Archiepiscopus non dubitauit, nec Apostolicam sedem consuluit, nisi de tertia additione, scilicet de mysterio fidei. Admirabatur enim quod in canone missæ in forma verborū, per quam sanguis christi conficitur, addat mysterium fidei, de quo in nullo euangeliorum fit mentio. Sed D. Papa volens eius dubitationem fortificare & ampliare, vt eā postea validius solueret, ait in canone missæ esse additiones alias, pręter additionē illam, de qua Archiepiscopus dubitabat. Primo ergo soluitur dubitatio orta ex additione tertia, quia de ea specialiter sedes apostolica per pręfatum Archiepiscopum fuit requisita. In soluēdo ergo hanc dubitationem tria facit, secundum quod tripliciter soluit eam. Nam primo soluit ipsam per ea quæ dicit Paulus in actibus Apostolorū. Secundo per ea quę scripsit in epistola ad Corinthios. Tertio p ea, per quæ ipsi euangelistæ se mutuo suppleuerunt. Secūda ibi, (Nullus etiam horum expres- »
sit.) Tertia ibi. (Ipsi etiam euangelistæ.) Notan- »
dum autem vt magis pateat solutio dubitationis adductæ, quod ratio Archiepiscopi, & dubitatio eius procedebat ex falsis. Intendebat enim sic arguere. Si additio facta in canone missæ de fidei mysterio esset vera, fieret de ea mentio in aliquo euangeliorum, sed in nullo euangeliorum fit mētio aliqua de mysterio fidei, ergo, etc. Soluere itaq; hanc dubitationem est ostendere multa fecisse, & dixisse IESVM quæ in nullo euangeliorum cōmemorantur. Iuxta illud Ioannis: Sunt autē & alia multa, quę fecit IESVS, quæ si scribātur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribēdi sunt, libros. Hoc est ergo quod ait. (Sanè »
multa tam de verbis, quam de factis dominicis »
inuenimus ab euangelistis omissa, quæ aposto »
li vel suppleuisse verbo, vel facto expressisse le »
guntur. Paulus enim in actibus Apostolorum »
sic ait: Meminisse nos oportet verbi dn̄i Iesu, q »
dixit, Beatius est dare quam accipere. Hoc nul »
lus quatuor euangelistarum descripsit.) Notan »
dum aūt vim solutionis huius in hoc consistere. Quod sicut IESVS Christus protulit hæc verba, beatius est dare, quam accipere, & tamen nullus euangelistarum illa recitat, sed omittit, & tamē ea suppleuit apostolus, sic qd' additur in canone missæ de mysterio fidei, verè fuit à christo prolatum, sed euangelistis non facientibus de hoc mētionem aliquam, quod illi omiserunt, apostoli suppleuerunt. Notandum etiā quod sicut Christus aliqua docuit facto, & exemplo, quia omnis christi actio nostra est instructio, ipsa enim facta christi, & non solum verba, nos instruunt, qualr̄ debeamus nos gerere in agendis, docuit ergo christus verbo & facto, sic & Apostoli verba & facta christi ab euangelistis omissa, potuerunt supplere verbo, vel exprimere facto. Notandum etiam, quod beatitudo repellit à se omnem indigentiam, et includit in se non solū sufficientiam, sed etiam quandam redundantiā, & plenitudinem. Nam secundū Boetium: Beatitudo est status omniū bonorū aggregatione pfectus. Et philosophus primo Ethicorū ait: Quod felicitas est terminus operatorū, perfectum & per se sufficiens bonū. Non ergo esset beatitudo status omnium bonorum aggregatione perfectus, nec perfectū, nec per se sufficiens bonum, nisi haberet in se, ne dum sufficientiam, sed etiam plenitudinem, & redūdantiam. Cum ergo indigentiū sit recipere, habentium verò plenitudinē sit dare, bene dictum est, quod beatius est dare quàm accipere. Notandum etiam quod ex hoc verbo videt derogari paupertati. Nam ex eo videtur sequi quod

Ioan. vlti.

Act. 20.

Omnis christi actio nostra ē instructio.

Apostoli verba et facta christi ab euangelistis omissa potuerunt supplere verbo vel exprimere facto.

Boetius lib. 3. de Phisica con sol. prosa. 2.

Arist. 1. Ethi. ca. 7.

quod nō ſit euangelizanda, & prædicanda paupertas, cum pauperes non poſſint dare, ſed diuites. Dicendum ergo quod paupertas non facit ad perfectionē vitæ, niſi ſpiritu Dei ſit. Dicūtur enim pauperes beati, non quocūq; modo, ſed pauperes ſpiritu: qui, ſcilicet, ſpiritu dei ducti, vt chriſtū perfectius ſequanẽ, renunciant oĩbus quæ poſſident, effecti pauperes quantū ad bona temporalia, diuites verò, quantum ad bona ſpiritualia. Quare tāto ſunt beatiores aliis, quã to ſpūalia ſunt temporalibus potiora. Notandum etiã quod ex hoc aliqui dubitauerunt, qa ſi renunciare facit ad perfectionem iuxta illud. Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia, quæ habes, &c. & hoc eſt, vt quidā dicunt, qm̄ habere ꝓpriū facit ad imperfectionē, quia homines intenti tēporalibus, non poſſunt ſic libere circa ſpūalia vacare. Sed contra hoc obiicitur à quibuſdā. Quia, vt dicunt, hoc eſſet verum, ſi aliquis haberet diuitias in exceſſu, quoniam ſi multus eſſet exceſſus diuitiarū, forte requireret tantam curam quod impediret contēplationis otium. Hoc etiam modo, aiunt, contingeret ſi aliquis nihil penitus haberet, & eſſet pauper in exceſſu, quia ſi multus ſit paupertatis exceſſus, fortè requiret tantam curam, vt inueniatur victus, ad ſuſtentationē corporis, qđ pręſtabitur impedimentū ne liberè vacetur circa diuina. Propter quod dici poteſt, quòd habere proprium, facit ad imperfectionem charitatis. Quia de charitate ait Apoſtolus, quòd nō quęrit quę ſua ſunt, quod Auguſt. exponens ait: Quia cōmunia propriis anteponit. Habere igitur in cōmuni facit ad perfectionem. Vtrum autem habere in cōmuni aliquo modo perfectionem impediat, & declarare quō, & qualiter, & à quo impediatur, vel nō impediatur pfectio, non patitur pñs opus. Deinde cum dicit. (Nullus etiam eorum.) Soluit prædictam dubitationem, per illud quod apoſtolus ſcripſit de Chriſto dicens.) Nullus autē eorum (ideſt euangeliſtarum) expreſſit de chriſto dicens: Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul, deinde viſus eſt Iacobo, nouiſſime aūt, tāquā abortiuo, viſus eſt & mihi.) Notandum autem vim ſolutionis huius eandem eſſe cum pręcedenti. Eſt enim ſic ſupplenda hęc ſolutio, quòd ſicut illa viſio, ſecundum quā chriſtus poſt ſuā reſurrectionem viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul, vera fuit, & tamen non recitaẽ ab aliquo euangeliſtarum, ſed apoſtolus, quod illi omiſerant, ſuppleuit: ſic verbum illud de myſterio fidei, quod videtur eſſe additum in canone miſſæ, verè fuit à chriſto prolatum. Sed euangeliſtis de hoc nō facientibus mentionē, quod illi omiſerunt, ſuppleuerunt apoſtoli. Notandum etiam apoſtolū ſe vocare abortiuum, qa violentia quadam ſegregatus fuit ab vtero matris ſuę, ideſt ſynagogæ. Sicut ipſe, de ſe ipſo, ſcripſit ad Galatas: Cum autem placuit ei, q me

Matth. 5.
Quæ paupertas ad vitæ perfectionē faciat.
Matth. 19.
Primæ co. 13
Auguſt. in regula habere in cōi facit ad perfectionem.
Primæ co. 15
Gal. 1.

ſegregauit ex vtero matris meæ. Sic etiam exponendum eſt, cum ſe dicit ſegregatum in euangelium dei, quia violentia quadam, & quaſi quodam terrore ſegregatus fuit, ab vtero mřis ſuæ, in hoc opus, vt prędicaret euangelium dei. Cū ergo abortiuus fętus cum quadam violentia ſe paretur ab vtero matris, merito Paulus ſe nominat abortiuum. Deinde cum dicit. (Vnde cum ipſi etiam euangeliſtę leguntur inter ſe mutuo ſuppleuiſſe, quæ ab eorū aliquo, vel ab aliquibus ſunt omiſſa. Vnde cum tres euangeliſtę poſuerunt, Hoc eſt corpus meū, ſolus Lucas adiecit, quod pro vobis tradeẽ. Et cum Matthęus, et Marcus dicant pro multis, Lucas dicit pro vobis, Matthęus autē in remiſſionem peccatorū adiunxit.) Eſt ergo vis rationis huius. Quod ſi vnus euāgeliſta ſupplet id qđ alius omiſit, illud de myſterio fidei, qđ in canone miſſę dř ab euãgeliſtis omiſſum, potuerunt ſupplere apři. Potuiſſent ẽt hoc ſuppleuiſſe aliqui alii ſancti viri, ſi eis reuelatum fuiſſet. Tamē omnino credendum eſt, totam illam verborū formam, in canone miſſę poſitam, tam in confectione corporis, quàm ſanguinis, fuiſſe à chriſto platam, & poſtea per ipſos apoſtolos de tota illa forma eccleſiam fuiſſe edoctam. Ita quod illud quod euangeliſtę omiſerant, apři ſuppleuerunt. Notandū autē quòd qa teſtimoniū vř eſſe fictum, qñ oẽs teſtes ſic cōcordant, qđ nihil dicit vnus, quod nō dicat alius, quia vnū & idem factum, à multis viſum, cū poſtea enarratur, nō ẽm fictā, ſed ẽm ſimplicē veritatem, aliqđ ab vno omittitur, qđ ab alio ſuppletur: immo nunquam aliquod factum ſic completè narrari poteſt, vel de geſtis, vel de circūſtantiis, quin aliquid omittatur. Diuina igitur diſpenſatione factum eſt, quod ſi aliquid omiſit vnus, ſuppleret alius, & etiã quod multa ab omnibus ſint omiſſa, vt appareat eos locutos fuiſſe, nō ſecundū fictam, ſed ſecundū ſimplicem veritatem. Deinde cum dicit. (Cæterum ea quæ adduntur. Soluit dubitationē ortam ex oculorum eleuatione dicens.) Cęterum ea quæ adduntur in canone miſſæ, (ſupple de eleuatione oculorū,) poſſunt ex aliis locis euangelii comprobari. Ioannes enim ſuſcitationem Lazari deſcribens, Ieſum ſurſum oculos leuaſſe aſſerit, & dixiſſe: Pater gratias ago tibi, quoniã audiſti me. Ergo, ſi tunc in cęlum oculos leuauit ad patrem, cum ad corpus exanime animam Lazari reuocauit, probabilius eſſe videẽ, quòd tunc oculos leuauerit ad patrē in cęlum, cum panem, & vinum in corpus, & ſanguinem proprium cōmutauit.) Notandum autē vim rationis huius in hoc conſiſtere, quòd quāuis euangeliſtæ non narrent Chriſtum oculos eleuaſſe in cęlum, qñ protulit illa verba, per quę fit tranſubſtantiatio panis in corpus, & vini in ſanguinem, ſed hoc enarretur in canone miſſæ: poſſumus tamē ex aliis locis euangelii ꝓbare ſic eſſe, vt in canone miſſæ dicitur. Quia ex euangelio

Rom. 1.
Oĩno credēdū eſt, totā verborū formā in canone miſſæ poſitam, fuiſſe à chriſto platā.
Signū ex diuina diſpēſatiōe ꝙ ſancti Euangeliſtæ ſecūdū ſimplicē veritatem ſcripſerint.
Ioan. 11.

Ioannis sic habetur, quod Christus eleuauerit oculos in cęlum, cum Lazarum suscitauit. Credere igitur debemus, quod etiam leuauerit oculos in cęlum, cũ panem & vinum in corpus & sanguinem cõmutauit. Notandum etiam quod hæc ratio, prima facie, non videt̃ habere veritatem, quia non est manifestum & clarum quare potius debuerit christus oculos leuare in cęlũ, cum panem & vinum cõuertit in corpus ꝓpriũ, & sanguinem, quam cũ Lazarũ suscitauit. Sciendum ergo quod dñs Papa intẽdit arguere per locum à minori sic. Si illud quod minus videt̃ in esse inest, & id quod magis, sed minus videt̃ inesse quod Christus debuerit oculos leuare in cęlum in suscitatione Lazari, quam in hac beata conuersione, ergo si eleuauit tunc, multo magis & nunc. Christus itaq; proferens verba illa per quæ fit ista beata conuersio, protulit ea, eleuatis oculis in cęlum ad deum patrem omnipotentem, quãuis euangelia nõ faciant aliquã mentionem. Notandũ ẽt quod cum dñs IESVS Christus omnem potestatem quam habebat acceperit à patre, dignum est, quod tam in resurrectione Lazari, quã in panis transubstantiatione in corpus, & vini in sanguinem, eleuauerit oculos suos in cęlum, ad deum patrem omnipotẽtem, à quo totum acceperat. In his enim quę requirunt magnam potentiã debent oculi eleuari ad deum patrem omnipotentẽ, cuius est magnam conferre potentiã, & cuius est magnalia operari. Notandum etiã quod triplici via venari possumus, quare in faciendo hanc beatã conuersionem, probabilius est Christum eleuasse oculos in cęlum, quàm in resurrectione Lazari. Prima via sumitur ex huius cõuersionis modo. Secunda ex huius conuersionis termino. Tertia ex huius conuersionis fructu. Modus autem huius beatę conuersionis hic est, quòd tota substantia panis conuertitur in totã substantiam veri corporis, & tota substantia vini in totam substantiam sanguinis Christi. Et inde est quod hęc conuersio speciali modo vocatur transubstantiatio. Sed modus resuscitationis Lazari non fuit sic, sed anima redeunte ad propriũ corpus, corpus illud quod erat exanime, & sine anima, & sub forma mortui, factum fuit animatum. & sub forma viui. Licet .n. quodlibet istorum fieri non potuerit, nisi per potentiam diuinã, tamen quoniam maius est, & magis remotũ ab operibus naturæ, totum transubstantiare in totũ, quam facere quod corpus, qđ est sub priuatione, & sub forma mortui fiat sub forma viui, cũ Christus eleuauerit oculos in cęlum in suscitatione Lazari, credibile est qđ eleuauerit etiam eos in confectione huius benedicti sacramenti. Secũda via sumitur ex huius cõuersionis termino. Nam terminus ille ad quem venit anima Lazari in resurrectiõe fuit corpus ipsius, quod non erat deificatum, nec diuinitati coniunctum, sed hęc conuersio terminat̃ ad verum corpus Christi, quod est diuinitati coniunctum. Quia ergo Christus eleuauit oculos in cęlum ad deum, in reducendo animã Lazari ad eius corpus, quod non est deitati vnitum, credibile est quod multo magis hoc fecerit, in conuertendo panis substantiã, in corpus proprium, quod est diuinitati coniunctum. Tertia via patet ex huius conuersionis fructu. Nã fructus corporalis resuscitationis fuit vita corporalis, siue vita corporis, sed fructus & vtilitas, quę sequitur ex hmõi. sacramento, digne sumpto, est vita spũalis, siue vita animę. Per hoc enim sacramentum, anima deo coniungitur, à quo mirabiliter perficitur. Igitur si Christus eleuauit oculos in cęlum ad deum, in resuscitatione Lazari, per quam anima coniungebatur corpori, quod perficiebat, credibile est quod multo magis hoc fecerit in confectione huius sacramẽti, per quod anima coniungitur deo, à quo spiritualiter, & supernaturaliter perficitur. Deinde cum dicit. (Cęterum sicut superius,) soluit tertiam dubitationem ortam ex hac additione. (et ęterni.) Et ostendit competenter dici noui, & æterni testamenti. Circa quod tria facit, secundum quod tres rationes adducit. Secunda ibi. (vel vt vtamur alia ratione.) Tertia ibi. (Præterea non solum.) Prima ratio talis est. In veteri testamento promittebantur tẽporalia, in nouo verò promittuntur ęterna, ergo nouũ testamentum dicitur ęternũ, & competenter dicit̃ noui & æterni testamenti. Hoc est ergo quod ait. (Cęterum, sicut superius est expressum, cũ in textu euangelico ponatur noui testamenti, hic, (idest in canone missæ,) interponitur, & ęterni, (supple, hoc competenter est factum.) (Nam vetus testamentum, quod hircorum & vitulorũ, fuit sanguine dedicatum, idest consecratum, temporalia, promittebat, nouum autem, quod est Christi sanguine consecratũ, promittit ęterna. Et ideo testamentum illud fuit vetus, & transitorium, hoc autẽ nouũ est & æternum.) Notandum autẽ quod vetus testamentum tẽporalia promittebat, iuxta illud Esaię: Si volueritis & audieritis me, bona terrę comedetis. Sed in nouo testamento promittunt̃ ęterna. Vnde Ioannes præcursor Christi statim cum prædicare cępit, promittebat non regnũ terrestræ, quod est tẽporale, sed cęleste, quod est æternũ, iuxta illud in euangelio: Venit Ioãnes baptista prædicans in deserto iudeæ, & dicens, pęnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum. Notandum etiam secũdum philosophum, quòd nec bonũ, nec nouum factum est in tempore. Quoniam tempus per se corrumpit, si autem generat, hoc est per accidens, inquãtum corruptio vnius, est generatio alterius. Sic etiam tempus per se inueterat, si autem innouat hoc est per accidens, inquantũ noua veteribus succedunt. Et inde est, quod quanto aliquid plus subiacet tempori, & plus habet

Marginalia: *2. Top. cap. 4 loc. 35.* — *Quà de cã conuersio in corpus & sanguinem christi dicatur transubstantiatio.* — *Sacramẽtũ eucharistiæ digne sumptum aiam deo cõiũgit et spũaliter ac supernaturaliter mirabiliter reficit.* — *Esaiæ. 1.* — *Matth. 3.* — *4. Phi. t. c. 117.* — *Primo de Ge. et cor. t. c. 17 et. 18.* — *Testamentum sanguine Xpi*

cõsecratū qua tuor rõnibus dicitur æternū Prima quia nouum.
de tempore, plus est vetus; quanto autem no-
uius est, tanto minus habet de tempore, & mi-
nus tempori est subiectum. Testamentum er-
go quod est dedicatum, & consecratum san-
guine christi, & quod non subiacet tẽpori, nec
temporalia promittit, non est vetus & tempora
le, sed est nouum & æternum. Deinde cum di-
» cit. (Vel vt vtamur.) Adducit secundam ratio-
nem, quare nouū testamentum dr̄ æternum.
Nam illud est æternum, quod est firmū, & sta-
bile. Cum ergo nouum testamẽtum sit stabili-
tum, & confirmatū in morte Christi, vere hoc
testamentum, quia vltimum, dici potest nouū,
» & æternum. Hoc est ergo quod ait. (Vel vt
» vtamur alia ratione, vnde nouum, idest vltimū
» esse describitur inde æternum, idest perpetuum
» comprobatur, nouissimum etenim hominis te
» stamentum immobile perseuerat, quia testato-
» ris obitu confirmatur. Iuxta quod Apostolus:
Heb.9. » Testamentum in morte asserit confirmatū, alio
» quin non valet dum vixerit qui testatur.) No-
tandum autẽ quod testamentū, & donatio hn̄t
conditiones oppositas. Nam si sit donatio legi-
tima, prima donatio tenet, & posterior non va
let. Ex quo enim aliquis legitime donauit ali-
quid, nõ potest iterum dare illud de nouo. An
tiqua ergo donatio est firma & stabilis, noua ve
Tantū prima donatio, et tantū vltimū testamentū tenet, et qua de causa.
rò est instabilis & infirma. Sed in testamento nõ
non sic est, quia cum quis testatus est, põt etiam
denuo testari, & aliud testamentum cõdere. Te
stamentum ergo quanto est magis nouum, &
vltimum, tãto est magis stabile, & firmum. Qua
re stat testamentum quod dedicatū, & consecra
tū est sanguine Christi, eo enim ipso quod est
nouum, & vltimum, habet quod sit perpetuū,
stabile, & æternum. Cõsequenter ergo dr̄, san
guis Christi esse sanguis noui, & æterni testamẽ
Secunda quia vltimū.
ti. Notandum etiam quod prædictorū potest
talis ratio assignari. Quia in donatione homo
exuit, & expoliat seipsum dominio illius rei,
quam donat, & quia facta donatione, donans
non habet amplius dn̄ium in re donata, id qđ
semel donauit amplius donare non põt. Sed te
stator testando non exuit se dominio rerum,
quãdiu viuit. Sola ergo mors confirmat testato
ris testamentum. Et solum vltimum testamentū
tenet. Quare licet donatio prima & antiqua fir
ma sit, testamentum tamen non primum, & an-
tiquum, sed nouum, & vltimum est perpetuū.
Signanter ergo scriptura sacra has duas leges,
videlicet veterem & nouã, nõ vocauit duas do-
nationes, sed duo testamenta, vt ostenderet ve-
tus testamentum esse transitorium, nouum ve-
Tertia quia veritas.
rò perpetuū, & æternum. Notandum etiam ve
tus testamentum hoc modo esse transitorium,
quia se habuit vt figura, nouum verò se habet
vt veritas. Ideo nouū & vetus testamentum cõ
petẽter figuratum est per illud vaticinium Eze-
Eze. cap. 1
chielis, quod videlicet vidit rotam in medio ro
tæ. Quia sicut veritas repræsentatur in figura,
sic nouum testamentum repræsentabatur in ve
teri, quasi rota in rotã. Quare sicut, aduenien-
te veritate, cessat figura, & adueniente luce, ces-
sat vmbra, sic nouo testamento adueniente, ces
sauit vmbra & figura ceremonialium veteris te
stamenti. Intrare ergo in sancta, cum sanguine
hircorum, aut vitulorum, quod fiebat a ponti-
fice in veteri testamento, cessauit aduenićte no
uo. Quia animalia illa significabant christum, *Heb.9.*
qui assistens pontifex futurorū bonorum, non
per sanguinem hircorum, & vitulorum, vel per
proprium sanguinem introiuit semel in sancta,
æterna redemptione inuenta. Transitorium est
itaqꝫ vetus testamentum, quia cessauerunt ille fi
guræ, per quas dabatur intelligi veritas, quę cõ
tinetur in nouo testamento. Notandum etiam
quosdam errasse, sicut fuit quædam Manicheo *Error sectæ*
rum secta, dicentium, nouum testamentum de- *Manicheorum*
bere aliquando deficere, siue cessare. Dicebant
enim quod adhuc debet esse tertium testamen-
tum. Nam secundum eos, testamentum vetus, est
testamentum patris, testamentum autem no-
uum, est testamentum filii. Vt ergo aiunt, ad-
huc debet esse tertium testamentum, videlicet
spiritus sancti. Quare sicut adueniente testamẽ
to nouo (vt dicunt) cessauit vetus, quod fuit te
stamentum patris, sic cum adueniet testamentū
spiritus sancti, cessabit testamentum nouum, qđ
est testamentum filii. Secundū hos igitur, testa-
mentum nouum non est testamentū æternum,
& quod dr̄ in canone missæ, noui & æterni te-
stamenti, non est competenter dictum. Sed con *Cõtra errorẽ.*
siderata veritate sacræ scripturæ, hi pro tanto *Manicheorum*
errant pro quanto distinctio noui & veteris te
stamenti non accipitur secũdum distinctionem
diuinarum psonarum, sed secundū quod distin
guitur veritas, & figura. Quia nouum testamẽ
tum se habet vt veritas, vetus verò se habet vt
figura huius veritatis. Quare cum figura cede- *Veritas nõ ce*
re debeat propter aduẽtum veritatis, veritas nõ *dit propter a-*
debet cedere propter aduentum cuiuscūqꝫ al- *uentum cuius-*
terius, vetus testamentum dicitur transitorium, *cūqꝫ alterius.*
nouum verò æternum. Transitoriū ergo erat *Quō vetus te-*
vetus testamentum, non secundū quod conti- *stamentū fue*
bat moralia, & veritatem, videlicet quo ad rem *rit transitoriū.*
præceptam, sed secundum quod continebat ce
rimonialia, & figuram. Deinde cum dicit. (Præ
terea non solum.) Adducit tertiam rõnem, per
quam probat nouum testamentum esse ęternū,
dicens. (Præterea. (Supple tertia ratione ostñdi
potest quare nouum testamentum dicatur ęter
num, quia) non solum scriptura, sed etiam pro »
missio dicitur testamentum. Iuxta quod apo- »
stolus ipse scribit: Ideo noui testamenti media » *Heb.9.*
tor est, vt repromissionem accipiant, qui voca- »
ti sunt æternæ hæreditatis. Sic ergo debet intel »
ligi quod in ipso canone reperitur: Hic est .n. »
sanguis meus noui & ęterni testamẽti, idest, no »
næ ac æternæ promissionis .s. confirmator. Si- »
cut dominus repromittit: Qui manducat (in- » *Ioã.6.*

quiens) meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.) Notandum autē quod testamentum nouū vno modo potest dici ipsa scriptura, vt testamentum vetus, alio vero modo potest dici ipsa promissio. Duę ergo primæ rationes probant testamentum nouum debere dici testamentum æternum, prout testamentum accipitur pro ipsa scriptura. Sed hæc tertia ratio probat hoc idem, prout testamentū accipitur pro ipsa promissione. Notandum ēt hanc tertiam rationem sic procedere. Quod cū sanguis christi, dignè sumptus cōfirmet nos de illa promissione illius hæreditatis ęternæ, iuxta illam Saluatoris sententiam, quòd qui sanguinē eius bibit, & carnem eius comedit habebit vitam æternam, in canone missæ dignè dicitur, quod sanguis Christi est noui, & æterni testamenti, quia est sanguis nouæ & æternæ promissionis. Sanguis enim ille cōfirmat nobis promissionē & hęreditatem nouam & ęternam, idest immacescibilem, & perpetuam.

Quarta quia promittit æterna.

» EX eo autem verbo &c.) postquam dominus Papa soluit dubitationes ortas ex additionibus in canone missæ: In parte ista, vt dicebatū, remouet quendam errorem, qui ex prædictis videtē habere ortum. Circa quod duo facit: Quia primo narrat errorem illum. Secundo docet illū
» errorem soluere, & vitare. Ibi. (Sed tales ex eo
» laqueum.) Dicit ergo. (Ex eo autem verbo de
» quo mouet tua fraternitas qōnem videlicet my
» sterium fidei, munimentum erroris quidam tra
» here putauerunt dicentes, in sacramento alta
» ris non esse corporis Christi, & sanguinis veri
» tatem, sed imaginem tantum, & speciem, & figu
» ram, pro eo quod scriptura interdum cōmemo
» rat id quod in altari suscipitur esse sacramentū, & mysterium, & exemplum.) Notandum autē quod cum dominus noster IESVS Christus in euangelio diceret. Nisi manducaueritis carnem filii hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis, multi ex discipulis suis hoc audientes, existimantes Christi carnem sic manducandam esse, sicut manducamus carnes in macello venditas, scandalizati sunt dicentes: durus est hic sermo &c. Christus aūt videns eorum scandalum, ait eis: Verbaquę ego loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Ex hoc ergo aliqui credentes, non verè & ad literam, sed solum misticè intelligenda esse verba Christi, cū dixit carnem suam esse manducandam, dixerūt in sacramento altaris non esse veram carnem Christi, sed solum misticè & figuratiuè. Dicunt enim qđ sicut petra illa in deserto, quam Moyses percutiens in aquas prorupit, non erat verè Christus, sed Christum figurabat, sic in hostia consecrata non est vera Christi caro, sed ibi caro eius solūmodo figuratur, & repræsentatur. Addunt autem isti ad sui erroris fulcimentum, quòd sicutcum Christus de hoc sacramento loqueretur, dixit: Verba quæ ego loquutus sum vobis spiritus & vita sunt, nobis datur intelligi quod verba illa non verè & ad literam, sed spiritualiter & mistice sint intelligēda: sic etiā quia, vt hic dicitur, illud quod in altari suscipitur, scriptura interdum cōmemorat esse sacramentum, mysterium, & exemplū. Dicunt ergo quod hęc omnia non ad literam, sed figuratiuè & mysticè sunt intelligenda. Sed qūo hi errent & qualiter huiusmodi error sit soluendus, hic in sequētibus apparebit. Nam non figuratiuè tantū, sed vere & ad literam illa est eadem caro Christi formata ex purissimis sanguinibus beatæ Mariæ virginis, quæ etiam pependit in cruce, q̄ Christi fidelibus sumitur in altari. Deinde cum dicit. (Sed ex eo laqueum.) Docet soluere huiusmodi errorem. Ad cuius euidentiam sciendum est. Quòd oīs rō erronea vel fallit, & decipit, qa peccat in materia, & tunc assumit falsa, vel quia peccat in forma, & tunc non sillogizat, sed assumit multiplicia. Et sicut duplex potest esse peccatū in arguendo, sic conuenit esse duplicem solutionis modum in respondendo. Nam cum ratio assumit falsa & peccat in materia, tunc soluēda est instando & interimendo propositiones assumptas. Cum autē assumit multiplicia, & peccat in forma, tunc soluenda est dicendo, & distinguēdo propositiones illas. Quia ergo hæc ratio erronea, per quam isti conabantur ostendere nō veram Christi carnē esse in altari, pcedebat ex falsis, & assumebat multiplicia, vtroq; modo soluenda est. Conuenit ergo soluere rationē hanc erroneam, & instando quòd assumat falsa, & distinguendo, quòd assumat multiplicia. Duo ergo facit secundū quod dupliciter soluit huiusmodi rationē. Primo ergo soluit eam instando, ostendens quòd assumit falsa. Secundo distinguendo, ostendens quòd assumit multiplicia. Ibi. (Dicitur tamen.) Circa primum duo facit, quia primo soluit prædictū errorem instando. Secundo soluit instantiam declarando. Ibi. (Mors Christi, &c.) Dicit ergo sic.
(Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, »
quod nec auctoritatē scripturę conuenienter »
intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reue »
renter. Si enim quia figura est sacramentū alta »
ris, veritas esse negatur, ergo nec mors, nec re »
surrectio christi cum figura sit, veritas est credē »
da. Siquidem mortē, & resurrectionem Christi »
similitudinem, & imaginē esse Apostolus mani »
festat: Christus, inquiens, mortuus est pro deli »
ctis nostris, & resurrexit propter iustificationē »
nostram. Apostolorū etiam princeps Petrus sic »
in epistola sua scribit: Christus passus est p nobis, vobis relinquens exēplum vt sequamini ve »
stigia eius.) Tunc ergo supplenda est litera qđ sicut mors Christi veritas est & figura, sic illud quod suscipitur in altari pōt esse veritas, & figura. Notandum autē prædictum errorem solutum esse instando, quia assumebat falsa. Nam cum dicebatur, illud quod suscipiē in altari est

Ioan. 6.

Error hæreticorum.

Numeri. 20.

Prima cor. 10

Conclusio catholicorum.

Rom. 6.

Pri. co. 15

Rom. 4.

Primæ Petri. 2.

Vnū et idē est veritas & figura.

figura

Mors & resurrectio christi sunt figura spūalis mortis & resurrectionis nostræ.

figura & sacramentū, ergo non est veritas, possumus instare dicendo falsum est, & nō bene arguitur, quia, vt patet, mors christi est figura mortis nostræ. Significat enim quod nos debemus mori peccato. Et resurrectio christi fuit figura resurrectionis, & iustificationis nostræ. Significat enim quod nos mortui peccato, resurgamus & viuimus iustitiæ, & tamen christus veræ mortuus est & resurrexit. Quapropter sicut falsō argueret dicens, mors, & resurrectio Christi sunt exemplum & figura, ergo non est ibi veritas, & Christus non est vere mortuus, nec verè resurrexit, sic falso arguit, qui sic ait, illud quod suscipitur in altari est sacramētum, & exēplum, & mysterium, ergo nō est ibi veritas, nec est ibi vera caro Christi. Deinde cum dicit: (sic ergo tam mors Christi.) Declarat & manifestat instātiam propositam, sic dicēs. (Sic ergo tam mors
» Christi quam eius resurrectio est exemplum, vt
» & nos peccato mortui, iustitię iam viuamus.
» Quare si non fuit veritas, quia fuit exemplum,
» ergo nec verè mortuus fuit Christus, nec vere
» à mortuis resurrexit. Sed absit à fidelium cordi-
» bus error istē, cum propheta de ipso testetur,
» quod vere languores nostros ipse tulit, & dolo- *Esaie. 53.*
» res nostros ipse portauit.) Notandū aūt quòd, vt dicitur sexto Topicorū, omnis passio magis *cap. 3. loc. 43*
facta abiicit à substantia. Vbi ergo est vera passio, & verus dolor, si illa passio magis fiat, oportet esse ibi veram mortē. Quare sicut Christus verè passus est, quia verè dolores nostros ipse portauit, cum dolores eius fuerint maximi, quia non fuit dolor, sicut dolor suus, oportuit ad illos huiusmodi veros dolores, sequi et verā mortem. *Tren. cap. 1.* Notandum etiam quod vera Christi caro diuina virtute est in altari sub speciebus panis.

Differentia inter Deum & agentia naturalia.

Nam differentia est, inter agēs naturale & Deū, quia agens naturale, non pōt totam rem producere, sed quodlibet tale agens præsupponit materiam, in quam agat. Et quia quodlibet naturale agens, pręsupponit materiam, nō plus se extendit actio naturæ nisi quod pōt materiā quæ est sub vna forma, facere sub alia forma. Sicut ergo natura nō pōt rem totam producere, sed præsupponit materiā, sic nō potest aliquam rē totam transubstantiare in aliam, sed pōt materiam expoliare vna forma, & induere alia. Sed Deus, cuius est totum producere, & qui in agēdo nihil præsupponit, pōt totam vnam rē transubstantiare, & conuertere in totam rem aliā. Virtute ergo diuina fieri potest, & fit quod tota substantia panis conuertatur in totam substantiam corporis Christi. Prolatis ergo illis sacris verbis à sacerdote, fit quòd sub speciebus hostiæ, sub quibus erat tota substantia illius panis, habeat esse tota substantia corporis Christi, & tota substantia carnis eius. Cum ergo Christus, loquens de hoc sacramento, diceret discipulis suis: Verba quę locutus sum vobis spiritus & vita sunt, non est intelligendum hoc dictum esse quod non verè ad literam ibi sit caro Christi, vt quidam dicebant, sed quia caro eius, quæ in altari sumitur, est spiritus & vita, quia est vita spiritualis, & vita animæ, non vita corporis, & est cibus mentis, non ventris. Notandum etiam quod aliqui nō desistunt, sed impugnant verā Christi carnem non esse in altari, dicentes. Id quod à fidelibus in altari sumitur non esse verū corpus Christi. Aiunt.n. secundū suam fantasticam opinionem, quòd ex quo, vt dicitur, continue Christi caro à fidelibus in altari sumitur, si corpus eius fuisset tantæ quantitatis, quantæ est vnus mons, per continuam sumptionem desisset esse. Sed hi ex hoc errant, quia modū quo caro Christi à fidelibus sumitur non intelligūt. Non enim sic corpus christi à fidelibus manducatur, sicut manducatur caro, quę venditur in macello, quia de huiusmodi carne, vnus sumit vnam partē, & alius aliam, & sic per continuā sumptionem, consumitur. Corpus aūt christi nō sic per frustra sumitur, sed quilibet fidelium ipsum totum sumit. Et licet hoc verū sit, auget tamen qōnis difficultatem. Quia si quilibet sumit ipsum totū, non solum debuit iam desinere esse, sed postquam vnus ipsum totum sumpserit, non videt quod aliquid eius aliis remaneat ad sumendum. Sciendum ergo quod (vt infra clarius ostendetur,) christus nō incipit esse sub speciebus hostiæ per localem motū, quod scilicet descendat de cęlo, & ingrediatur hostiam, sed incipit esse sub speciebus hostię per transubstātiationē panis in eius corpus. Sicut ergo si lapis conuerteretur in aurum, facta cōuersione, non esset amplius lapis, sed aurum, sic quia tota substantia panis conuertitur in corpus Christi, facta conuersione, nō est amplius ibi substātia panis. Sed sub illis speciebus, sub qbus prius erat substantia panis, sub illis postea habet esse corpus christi. Totū ergo corpus christi à xp̄i fidelibus sumitur. Et quia virtute diuina semper fieri potest talis conuersio semper à christi fidelibus sumi pōt corpus christi. Nec oportet qd' præfatū corpus esse desinat per hmōi sumptionem. Notādum etiā quod aliqui non desinunt impugnare, verum, & totum corpus Xp̄i esse in hostia. Aiunt enim. Cum corpus christi sit tantæ magnitudinis, & maius a minori cōtineri non possit, impossibile est totum illud corpus, quod in cruce pependit, in tam modica hostia contineri. Auget etiam quęstionis difficultatē. Quia non solum totum corpus christi est in tota hostia, verum etiam, secundū catholicam veritatem, totum est in qualibet parte hostię, ita quod, fracta hostia, non frangitur corpus xp̄i, sed totum huiusmodi corpus in singulis hostię partibus reseruatur. Sed sicut errabant, qui nesciebant quomodo corpus christi in hostia à fidelibus sumitur, ita hi errant qui ignorant, secūdum quem modum corpus christi in hostia continetur. Sciendū ergo quod à philosophis

Q̄uo caro christi quæ in altari sumitur sit spūs & vita.

Q̄uo corpus christi īcipiat esse sub speciebus panis.

per alias, & alias dimēsiones in alio, & in alio altari esse potest.

Epilogus. Notandum itaq; per modum epilogi quatuor difficultates circa corpus Christi esse solutas.

Prima difficultas. Prima difficultas est, quomodo potest tota substantia panis in totum corpus christi transubstantiari & conuerti. Et hæc sic soluta est. Quia sicut deus potest totam rem producere, ita potest vnam rem totam, vt totam substantiam panis, in aliam rem, vt in corpus christi, totaliter conuertere.

Secunda. Secunda difficultas est, quare per continuam sumptionem Eucharistiæ non deficiat corpus christi. Quæ sic soluta est. Quia, vt dictum est, christus nō est in hostia quia de cęlo descendat, & hostiam ingrediatur, sed est in hostia, quia sine eius descensu, panis substantia in corpus eius conuertitur. Cum ergo diuina virtute continuè fieri possit talis conuersio, cōtinuè possumus sumere Eucharistiam, & nō deficiet corpus christi.

Tertia. Tertia autē difficultas est quo nam pactò tam magna quantitas (sicut est quantitas corporis christi) possit in tam modica hostia contineri, hæc autem sic soluta fuit. » Quia (vt dictum est) in hostia non est substantia corporis christi mediante quantitate, sed ecōuerso est ibi quantitas mediante substantia, & quia substantia, de se, non dicit aliquid extensum, nec quid diuisibile, erit in hostia tota quantitas corporis christi modo indiuisibili, & modo nō extenso. Et quia sic est, in modica hostia, & etiā in modica parte hostię, poterit tota corporis christi quantitas contineri.

Quarta. Quarta difficultas fuit, quomodo possit christus simul esse alibi, & alibi, puta in cęlo, & in altari, similiter in hoc altari, & in illo alio altari. Hoc autē solutum est. Quia non est inconueniens vnum & idem esse alibi & alibi, nō tamen per easdem dimensiones, sed per alias & alias dimensiones. Christus ergo est in cęlo per dimensiones proprias, in hoc verò altari per dimensiones huius panis, & in alio altari, per dimensiones alterius panis. Et quia hoc est per alias, & alias dimensiones, verum corpus Christi esse in hostia, sufficienter impugnari nō potest, si modum quem fides catholica ponit, cum diligētia meditemur.

» Deinde tam dicit. (Dicitur tamen mysterium.) Postquam soluit errorem dicētium verum corpus Christi non esse in altari instando, in parte ista soluit hoc idem distinguendo. Nam cum dicitur illud quod sumitur in altari est figura, ergo non est veritas. Soluendum est instando, dicendo quod falsum est. Non enim valet, quod si est figura nō sit veritas, quia potest esse simul veritas & figura. Nam, vt patebit, in hoc sacramento aliquid est figura tantum, aliquid veritas tantum, aliquid simul veritas est figura. Soluenda est etiam huiusmodi obiectio erronea distinguēdo, quomodo sit figura, & quomodo sit veritas, ostendendo qđ aliter est veritas, aliter verò figura. Tria ergo facit. Quia primo ostendit quod in hoc sacramento aliud est figura, & mysterium, aliud vero res & veritas. Secūdo docet distinguere inter hæc tria, quæ sunt in hoc sacramento. Tertio quia improbando hunc errorem digressionem fecerat à principali quæstione proposita, regreditur ad propositum, & concludit solutionem quæstionis illius, quæ à principio quærebatur. Secunda ibi. (Distinguē »
dum est.) Tertia ibi. (Credimus igit.) Dicit er- »
go, quod hoc sacrm dicitur mysteriumfidei, qm̄ »
aliud ibi creditur quam cernat, & aliud cernitur »
quā credatur. Cernitur species panis & vini, & »
creditur veritas carnis & sanguinis christi, ac vir »
tus vnitatis & charitatis. Ergo est ibi mysteriū, & veritas, figura, & res, aliter tamen & aliter, qa mysterium & figura est ibi, quātum ad illud qđ cernitur, veritas verò & res, quantum ad illud quod creditur. Deinde cum dicit. (Distinguen »
dum est tamē.) Distinguit inter tria quæ in hoc »
sacramento habent esse, dicens. (Distinguen- »
dū est tamē subtiliter inter tria quę sunt in hoc »
sacramento discreta, videlicet formam visibilē, »
veritatem corporis (.i. corpus christi verum) & »
virtutem vel vnitatē spiritualem, (idest corpus »
christi misticum). Est ergo in hoc sacramento »
forma panis & vini, veritas carnis, & sanguinis, »
(idest corpus christi verum,) virtus vnitatis & »
charitatis. (idest corpus christi misticum,) pri- »
mum. (idest forma panis & vini.) est sacramen- »
tum, & non res, secundum, (idest corpus Chri »
sti verum) est sacramentum & res, tertium, (idest »
corpus christi misticum) est res, & non sacramē »
tum) & addit, (sed primum (idest species panis »
& vini,) est sacramentum geminæ rei, (idest re- »
presentat, & figurat geminā rem, videlicet cor- »
pus christi verum, & corpus christi misticum.) »
Secundum (idest corpus christi verum) est sacra »
mentum vnius, & alterius res existit. Tertium «
verò (idest corpus christi misticum,) est res ge- «
mini sacramenti.) Notandum autem, quod my •
sterium, sacramentum, signum, figura, similitudo, & imago, hic pro eodem accipiuntur. Nā species panis & vini, sub quibus continetur xp̄s in altari, dicuntur esse mysterium, in quantum occultè & sub quodā velamine dant nobis intelligere christum. Dicuntur etiam sacramentū, in quantum sacrè & sanctè significant, & signāt ipsum christum, quia sacramentum est sacræ rei signum. Sunt etiam signum & figura, put christum figurant, & representant. Sunt imago & similitudo, prout ipsum congruè & conuenienter ostendunt, & demonstrant. Nam res p suam similitudinem conuenienter ostenditur, & per suam imaginem congruè demonstratur. Itaq; sacramētum, mysterium, figura, & vnūquodq; tale nihil aliud est quam quoddā signum, quo aliqd representatur, res verò & veritas est illud quod per huiusmodi signum representatč. Notandum autem quod sicut nunquam vnum & idem respectu eiusdem est causa, & causatum,

contingit tamen aliquid esse causam vnius, & causatum alterius. Sic nũquam idem, secundũ idem, & respectu eiusdem, est signum & signatum, vel est signum & res: contingit tamen aliquid esse sacr͞m, & signum respectu unius, & esse rem & veritatem respectu alterius. Sicut ergo in vniuerso aliquid est causa tantum, aliquid autem causatum tantum, aliquid vero simul cã & causatum, sic in huiusmodi sacramẽto aliqd est signum tantum, aliquid signatum tantũ, aliquid vero signum & signatum. Vel per alia verba, aliquid est sacramentum tantum, aliquid res tantum, aliquid verò, res & sacramentum. Dicitur etiam & tertio modo, quod aliquid est figura tantum, aliquid veritas tantum, aliquid verò veritas, & figura. Notãdum etiam quod in hoc sacramento sunt tria cõsideranda, videlicet species panis & vini, corpus christi verum, & corpus christi misticum, idest ecclesia, vel multitudo fidelium, quæ per corpus christi verũ figuratur. Nam secundum apostolum, christi fideles dicuntur membra christi. Sicut ergo diuersa membra corporalia, corporaliter vnita, faciunt corpus christi verum, sic christi fideles per charitatem, & spiritualiter coniuncti, faciunt vnum corpus christi misticum: Multi enim, vt ait apostolus, vnum corpus sumus in Christo. Vnio ergo membrorum in corpore christi vero, misticè figurat, & representat vnionem fidelium in corpore Christi mistico. Inde est quòd corpus christi misticum dicitur virtus vnitatis & charitatis, quia per virtutem charitatis membra huius corporis vniuntur, & conglobantur. Notandum ẽt quod cum tria sint in hoc sacramento consideranda, videlicet, species visibilis panis & vini, corpus christi verum, & virtus charitatis & vnitatis, idest corpus christi misticũ, qd͛ per virtutẽ charitatis vnitur, spẽs panis & vini est signum t͞m, vel est sacr͞m t͞m, & significat, ac representat duo. Representat .n. corpus christi verum, inquantũ cõtinet ipsum. Representat ẽt corpus christi misticum, put habet aliquã similitudinẽ cũ eo. Nã species panis & vini exterior habet silitudinẽ cũ corpore xp͞i mistico. Quia sicut ex diuersis vuarũ granis vinum cõfluit, & ex diuersis granis frumenti vnus panis efficitur, sic ex diuersis, & multis fidelibus constituitur ecclesia, & efficiẽ corpus christi misticũ. Erit ergo species panis & vini sacr͞m, idest signum sacræ geminæ rei, idest corporis christi veri, & mistici. Corpus autẽ christi verum est figura & signatum, vel est sacramentum & res, sed est sacramẽtum vnius rei, videlicet corporis christi mistici, quod representat, & figurat, & est res alterius, quia est res respectu speciei panis & vini, per quam representatur & figuratur. Tertium verò videlicet corpus christi misticum, est signatũ tantum, vel est res tantum. Sed est res gemini sacramenti, quia signatur & figuratur per duo, videlicet per speciem panis & vini, exterius exhibitam, & per corpus christi verum, sub illis speciebus contentum. Vltimo cum dicit. (Credimus ergo.) concludit solutionem quæstionis principalis superius positæ, videlicet qualiter sit rationabiliter posita illa verborũ forma, quæ traditur in canone missæ dicens. (Credimus igitur quod formam verborum sicut in canone reperiẽ, & à Christo apostoli, & ab ipsis eorũ (idest apostolorum) acceperint successores.

In sacramẽto altaris spẽs pani & vini, corpus christi verũ & corpus christi misticũ sũt cõsiderãda Primæ cor. 6.

Rom. 12.

Quid in sacramẽto eucharistiæ sit sacramentũ tãtum, quid res tãtũ, quid verò sacmẽtũ et res.

SECVNDA PARS.

QVESIVISTI ETIAM vtrum aqua &c.) In parte ista, vt dicebatur, soluit dubitationem ortã de conuersione aquæ. Circa qd͛ tria facit. Quia primo narrat dubitationem. Secundo opiniones recitat, circa propositam quæstionem. Tertio verò ex illis opinionibus narratis, eligit probabiliorem. Secunda ibi. (Super hoc autem.) Tertia ibi. (Qd͛ inde conuincitur,) Narrat ergo primo dubitationem ortam de conuersione aquæ dicens. (Quæsiuisti etiam vtrum aqua cum vino in sanguinem conuertatur.) Deinde cum dicit. (Sup hoc autem,) Circa dubitationem propositam secundum quod tres opiniones recitat tria facit. Secunda ibi. (Alii vero tenent.) Tertia ibi. (Præterea potest dici.) Dicit ergo primo. (Super hoc autem opiniones apud scolasticos variantur. Aliquibus enim videtur quod cũ de latere christi duo præcipua fluxerint sacramẽta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo, (videlicet in sanguinẽ & aquã, quæ fluxerunt de latere christi) diuina virtute mutentur vinum & aqua quæ cõmiscentur in calice, vt in hoc sacramento plene sit veritas & figura.) Notãdum aũt quod cum duo fluxerint de latere christi, videlicet, sanguis & aqua, & hæc duo misceantur in calice, videlicet vinum, & aqua, aliqualem habet apparentiam qd͛ hæc duo, quæ cõmiscentur in calice conuertantur in illa duo, quæ fluxerunt de latere Christi, videlicet vinum in sanguinẽ, quod inde fluxit, et aqua in aquam, quæ ex christi latere emanauit. Notandum etiam quosdam dixisse de christi latere non fluxisse veram aquam, sed aliquem humorem aqueum, vt flegma, vel aliquid tale. Mouebantur forte isti, quia cum quælibet pars mixti sit mixta, & de compositione corporis mixti non possit esse aliquod elementum purum, nõ videbatur istis possibile, quod de corpore illo aqua vera & pura emanare potuerit. Notandũ insuper hanc opinionem esse falsam. Quod duplici via venari possumus. Quarum vna colligitur ex necessitate scripturæ sacræ. Altera verò ex admiratione Ioannis. Prima ratio tangiẽ in illa decretali, quæ sic incipit. (In quadam nostra decretali epistola.) vbi sic dicitur. Tres sunt qui testimonium dant in terra videlicet spiritus, quem

Error Armeniorũ quorũdã de aqua illa quæ de xp͞i latere emanauit.

Primo de gen. et cor. t. c. 86

Cõfutatio erroris.

Rub. de celeb. missarum.

quem Christus tradidit inclinato capite, & sanguis, & aqua, quæ emanauerunt de latere eius. Sicut igitur fuit vera anima rationalis, & verus spiritus, quẽ christus tradidit, & verus sanguis, qui ab eo exiuit, sic fuit & vera aqua, quę de eius latere emanauit. Et cum christus sit veritas, à veritate debet esse omnis fallacia penitus aliena. Rursus si non fuisset aqua, sed flegma, qđ de latere saluatoris exiuit, Ioannes qui vidit & veritati testimonium perhibuit, profecto non aquam, sed flegma dixisset. Secunda via ad hoc idem sumitur ex admiratione Ioannis, quã tangit quidam doctor nomine Theophilactus dicens: posset forte quis calũniosè dicere, quod aliqua virtus vitalis erat in christi corpore, & ideo sanguis exiuit: aqua verò emanans inexpugnabile signũ fuit. Si ergo Ioãnes tanta admiratiõe loquebat̃ de emanatione aquæ ex latere Christi, si fuisset flegma, quod emanauit, forte non fuisset mirabile, sed quod aqua emanauerit, hoc fuit valde mirabile, & inexpugnabile signum.

Ioan. 19.

Theophil. super Ioãnem.

Notandum etiam, qđ ponendo vinum & aquã quæ cõmiscentur in calice, conuerti in illa duo, quæ fluxerunt de latere christi, videtur in hoc sacramento, esse veritas & figura. Veritas quidem quia hoc posito, verè hęc duo conuertuntur in illa, & verè sub speciebus eorum duorũ, quæ habent esse in calice sunt illa duo quæ fluxerunt: figura verò, quia per hæc duo, illa duo repręsentantur & figurantur. Ad hoc autem confirmandum valet illud dictum Theophilacti sic dicentis. Erubescant, ergo illi qui in sacris mysteriis vinum non limphant, videntur enim non credere, quod aqua de christi latere fluxerint. Ex his ergo opinio prima videt̃ esse probabilis, non tamen est vera, vt infra patebit.

Theophil.

Deinde cum dicit. (Alii vero tenent.) Recitat
» opinionem secundam dicens. (Alii verò tenẽt
» quod aqua cum vino transubstantiatur in san-
» guinem, cum aqua in vinum transeat, mista vi-
» no, licet physici contrariũ asseuerent, qui aquã
» à vino per artificium posse asserunt separari.)
» Notandum autem hanc opinionem secũdam differre à prima, quia hæc ponit aquam in calice vino mistam naturaliter conuerti in vinum, & postea totum illud quod est in calice, miraculosè in sanguinem transubstantiari. Hęc autem opinio est vera & catholica. Notandum etiam quod huic opinioni verę & catholicę, dictum medicorum aliquo modo obuiare videt̃, dicũt enim, quòd cum aqua miscetur vino, non trãsit in vinum, nec in vinum conuertitur, qa quodam artificio potest à vino separari. Sed hæc opinio medicorum falsa est. Nam aqua illa, quę miscetur vino, cum per actionem vini corrumpatur, quia actiuis & passiuis debite appropinquatis necesse est ipsa agere, & pati, per artificiũ separari non potest, licet possit separari aliquis liquor, qui videtur aqua. Nam non solum de vino aquatico & albo, sed de vino omnino puro, & rubeo, liquorem aliquem albũ, qui aqua clarissima videt̃, per artificium separari videmus.

Error medicorum.

Cõfutatio erroris.

9. met. t. c. 10.

Deinde cum dicit. (Præterea potest dici.) Ponit opinionem tertiam dicẽs.) Præterea potest
dici quod aqua nõ transit in sanguinem, sed re »
manet prioris vini accidentibus circũfusa. Ita »
videlicet quod aqua vini saporem assumit. No- «
tandum autem has opiniones tres sic differre. »
Quia hæc tertia ponit quod aqua, quæ in calice miscetur cum vino, non transmutatur secundum substantiam, sed alteratur secundũ saporẽ, & secundum accidentia, quia immixta vino, vini saporem assumit. Sed prima & secunda ponunt aquam secũdum suam substantiam transmutari, aliter tamen, & aliter. Quia prima ponit, quod aqua posita in calice transmutatur in aquam illam, quæ de latere christi fluxit, sicut vinum transubstantiatur in sanguinem. Secunda verò, vt dicebatur, ait, quod aqua posita in calice naturaliter conuertitur in vinum, & postea totum illud mistum, quod resultat ex vino & aqua miraculose transubstantiatur in sanguinem. Secũdum ergo hanc opinionem nihil cõuertitur in aquam, quæ de latere christi fluxit, sed in sanguinem tantum.

Tres opiniones de aqua apposita uino in calice, quõ inter se differant.

Deinde cum dicit. (Quod inde conuincitur.) Posita dubitatione, & narratis circa eam opinionibus, illas opiniones declarat, & manifestat. Circa quod tria facit. Quia primo declarat opinionem tertiam, quæ plus habet de improbabilitate. Secundo declarat primam, quę magis accedit ad probabilitatem. Tertio declarat opinionem secundã, ostendens quod sit potior, & probabilior cæteris. Secũda ibi. (Sed nec inconueniens credit̃.) Tertia ibi. (Verum inter opiniones prędictas.) Notandum quod nihil refert qualiscunque ordo teneatur in opinionibus narrandis, in declarandis verò, & in manifestandis illis, est hic ordo tenendus. Quia primo declaranda est opinio magis improbabilis, quia maiori indiget declaratione. Secundo declaranda est opinio quę magis accedit ad probabilitatẽ, quia nõ eget tanta declaratione. Vltimo declaranda est opinio potior & probabilior, quia minori eget declaratione. Cum itaq; inter opiniones assignatas, tertia opinio sit magis improbabilis, opinio verò prima ad ꝓbabilitatem magis aliqualiter accedat, secunda verò opinio sit potentior & probabilior cæteris, ideo in declarando, primo declarat tertiam quęstionem, secundo primam, vltimo verò secundam. Ad euidentiam primæ partis, sciendum quod tertia opinio de aqua in calice posita, duo ponit. Primo enim ait, quod aqua illa non transmutatur secundum substantiam. Secundo inquit, quod aqua illa alteratur secundum saporem, & secundum accidentia. Ideo duo facit. Quia primo ostendit, quomodo intelligi possit, quod aqua in calice posita, non transmutetur secundum substantiam. Secundo declarat quomodo sit

intelligibile quod aqua illa alteretur ſecun-
dum ſaporem, & ſecundum accidentia ibi.
» (Ipſa tamen accidentia.) continuetur autem
» ſic. Bene dico, quod (aqua vino appoſita non
» tranſit in ſanguinem, ſed manet in tranſmuta-
» ta ſecundum ſubſtantiam. Quod ſic eſſe inde
» conuincitur. Quia ſi poſt calicis conſecratio-
» nem, aliud vinum mittatur in calicem, illud qui
» dem nõ tranſit in ſanguinem, nec ſanguini cõ-
» miſcetur, ſed accidentibus prioris vini cõmix-
» tum, corpori quod ſub eis latet vndique circun-
» funditur, non madidans circunfuſum. (Notan

Contra tertiã opinionem de trãſmutatione aquæ.

dum autem tertiam hanc opinionem repugna
re tam naturalibus argumentationibus, quàm
catholicæ veritati. Dicit enim hæc poſitio, q̃d
aqua in calicem poſita manet intranſmutata ſe-
cundum ſubſtantiam, & non cõuertitur in ſan
guinem. Prout enim dicit illam aquã manere
intranſmutatam, ſecundum ſubſtantiam, repu
gnat naturalibus argumentis, quia ponere mo

Prima rõ.

dicum paſſiui coniungi magno actiuo, & non
corrumpi paſſiuum eſt omnino cõtra naturã.

Primo de Ge. et cor. t.c.47.

Cum ergo in calice ſecundum conſuetudinem
eccleſiæ, modicum aquæ apponatur multo vi-
uo, dicere illam aquam nõ corrumpi ſecundũ
ſubſtantiã, eſt repugnare naturalibus argumen
tis, & his quæ à ſenſibus oriuntur. Secũdo, hoc

Secunda.

idem repugnat catholicæ veritati. Quia ſi aqua
in calicem appoſita manere intranſmutata, ſe-
cundum ſubſtantiam, & nõ cõuerteretur in ſan
guinem, celebrans primam miſſam in die nata-
lis domini, ſecundã, nec tertiam poſtea celebra
re deberet, quia tunc non eſſet ieiunus. Inde er
go eſt quod ſacerdos intendens celebrare ſecũ
dam miſſam, poſt ſumptionem ſanguinis, nec
digitorum lotionẽ, nec aliquem alium liquorẽ
ſumit. Quare ſi ſacerdos ſumendo ſanguinem,
etiam ſumeret aquam, non in ſaguinem cõuer-
ſam, nec ſecundum ſubſtantiam trãſmutatam,
non poſſet vlterius illa die celebrare, quia non
eſſet ieiunus, quod repugnat conſuetudini ec-
cleſiæ, & veritati catholicæ. Notandum etiam
quòd hoc modo hæc opinio tertia declaratur
in litera, quia ſi poſt conſecrationem vinum ap
ponitur in calicem, illud vinum non conuertit̃
in ſanguinem, ſed alteratur ſecundum acciden
tia prioris vini, quibus accidentibus cõmiſcet̃
ſic ante conſecrationem aqua appoſita in cali-
cem, non conuertitur in vinum, nec in ſangui-
nem tranſubſtantiatur, ſed alteratur ſecundum
vini accidentia, quibus cõmiſcetur. Ex his ergo
tertia opinio loquens de aqua appoſita in cali-
cem ante conſecrationem, aſſumit aliquam pba
bilitatem quod aqua illa non cõuertatur in ſan
guinem nec ſecundum ſubſtantiam tranſmute
tur. Notandum etiam quod quicquid dicit̃ hic
de vino appoſito in calicem, poſt conſecratio-
nem, verum eſt: ſed falſum eſt ex hoc arguere
quod aqua in calicem ante conſecrationem ap
poſita, non tranſmutetur ſecundum ſubſtan-
tiam, nec cõuertatur in ſanguinem. Quia cum
vinum non conuertatur in ſanguinem niſi ſa-
cerdos cum intentione cõficiendi dicat illa ver
ba, Hic eſt calix ſanguinis mei etc. ſi poſt conſe
crationem, poſtquam vinum eſt conuerſum in
ſanguinem, ponatur aliud vinum in calicem,
quia in huiuſmodi appoſitione non repetunt̃
verba illa, per quæ vinum tranſubſtantiatur in
ſanguinem, vinum illud appoſitum non cõuer
tetur in ſanguinem, nec erit ſecundnm ſubſtan
tiam tranſmutatum. Ex hoc ergo velle argue-
re quod aqua ante conſecrationem in vinũ ap-
poſita, non tranſmutetur ſecũdum ſubſtantiã,
ſicut nec vinum poſt conſecrationem appoſi-
tum, falſum eſt, & abſurdum. Notandum etiam
quod ſicut corpus chriſti eſt ſub ſpecie panis,
ſic ſanguis eius eſt ſub ſpecie vini. Sicut ergo di
uidendo hoſtiam, non diuiditur corpus Chri-
ſti, quia totum corpus chriſti eſt in tota hoſtia,
& ẽt totũ in qualibet parte hoſtiæ, ſic nũquam
diuiditur ſanguis eius. Quia facta conuer-
ſione, totus chriſti ſanguis eſt in toto vino, &
totus in qualibet parte vini. Nunquã ergo per
vini diuiſionem diuiditur ſanguis chriſti, ſicut
nec per per fractionem hoſtiæ frangitur cor-
pus chriſti. Quare, cum nunquam duo corpo
ra commiſceantur, niſi quodlibet diuidatur, &
ſeparetur, per partes, & iuxta partem vnius ſit
pars alterius quia (vt dictum eſt) ſanguis Chri-
ſti, vt habet eſſe ſub ſpecie vini, non põt in par-
tes diuidi, ſed ſemper ſub qualibet parte rema-
net totus ſanguis, impoſſibile eſt illi ſanguini
aliquid commiſceri. Quare bene dictum eſt q̃d
vinum poſt conſecrationem appoſitum in cali
cem, nec in ſanguinem tranſit, nec miſcetur ſan
guini. Notandum etiam quod, vt alibi diffuſius
diximus, hæc benedicta conuerſio eſt omnino
oppoſita trãſmutationi naturali, Nam in tranſ-
mutatione naturali ſemper aliqua ſubſtãtia eſt
cõmnne ſubiectum remanens ſub vtroq; termi
no. Hoc enim modo fit tranſmutatio naturalis,
quia illa & eadem ſubſtantia, vt illa & eadem ma
teria, vel illud idem ſubiectum quod prius erat
ſub forma vna, poſtea eſt ſub forma alia. In
hac autem conuerſione manent accidentia tan
tum, quia ſub illis & eiſdem accidẽtibus, ſub qui
bus erat panis ſubſtantia, eſt poſtea ſubſtantia
corporis chriſti: & ſub illis & eiſdem accidenti-
bus, ſub quibus erat vini ſubſtantia, eſt poſtea
ſubſtantia ſanguinis. Accidentia itaq; panis, fa-
cta conuerſione, diuina virtute habent eſſe ſi-
ne ſubiecto, & ſub eis quaſi ſub quodam vela-
mine, habet eſſe ſubſtantia corporis chriſti. Et
quod dictum eſt de pane reſpectu corporis, in-
telligendum eſt de vino reſpectu ſanguinis, qa
facta conuerſione vini ſubſtantia non manet,
ſed tranſubſtantiatur in ſanguinem, manent ta-
men vini accidẽtia, ſub quibus eſt ſanguis chri
ſti. Si autem poſt conſecrationem vinum appo
natur in calicem, illud quidem vinum, vt dice-
batur,

Reſponſio ad rõnẽ pro opinione tertia.

Quæ de cã in ſumptione ſpẽi vini nõ diuiditur xpi ſãguis, ſicut nec per fractionem hoſtiæ frangitur corpus chriſti.

In theorem. de de corp. chriſti

7. met. t.c.7.

Cõuerſio in ſacramẽto eucharistiæ eſt oĩno oppoſita cõuerſioni naturali.

batur, non transit in sanguinem, nec sanguini miscetur, sed commiscetur tantummodo accidentibus vini prioris, sub quibus continetur verus sanguis. Notandum etiam quod hic deficit regula philosophorum tractantium de mixtione, & per ampulosa verba dicentium, accidentium non esse cōmixtionem, vt patet ex vltimo capite primi de generatione, sed hi, secundum suam intentionem, vera dicunt. Nam cum miscibilia prius intelligantur habere esse separatum, & per se, & postea adunātur, & habent esse coniunctum & vnitum, quicquid nō potest habere esse per se, non potest alteri cōmisceri. Et quia accidentia nō possunt naturaliter esse per se, & sine subiecto, naturaliter loquendo, bene dictum est quod accidentium non est mixtio.

T.c.54.
Accidentiū naturaliter nō ē mixtio, sed in sacramēto altaris miraculose fieri posset.

Sed quia in hoc sacramento accidentia vini miraculosé sunt sine subiecto, sub quibus accidentibus est christi sanguis, ipsis accidentibus vini potest aliquid commisceri. Et ideo si post consecrationem vinum ponatur in calicem, vinum sic appositum non miscetur sanguini, eo quod sanguis ibi remanet indiuisus, sed cōmiscetur accidentibus prioris vini, sub quibus latet sanguis, quia huiusmodi accidentia, per vinum sic appositum, diuiduntur. Notandū etiam quod, vt superius dicebatur, ex vi sacramenti & per se, sub specie panis est corpus tantum, & sub specie vini est sanguis tantum. Nam illud ex vi sacramenti est sub specie panis, in quod conuertitur panis substantia: & quia panis substantia solum conuertitur in corpus christi, & nihil de tali substantia conuertitur in sanguinem, sub specie panis, ex vi sacramenti, est corpus tantum.

Tamen quia illud corpus est naturaliter cōiunctum animæ, & sanguini, licet substantia panis non conuertatur, nec in animam, nec in sanguinem, ex vi sacramenti, & ex naturali concomitantia, consequenter sub eisdem speciebus panis, simul est sanguis, anima, & totus christus. Vnde, vt cōmuniter ponitur, qui confecisset in illo triduo, cum Christus iacebat mortuus, qñ anima erat separata à corpore, confecisset corpus sine anima, nec tunc totus Christus fuisset sub specie panis. Tūc etiam confecisset corpus sine sanguine, si in passione per vulnera totus sanguis fuit à corpore separatus. Quod ergo dictum est de specie panis respectu corporis, intelligendum est de specie vini, respectu sanguinis. Nam sicut ex vi sacramenti sub specie panis est corpus tantum, ex naturali vero cōcomitantia est ibi sanguis, anima, & totus christus: sic sub specie vini, ex vi sacramenti, est sanguis tantum, quia in sanguinem conuertitur vini substantia: sed ex naturali concomitantia, est ibi corpus, anima, & totus christus. Tam itaq; sub specie panis, quàm vini, est totus christus, non ex vi sacramenti, sed ex concomitantia naturali. Notandū etiam quod ex hoc potest haberi intellectus literæ, cum loquitur de corpore quod latet sub accidētibus prioris vini. Nam corpus, vt ad prę sens spectat, dupliciter potest accipi, vno modo generaliter, & sic omne palpabile est corpus, & hoc modo ipse sanguis est corpus quoddam, cum ipse sanguis sit palpabilis: alio verò modo specialiter, & vt distinguitur contra sanguinem, & sic sanguis non est corpus, licet contingat sanguinem corpori sic accepto, naturaliter esse coniunctum. Facta ergo conuersione sumendo corpus generaliter, sub accidentibus vini latet corpus, quia latet ibi sanguis, qui communi vocabulo potest nūcupari corpus Si vero accipiaт corpus specialiter, sic etiam sub accidentibus vini latet corpus, ex naturali tamen concomitantia, quia, vt dictum est, ex naturali concomitantia sub huiusmodi accidentibus est sanguis, corpus, anima, & totus christus. Aduertendum tamen quod licet qualitercūque accipiatur corpus, verum sit, sub accidentibus vini latere corpus, intentio tamen ecclesiæ esse videtur, accipere corpus generaliter, prout sanguis quoddam corpus dici potest: secundum quem modum loquendi, sub accidentibus vini latet corpus, quia latet ibi sanguis, in quem vini substantia est conuersa. Notandum etiā quod cum hostia contineat corpus christi, si quid cōtineret hostiam, contineret etiam corpus Christi, quod latet in hostia. Et ideo si aliquis liquor funderetur circa hostiam, vel speciem panis cōsecrati, per cōsequens funderetur circa corpus Christi, quod latet in hostia. Ergo & à simili, si vinum post consecrationem ponatur in calicem, quia vinum illud funditur circa spēm prioris vini, sub qua latet sanguis christi, consequēs est, quod huiusmodi vinum appositum vndique circūfundat corpori, idest, sanguini, quod latet sub eis, idest sub accidentibus prioris vini.

Si sacerdos in triduo mortis christi cōfecisset, sub spē panis fuisset corpus tantū, & vini, sanguis tātum.

Notandum etiam quod huiusmodi vinū post consecrationem appositum, non solum circunfunditur sanguini, sed etiam circunfundit ipsi corpori, quod est sub accidentibus vini. Nam sub huiusmodi accidentibus, vt dictum est, non solum latet sanguis, sed ex concomitantia latet ibi etiam corpus, & anima, & totus christus. Notandum etiam quod licet vinum post consecrationem appositum in calice circūfundatur sanguini, idest, licet fundatur circa sanguinē, quia funditur circa accidentia prioris vini sanguinē continentia, attamen illud vinum sic appositum non madidat circunfusum, idest nō humectat, non alterat ipsum sanguinem, qui est circunfusus tali modo, vel, quod idem est, non madidat, nec humectat, nec alterat ipsum sanguinem, circa quem funditur tale vinum. Ad intelligendū autem quomodo vinum post consecrationem in calicem appositum, circunfunditur sanguini, sanguinem tamen non madidat, nec humectet, est diligenter aduertendum, quod secundum vsum tam naturæ quam artis, ea quæ sunt in cōpositione priora, sunt in resolutione posteriora.

Quæ in cōpositiōe sunt priora, in resolutione sunt posteriora.

ra. Videmus enim in arte quod in compositione domus prius fit fundamentum, & vltimo tectum, si tamen debeat domus ordinatè resolui, prius tollitur tectum, & vltimo fundamentum. Sic etiam in qualibet re naturali. Substātia prior est accidente, si tamen debeat resolui & corrumpi, prius tolletur accidens, & vltimo substantia: vt si debeat corrumpi aqua, per actionem alicuius agentis naturalis, puta ignis, prius remouebuntur accidentia aquæ, calefiet enim aqua, & remouebitur ab ea frigiditas, & rarefiet, & remouebitur ab ea densitas eius, vltimo verò remouebitur ab ea quidditas & substantia ipsius. Quicquid ergo sit de compositione, de resolutione tamen eius, hoc est naturaliter tenendū, quod prius remoueantur accidentia ab ipsa re, & prius res perdat propria accidētia, vltimo verò perdat propriam quidditatem & substantiā. Cum autem christi sanguis sit sub accidentibus vini hoc modo, quia prius est ibi substantia sanguinis, & mediante substantia sunt ibi accidentia sua propria, si sanguini existenti sub accidentibus vini, prout ibi existit, posset accidere transmutatio aliqua, prius contingeret ibi transmutatio in substantia, & vltimo contingeret accidētia transmutari. Nam si non sunt ibi accidentia sanguinis, nisi mediante substantia, secundum illum modum, secundum quem in sacramento altaris ponitur esse sanguis, non posset trāsmutatio accidere in accidētibus propriis ipsius sanguinis, nisi prius quidditas & substantia sanguinis esset transmutata. Et quia hoc est contra ordinem naturalem, quod prius fiat transmutatio in substantia quàm in accidentibus, vinum post consecrationē in calice appositum, secundum naturalem actionem (quia de tali loquimur) nō poterit sanguinem transmutare, & alterare, qa madefacere, & humectare, est quoddam transmutare & alterare. Vinum ergo post consecrationem in calicem quantūcunq; circa sanguinē appositum, quia funditur circa accidentia prioris vini sanguinem continentia, impossibile est quod humectet vel madidet, vel alteret circunfusum. Multo minus igitur madidare, vel alterare poterit corpus christi, quod est sub specie vini, cum non sit ibi ex vi sacramenti, sed ex naturali concomitantia. Quare si per id, quod latet sub accidentibus prioris vini, vellemus intelligere corpus christi, & non sanguinem, planum esset, quod hoc corpus per vinum appositū, nec madefieri, nec alterari posset. Declarata sunt igitur illa quinq;, quæ tanguntur in litera, videlicet: Quod si post consecrationem vinum ponatur in calicem, primo vinum illud nō transit in sanguinem. Secundo, vinum illud nequaquàm sanguini cōmiscetur. Tertio, licet vinum illud non cōmisceatur sanguini, cōmiscetur tamen accidentibus prioris vini, sub quibus sanguis velatur & latet. Quarto, quòd hoc vinum circūfunditur sanguini illi quod latet sub accidentibus illis. Quinto & vltimo, vinum sic appositum, licet circūfundatur sanguini, tamen non humectat, nec madidat, nec alterat sanguinem circunfusum, idest sanguinem circa quem funditur. Deinde cum dicit. (Ipsa tamen accidētia.) Declarat quomodo, secundum tertiā opinionem, aqua ante consecrationem in calicem apposita alteretur quantum ad accidentia. Vbi sic ait. (Ipsa tamē accidentia vinum appositum videntur afficere, quia si aqua fuerit apposita vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subiectum, sicut & subiectum cōtingit accidentia permutare. Cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operaē.) Notandum autem quod si post consecrationē vinum vel aqua apponatur in calice, hoc appositum omnino alteratur, & afficitur secundū accidentia vini prioris, sub quibus sanguis christi velatur & latet. Ex his ergo opinio illa videtur aliquo modo vera, probabilis, & apparens, dicens, aquam ante consecrationem appositam, non transmutari secundū substantiam, sed secundum accidētia alterari, cum vinum post cōsecrationem appositum, non transmutetur secundum substantiam, sed sit secundum accidētia alteratum. Sed tamen non est simile, quod pro simili adducitur, quia post consecrationem miraculosè est in calice sanguis, in quem nec vinum, nec aliquis liquor non potest naturaliter conuerti: sed ante consecrationem in calice habet esse vinum. Cum autē multum vini modicū aquæ ad se naturaliter attrahat, & conuertat, illud modicum aquę, quod ante consecrationē in calice ponitur, naturaliter in vinum transit, & postea illud vinum totum sic mistum, per verba à sacerdote prolata, virtute diuina, & miraculosè in christi sanguinem transmutaē. Notandum autem, quod in consecratione, accidētia panis & vini duobus modis subiectum mutare dicuntur. Vno quidem modo, nō quòd ipsa accidentia alii subiecto inhæreant, nec quòd aliud subiectum formaliter informent, sed quia miraculose sine subiecto existentia, proprium subiectum, substantiam videlicet, panis & vini, derelinquunt. Alio verò modo dicuntur mutare subiectum, quia si post consecrationē aliud vinum apponatur in calicem, accidentia prioris vini, sub quibus latet verus christi sanguis, alterant vinum eis appositū, & ab eodem vino alterantur, cum ex vtraq; parte eodem afficiantur sapore, odore, colore, &c. quæ tamen ab inuicem subiecto differunt. Notandum etiam quod secundum expositionem tertiam, accipiēdo mutare pro derelinquere, sic est continuanda hæc litera ad præcedentem. Dixerat enim supra, vinum post consecrationem appositum, nō commisceri sanguini, sed cōmisceri accidentibus prioris vini. Cum ergo, vt dicebatur superius, impossibile sit aliquid cōmisceri accidentibus, nisi accidentia subiectum suū derelinquāt, & habeant

Marginalia: 7. metb. t.c. 2. et. 4. — Epilogus. Primum. Secundum. Tertium. Quartum. — Quintum. — In cōsecratione accidentia duobus modis subiectum mutare dicuntur.

» & habeant per se esse, ideo ait. (Quod sicut cõ » tingit subiectum naturaliter mutare, (idest, de» relinquere) accidentia ita in hoc sacraméto mi » raculose contingit accidentia mutare, (idest, de » relinquere) subiectum, & esse sine subiecto. Hic » ergo natura cedit miraculo, quia hoc non naturaliter, sed miraculosè fieri potest, & virtus diuina hic operatur supra consuetudinem, (idest, supra solitum naturę cursum.) Notandum etiã quod secundum expositionem secundã, accipiẽdo mutare pro transmutare, & alterare, sic continuanda est hæc litera. Dixerat enim quod accidentia prioris vini videntur afficere, idest, trãsmutare, & alterare vinum appositum, & quia impossibile est quod accidentia per se alterent, aut per se alterẽtur, nisi habeant per se esse, ideo ait, quod cedit natura miraculo, quia accidẽtia prioris vini, sub quibus est sanguis christi, miraculosè habent per se esse, & habẽdo per se esse, possunt alterare, & alterari. Miraculosè itaq; hic contingit accidentia prioris vini mutare, idest, transmutare, & alterare vinum appositũ, similiter & transmutari, & alterari ab eodem vino apposito. Notãdum etiam quod posset forte quis huic literę dare tertium intellectum, satis consonum superficiei verborum, & satis consonũ continuationi textus, vt diceremus, quod sicut subiectum mutat accidentia, quia subiectũ naturaliter prius est sub hoc accidẽte, & postea sub alio, sic miraculose accidentia subiectũ mutarent, videlicet, quod prius essent in hoc subiecto, & postea in alio. Hoc aũt superficialiter satis est literæ cõsonum, & satis videtur continuari ad præcedentia, cum habitum sit, quod accidentia prioris vini videantur afficere vinum postea appositum, vt dicatur quod accidẽtia prioris vini, idest quæ, vt in subiecto, erant in priori vino, afficiant vinũ appositum, idest vt postea sint in ipso vino apposito, vt in subiecto. Quare sicut subiectum mutat accidentia, quia vadit de accidente in accidens, sic & ipsa accidẽtia mutant subiectum, quia vadunt de subiecto in subiectum. Sed hæc expositio, nullo modo est admittenda. Nam non est quęstio quid Deus possit facere, sed quid in hoc sacramento faciat. In hoc enim sacramento, diuina virtute fit, quod pane transubstantiato in corpus, accidentia panis habeãt esse per se, & sint sine subiecto, & derelinquant subiectum proprium, non tamen fit quod accidentia illa derelinquendo subiectum proprium, insit alteri subiecto. Similiter vino transubstantiato in sanguinem, accidentia vini sunt sine subiecto proprio, non tamẽ fit quod accidentia illa insint alteri subiecto, sed qđ per se existant. Accidentia ergo prioris vini vinum appositum afficiunt, nõ quod ei insint, nec qđ transmutentur in ipsum, sed illa accidentia vinum appositũ ita afficiunt, quia ipsum alterant, & transmutant. Sic etiam, si aqua ibi apponeretur, vini saporem assumeret, non quod sapor,

Accidentia de subiecto in subiectũ naturaliter trãsmigrare nõ possunt.

qui prius erat in vino, postea esset in aqua & iret à subiecto in subiectum, sed quia accidẽtia prioris vini afficerent, idest transmutarent & alterarent aquã appositam, per quam alterationem, huiusmodi aqua vini saporem assumeret. Deinde cum dicit. (Sed nec incõueniens.) Postquam ostendit opinionem tertiam, dicentem aquam in calice appositam non transmutari secundum substantiam, sed alterari secundũ accidentia, habere aliquam probabilitatẽ, hic ostendit idem de opinione prima, Ostendens quod opinio prima, dicens aquam in calice appositã, non manere secundum substantiam, sed transmutari in aquã illam, quæ ex christi latere emanauit, sit etiam probabilis, & apparens. Vnde sic ait: (Sed nec inconueniens creditur, aut ab- » surdum, si aqua in corpore christi esse credatur, » cum legatur de ipsius corpore processisse.) & » tunc supplenda est litera, quod si in illo corpo » re non solum est sanguis, sed etiam aqua, probabile videtur, quod sicut vinum in calicem appositum conuertitur in sanguinem christi, sic aqua ibi apposita conuertatur in aquam, quæ in illo corpore habet esse. Notandum autem quod aqua illa, quæ de christi corpore emanauit, vt dicitur in hac eadem Rub. cap. In quadam nostra epistola: quadrupliciter esse potuit, quia vel fuit naturalis, uel fuit ibi miraculosè adducta, uel fuit de nouo creata, vel fuit de cõponentibus resoluta, sicut in decretali illa videtur magis approbari, ubi ista uerba tanguntur. Quia cum quatuor humores sint in humano corpore, videlicet, sanguis, colera, flegma, & malencolia, & quatuor elementa, istis quatuor humoribus dominantia ex quibus isti humores sunt cõpositi, videlicet ignis, qui dominatur in colera, Aer, qui in sanguine, aqua, quæ in flegma, terra, quæ in malencolia. Christus, ut ostenderet se habere uerum corpus, protulit vnum uerũ humorem ex elementis compositum, uidelicet sanguinem, & unum uerum elementum, ex aliqua parte ex istis humoribus resolutum, videlicet aquam. Notandum etiam quod sicut tertia opinio, dicens aquã post uinum in calicem appositam non transmutari secundum substantiam, aliquo modo erat apparens & probabilis, non tamen erat uera, sic ista opinio prima dicẽs vinum trãsmutari in sanguinem christi, & aquã transmutari in aquam illam quæ ex eius sanguine emanauit, licet habeat aliquam apparentem probabilitatem, non tamen est uera. Quod dupliciuia declarare possumus. Primo ex parte ueritatis rei. Secundo ex parte formæ uerborũ. Prima uia sic patet. Nam sicut inter quatuor assignatos probabilior modus est hic, ueram .s. aquam ex christi corpore emanasse, quæ de cõponentibus ex aliqua parte fuit resoluta. Cum autem uera aqua sit resoluta, uel etiam quocũq; alio modo in corpore illo extitisset, ut habet esse sub forma elementi, & sub forma propria,

In humano corpore sunt quatuor humores, qbus quatuor elemẽta ex qbus cõponũtur dominantur.

Cõfutatio primæ opinionis de aquæ conuersione.

Prima ratio.

Aqua sub forma propria nō est de veritate humanæ naturæ.

non sit de veritate humanę naturæ, quia tunc in corpore quolibet humano esset huiusmodi vera aqua, non videtur esse hæc opinio concedenda. Quia tunc in hoc sacramento aliquid conuerteretur in aliud quod (vt huius est) ad veritatem humanæ naturæ pertinere non pōt.

Secunda.

Secūda via ad hoc idem, sumitur ex forma uerborum. Nam cum uirtute diuina, & per verba cum intentione conficiendi à sacerdote prolata, fiat conuersio, & transubstantiatio in hoc sacramento, impossibile, & absurdum est fieri cōuersionem, & transubstantiationē in aliquid, de quo in forma verborum nulla fit mentio. Et quia secundum formam verborum in canone traditam, & à christo expressam, solum fit mētio de transubstantatione in corpus, cum dicit̃ hoc est corpus meum, & in sanguinem, cum subiungitur, hic est calix sanguinis mei, quamuis omnino credendum sit, veram aquam ex illo corpore emanasse, in illam tamen aquam non fit transubstantiatio, nec econuerso, quia huic formæ uerborum non sonat. Quicquid ergo sit de ratione prima, hæc tamen ratio secunda arguit & concludit.

VERVM inter opiniones, &c.) Hic, vt dicebatur, declarat opinionem secundam, ostendens eam inter omnes probabiliorē esse, & potiorem. Circa quod duo facit. Quia primo facit quod dictum est. Secūdo declarat quod sup posuerat. Ibi. (per hoc enim.) Dicit ergo. (Ve » rum inter opiones prædictas, illa, (opinio vide » licet secunda,) probabilior iudicatur, quæ asse » rit aquam cum vino in sanguinem trāsmutari, » vt expressius eluceat proprietas sacramenti. Nā

Apoc. 17. » cum aquæ multæ sint populi multi, iuxta quod

Esai. 32. » alibi legitur: Beati qui seminant super aquas, » ideo vino aqua unitur, vt christo populus adu » netur.) Notandum autē quod aquæ propter

Aquæ propter suā multitudinē populū repræsentant.

suam pluralitatem, & multitudinem reprę̄sentant ipsum populum, vel ipsa membra Christi. Nam licet christus vnus sit, membra tamen eius sunt plura & multa. Beati ergo sunt, qui seminant super aquas, videlicet, beati sunt, qui suū laborem, & suum semen seminant supra membra christi.

Sacramētū eucharistiæ est signum maximè dilectionis & passionis xpi.

Notandum quod hoc sacramētum fuit maximè dilectionis signum. Quia hoc fuit maxime dilectionis argumētum, quod christus nobis seipsum in cibum dederit. Et quia aqua figurat ipsum populum, vel ipsa christi mēbra, hæc aqua vino vnitur, ut detur intelligi, quod per hoc sacramentum per charitatem, & dilectionem populus christo, & membra suo capiti coniunguntur. Hoc etiam sacramentum, est

Primæ cor. 2. signum passionis christi. Nam secundum sentē tiam apostoli, quotienscunq; hoc facimus, mortem domini annuntiamus. Iccirco in hoc sacramento est notabiliter considerandum, qđ sanguis conficitur per se, & corpus per se, & hoc enim fit in signum passionis christi, quia ibi fuit sanguis à corpore separatus. Nā licet sub vtraq; specie sit totus christus, attamen ex vi sacramenti, sub specie vini est sanguis tantum, & sub specie panis est corpus tantum. Notandum etiam in hoc sacramento aquam cōmisceri vino propter tria. Primo in signum conformationis. Secundo in signum passionis. Tertio in signū dilectionis.

In altaris sacramēto aqua cōmiscetur vino ꝑpter tria.

Primo enim appositio aquæ in vinum est signum conformationis. Significat.n. quod hoc faciendo, christo cōformamur. Credibile enim est, quod cum ibi vltra mare sint vina fortia & potentia, uinum quod christus bibebat, & quod habebat in calice, & quod transubstantiauit in sanguinem, esset uinum aqua mixtum. Nos ergo in hoc uolentes christo conformari, aquam in calicem ponimus. Secundo hoc fit in signum passionis, quia cum ex latere Ioan. 19. IESV Christi sanguis & aqua emanauerit, vt reprę̄sentemus passionem eius, ponimus in calicem non solum vinum, sed etiam aquam. Tertio hoc fit in signum dilectionis. Nam, vt dicitur in litera, aqua uino mixta, significat quod membra christi capiti coniunguntur. Et quamuis si non apponeretur aqua, in solo uino posset fieri sacramentum, licet peccaret sic faciens. Debet tamen apponi modicum de aqua, quia appositio aque fit propter quandam repræsentationem. Ad talem autem repræsentationem faciendam, sufficit tantum tres guttas aquæ vel circa quantitatem huiusmodi, apponere.

Et si sacerdos conficeret, peccaret tamen si aquā uino non apponeret.

Notandum etiam quod hæc secunda opinio dicēs aquam in calicem appositam naturaliter transire in vinum, & postea totum uirtute diuina supernaturaliter conuertatur in sanguinem, est potior & melior quàm opiniones aliæ. Imo hæc est uera & alię nō sunt ueræ, propter tria quæ saluanda sunt, & saluantur secundū hanc opinionem, & non secundū alias. Saluatur.n. hoc posito, necessitas naturalis actionis, veritas transubstantiationis, & proprietas significationis.

Probatio ꝙ tā tum secūda opinio de aquæ cōuersione, sit uera.

Prima rō.

Primum sic patet. Nam necessitas naturalis actionis requirit, quod si modicum passiui ponatur iuxta multum actiui, statim in actiuum transeat, & statim actiuum conuertat passiuum in se. Vt si modicum stupæ, vel modicum alterius combustibilis, ponatur iuxta magnū ignē, statim illud cōbustibile ignitur, & in ignem cōuertitur.

Primo de Ge. t.c.47.

Sic etiam si modicum aquæ ponat̃ in multo uino, statim aqua illa conuertetur in vinum, & statim uinum aquam illam in se conuertit. Quare cum secunda opinio hęc ponat, & dicat, saluat necessitatem naturalis actionis, quā tamen nec tertia opinio, nec prima saluare potest. Nam tertia opinio contrarium plane asserit, dicens, quod aqua in calicem apposita non corrumpitur, nec transmutatur secundum substantiam, sed alteratur solum secundum accidētia. Sic etiam prima opinio contrariū asserit, siue astruit dicens, aquam in calice appositam, non cōuerti in vinum, nec in sanguinem, sed in illā aquam, quæ de latere domini emanauit. Sed cū

in

in conſecratione vini à ſacerdote nulla penitus mentio fiat de aqua, ſed tãtummodo de ſanguine, impoſſibile & abſurdum videtur, quod fiat conuerſio in aquam de qua in forma verborum conſecrationis nulla omnino fit mentio. Negat etiam hæc opinio prima neceſſitatẽ naturalis actionis, dicens, tam modicum aquæ tanto tempore ſtare cum multo vino abſq; eo qđ in vinum tranſeat, & quod ſecundum ſubſtantiam corrumpatur. Vt ergo ſaluetur neceſſitas naturalis actionis, tenẽdum eſt aquam illam naturaliter conuerti in vinum, & poſtea totum ſupernaturaliter in ſanguinẽ pertranſire. Et ideo monẽdi ſunt ſacerdotes, quod valde modicum apponant de aqua, ad hoc vt facilius in vinum conuertatur. Nam tantum poſſet ibi apponi de aqua, quod non fieret ſacrificium, nec eſſet in calice ſanguis chriſti.

Qua de cauſa monẽdi ſint ſacerdotes q̄ in conſecratione ſanguinis modicũ aquæ apponant ĩ calice

Secunda.

Secunda via ad oſtendendũ ſecundam opinionem eſſe potiorem & veram, ſumitur ex veritate tranſubſtantiationis. Veritas autem tranſubſtantiationis accipienda eſt ſecundum formam verborum, vt cum dicitur, hoc eſt corpus meum, exponendum eſt ſic. Hoc ideſt quod continetur ſub hoc, vel quod continetur ſub his ſpeciebus, videlicet, ſub ſpeciebus panis, eſt corpus meum. Ita quod verba illa non ſolũ ſunt ſignificatiua, ſed etiam factiua, quia virtute illorum verborum fit, quod tota illa ſubſtãtia panis, quæ continetur in hoſtia, ſuper qua hęc verba dicuntur, conuertatur in corpus chriſti. Ita quod nihil remanet de ſubſtãtia contẽta in hoſtia, vel contenta ſub ſpeciebus illius panis, quod non conuertatur in corpus chriſti. Sic etiam, cum dicitur ſup calicem, hic eſt calix ſanguinis mei, ſic eſt exponẽdum. Hic, ideſt quod continetur hic, uel quod continetur in hoc calice, ſiue qđ continetur ſub ſpeciebus exiſtentibus in hoc calice, eſt ſanguis meus. Nam uirtute illorum uerborum fit, quod tota ſubſtantia, quæ eſt in calice, uel ſub ſpeciebus exiſtentibus in calice, tranſubſtantietur in ſanguinem chriſti. Hanc autem ueritatem tranſubſtantiationis ſaluat ſecũda opinio dicens, aquam in calice appoſitam in uinum tranſire, & poſtea totũ illud quod eſt in calice uirtute diuina tranſubſtantiari in ſanguinem. Tertia autem opinio dicens, aquam in calicem appoſitam non tranſmutari ſecundum ſubſtantiam, & etiam prima opinio dicens, aquam non tranſmutari in vinum, nec conuerti in ſanguinem, ſaluare nõ poteſt hanc veritatem expreſſam per uerba à ſacerdote prolata, ſecundum quæ tota illa ſubſtantia, quæ eſt in calice, conuertitur in ſanguinem. Ideo ualde periculoſum eſt, ponere tranſubſtantiationem illam aliter fieri, quàm ſonet forma verborum quam chriſtus expreſſit, & quam nobis apoſtoli tradiderunt. Et quia ſic fieri tranſubſtantiationem, ſaluat ſolum ſecunda opinio, & non prima nec tertia. Solum illa à fidelibus eſt tenenda.

Quo nã pacto verba cõſecrationis exponẽda ſint.

Tertia.

Tertia uia ad declarandum ſecundam opinionem eſſe ueram ſumitur ex proprietate ſignificationis. Nam ideo uera aqua uino unitur, ut ſignificetur quod membra chriſti capiti ſuo cõiunguntur. Cum ergo nec prima, nec tertia opinio ponat, aquam in calicem appoſitam perfectè uino uniri, & in uinum tranſire, ab hac proprietate ſignificationis deficiunt. Hæ ergo tres viæ ſunt oſtenſiuæ probantes opinionem ſecũdam eſſe ueram, non tertiam, nec primam.

Ideo in calice vera aqua vino unitur vt ſignificetur qđ membra chriſti capiti ſuo coniunguntur.

Quarta.

Poſſet autem adduci quarta uia probans hoc idem, ad impoſſibile deducendo. Nam ſi quantũcũq; modica aqua multo uino in calicẽ appoſita in uinum non tranſit, ſed uel manet intranſmutata, ſecundum ſubſtantiam, ut dicit opinio tertia, uel tranſubſtantiatur in aquam, quæ de latere chriſti emanauit, ut dicit opinio prima, ſic ergo à ſimili, ſi modicum uinũ cum multa aqua poneretur in calicem huiuſmodi uinum, ſecundum ſubſtantiam, non corrumperetur ab illa aqua, ſed poſſet conuerti in ſanguinem, qui fluxit de latere chriſti, ſicut modica aqua multo vino vnita poteſt conuerti in illam aquam, quæ ex illo latere emanauit. Quantũcũq; itaq; in calicem poneretur de aqua, poſſet eſſe ibi ſacrificium, quod nullus ſanæ mentis diceret, & quod eſt inconueniens, & abſurdum. Deinde cum dicit. (Per hoc enim quod ſuſcepit.) Declarat qđ dixerat, oſtẽdens quod nos ſuſcipientes hoc ſacramentum noſtro capiti iungimur, & vnimur. Quam coniunctionem aqua in calice vino vnita figurat, & repręſentat. Vnde ſic ait. (Per hoc » enim quod ipſe chriſtus ſuſcepit de noſtro, (qa » videlicet accepit carnẽ noſtram, & naturam no » ſtram,) & accepimus ipſi de ſuo, (ſumendo ſcili » cet carnem ſuam & ſanguinem ſuum.) Tam in » ſolubili nexu coniungimur, ut, (ipſe dei filius) » qui eſt vnum cum patre per ineffabilem unita » tem, (ideſt per vnitatem naturæ & ſubſtantiæ,) » fiat nobiſcum vnum per admirabilem vnionẽ, » (ideſt per vnitatẽ dilectionis & gratiæ,) ac per » hoc, (quod ſimus unum cum patre, & etiam cũ » ſpiritu ſancto, unde ipſe idem chriſtus inquit in » euangelio.) pater ſancte ſerua eos quos dediſti » mihi, vt ſint unum ſicut & nos, (videlicet vnum Io. 17. ſumus. Et quia chriſtus uolebat nõ ſolum apoſtolos eſſe ſic vnum, ſed etiã & omnes alios credituros per apoſtolos, ſubiunxit (non pro his » (.i. apoſtolis) rogo tantum, ſed pro eis qui cre » dituri ſunt in me per verbum eorum, ut & ipſi, » (ſic credituri,) in nobis vnum ſint & (ipſis ſic » credentibus, & fidei poſtea ſic ampliata) mun » dus credat quia tu me miſiſti.) Notandũ quod » licet apoſtolis credentibus non ſtatim mundo innotuit chriſtum fuiſſe miſſum à Deo patre, tamen apoſtolis prædicantibus, & aliis credentibus, & fide ampliata, hoc mundo innotuit, & mundus credidit, ideſt gentes crediderunt chriſtum eſſe uerũ dei filium & à deo pr̃e miſſum.

TERTIA PARS.

TERTIO loco fraternitas tua etc.) Soluta dubitatione ex additione formæ, & ex conuersione aquę, hic tertio loco, vt dicebatur, soluitur dubitatio ex mutatione secretę. Et maxime soluitur dubiũ de eo qđ mutatum est in secreta oratione sancti Leonis. Circa quod. D. Innocentius duo facit, quia primo narrat huiusmodi dubitationem. Secundo dubitationi subiũgit solutionem. Ibi. (Super quo respondemus.) Dicit ergo. (Tertio loco fraternitas tua requisiuit, quare fuerit mutatũ, quod in secreta beati Leonis secundum antiquiores codices continetur sic, videlicet: Annue nobis domine, vt animæ famuli tui Leonis hęc prosit oblatio, cum in modernis sacramẽtariis habeatur, Annue nobis quæsumus domine, vt intercessione beati Leonis hæc nobis pſit oblatio.) Notandum autem quod pro quolibet sancto cuius missa cantatur, vel cuius cõmemoratio in missa celebratur, tres orationes dicuntur, quarum duæ dicuntur alte, & tertia dicitur secrete & sub silentio. Et inde est, quod huiusmodi oratio secrete dicitur, eo quod submissa voce, & sub silentio proferatur. Dubitabat ergo Archiepiscopus Lugdunẽsis circa secretam beati Leonis, eo quod huiusmodi secreta sit immutata, qa in antiquis & modernis codicibus aliter & aliter continetur. Deinde cum dicit. (Super quo respondemus.) ponitur dubitationis solutio. Circa quod tria facit. Quia primo assignatur probabilis, & sufficiens causa, quare facta sit talis immutatio. Secundo (ad sustinẽdum antiquos codices) adducitur specialis ratio. Tertio de orationibus quę fiunt pro valde bonis, & pro aliis defunctis, subinfertur quædam generalis distinctio. Secunda ibi. (Licet plerique reputent.) Tertia ibi. (Verum vtrum in hoc articulo.) Dicit ergo. Super quo (idest super qua dubitatione) respondemus, quod cum sanctæ scripturæ dicat auctoritas, quod iniuriam facit martyri, q orat pro martyre. Idem est ratione cõsimili de sanctis aliis.) Sciendum quia sancti orationibus nostris non indigent, pro eo quod, cũ sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedũt: sed nos potius eorum orationibus indigemus, quos cũ miseri simus, vndique mala nostra perturbant, inde est quod cũ in plerisque orationibus continentur, prosit, vel proficiat talis oblatio huic sancto, vel illi, exponendum ad gloriam, & honorem. Vnde ita debet intelligi, vt oblatio, vel oratio illa. ad hoc prosit, quod sanctus ille magis ac magis à fidelibus glorificetur in terris: non autẽ intelligenda est vt illius sancti essentiale præmium augeatur in cęlis. Notandũ autem quod cum antiqui codices dicerent vt oblatio prodesset animæ beati Leonis, ne ex hoc sumeretur errandi occasio: & crederetur quod sancti ad suum essentiale præmium consequendum, vel augendum nostris orationibus indigeant, in modernis codicibus mutatum est, & non dicitur qđ oblatio prosit animę beati Leonis, sed quod intercessione ipsius beati Leonis illa oblatio prosit nobis. Probabilis ergo & sufficiens causa huius mutationis est sic assignãda, quod facta est talis mutatio, vt errandi occasio tolleretur. Notandum etiam quod licet secundum antiquiores codices de beato Leone habeatur secreta, quæ male intellecta det errandi occasionem, tamen (si bene intelligitur) veritatem habet, vt exponatur secundum quod litera dicit, videlicet, vt à christi fidelibus magis ac magis glorificetur in terris, non (vt dicebaẽ) quod suum essentiale præmium augeatur in cęlis. Deinde cum dicit. Licet plerique. Adducit specialem rationem dicens, (licet pleriq; reputent nõ indignum sanctorum gloriam vsq; ad iudicium augmentari: & ideo ecclesiam interim sane posse augmentum glorificationis eorum idest sanctorum optare.) Notãdum autem duplex esse pręmium sanctorum, vnum videlicet essentiale, alterum verò accidentale. Præmium autem essentiale dicitur gaudium quod habent de obiecto increato, idest, de deo: & quia hoc pręmium respondet radici charitatis, cum sancti non sint vlterius in statu merendi, & eorum charitas sit in termino, in termino sunt quantũ ad essentialem gloriam, & eorum essentiale pręmium directè non augetur. Aliud autẽ est præmium accidẽtale, & hoc est gaudium quod habent de societate sanctorum, vel de quocũq; alio obiecto creato: hoc autem gaudium dicere possumus quod augeatur vsq; ad diem iudicii, cum semper continuè aliqui ad cęlum euolent, & sanctorum societas vsq; ad diem iudicii augmẽtetur: nam sicut vnũ lignum, quod cum multis aliis lignis comburitur, non minus immo magis comburitur, sic etiam quilibet beatus non minus immo magis gaudet associatus cum aliis beatis gaudendo de bonis illorum, cũ ardenti ardeat charitate: & quia qlibet beatorũ gaudet de bonis alterius beati, quanto plures beatificantur, tanto magis gaudent. Quare si (vt dicebatur) vsq; in diem iudicii semper aliqui ad cęlum ascendunt, & volant, vt augeatur sanctorum societas, oportet ex hoc, gaudium cuiuscunq; beati (quod dr̃ accidẽtale præmium) augmentari. Notandum etiam ex hoc posse sumi specialem rationem quomodo veritatem habeat illa secreta quæ de beato Leone in antiqs codicibus scribebatur. Vbi dicebaẽ quod oblatio illa sancto Leoni prodesset, oblationem ergo aliquam, aut orationem alicui sancto prodesse, sic potest intelligi, non solum vt ille sanctus magis à fidelibus glorificetur in terris, sed etiam vt magis gaudeat in cęlis, non quantũ ad essentiale gaudium, quod est de obiecto increato, sed quantum ad accidentale quod est gau-

Sanctorũ præmium duplex, vz, essentiale, et accidẽtale.

Duobus modis accidentale præmium beatorum augeri potest.

dium

dium de societate beatorum, vel de aliquo alio obiecto creato. Nam & ipsa bonorum societas, non est bonum increatum, sed creatum. Hoc ergo modo debemus orare, vt oblatio psit san cto, vt nos per illam orationem trahamur ad cęlum, & scimus de societate sanctorum, qua societate augmentata, gaudium illius sancti, vel illorum sanctorum, cuius vel quorum in missa cōmemorationem facimus, augmentabitur. Notandum etiam idem esse orationem, vel oblationem sic prodesse sancto (vt dicunt antiqui codices) & orationem illam vel oblationē, per intercessionem illius sancti prodesse nobis (vt in modernis codicibus continetur,) quia nihil magis proficuū nobis optare possumus, quàm quod efficiamur de societate sanctorū, & augmentemus societatem illam, qua augmentata, augmentabitur gaudium accidentale cuiuscūq; aliorum sanctorū. Quapropter (si bene & subtiliter veritatem aspicimus) moderni, & antiqui codices in hac parte quodammodo sententialiter idem dicunt. Deinde cum dicit. Verum, etc. ponit quādam generalē distinctionem, quæ tradita est ab Augustino in suo Enchiridio, dicēs.

Aug. in Enchir. ad Laurentiū, ca. 110 Decedētes ex hac vita in triplici sunt differentia.

» Verum vtrum in hoc articulo locum habeat » illa distinctio, qua docetur quod defunctorum » alii sunt valde boni, alii sunt valde mali, alii me » diocriter boni, alii mediocriter mali. Vnde suf » fragia quæ sunt à fidelibus in ecclesia pro valde » bonis, actiones sunt gratiarū, pro valde malis, » consolationes viuorum.) Expiationes verò p » mediocriter bonis, & propitiationes pro me » diocriter malis.) Vtrum ergo hæc distinctio lo » cum habeat in hoc articulo, & in hac dubitatio » ne quam quæsiuisti, tua discretio inuestiget.

Notandum autem quod ea quæ fiunt pro valde bonis idest p sanctis sunt gratiarum actiones. Nam in solēnitatibus sanctorū in his, quæ in ecclesia de sanctis dicimus non oramus pro eis, sed laudamus deum, & benedicimus deo, & ei gratias agimus, quod sancti per eius auxiliū ad tantam gloriam peruenerint. Ex hac autem distinctione patet quod sancti non egent orationibus nostris. Et per hāc distinctionem solui potest dubitatio proposita. Vt ergo. D. Papa excitaret mentem Archiepiscopi Lugdunensis, ait, quod vtrum hæc distinctio locum habeat in hoc articulo, idest vtrū per hāc distinctionē solui possit dubitatio, quam ipse ei proposuerat, eius discretio inuestiget. Notandum etiam qđ ea quæ fiunt pro valde malis, idest pro eis qui sunt in inferno, sunt viuorum consolationes. Quia licet ea, quæ fiunt in ecclesia pro dānatis non prosint eis, amici tamen eorum, & consanguinei, qui viuunt, gaudent, & consolantur, videntes pro eis fieri tales solēnitates, quia nesciūt eos damnatos esse. Notandum etiam apud aliquos esse dubium, qui vocētur mediocriter boni, & mediocriter mali. Dicūt enim quidā illos esse mediocriter malos, qui habent multa peccata venialia, mediocriter verò bonos, qui pauca. Sed quoniam vt hic inferius patebit, idē sunt mediocriter boni, & mediocriter mali, licet alio, & alio modo. Quia alia, & alia ratione, sic & sic nuncupantur. Ideo aliqui alii dixerunt qđ mediocriter boni sunt illi, qui decedunt in venialibus. Mediocriter verò mali sunt, qui decedunt in mortalibus, leuibus tamen. Valde autem mali sunt, qui decedunt in mortalibus, sed grauibus. Sed hoc nō potest stare, quia cum omnes decedentes, in quibuscunq; mortalibus decedant, ad infernum descendant, & ea quæ fiunt in ecclesia pro mediocriter malis, sint propitiationes, posset esse aliqua propitiatio his q sunt in inferno, & eorum pęna diminui posset, et ad vltimū totaliter diminui, & penitus tolli, quod est inconueniens. Nec valet quod quidam dicunt eorum pęnam diminui, non secundū eandem quantitatem, sed secundum eandē pportionem, videlicet, si hæc oratio tollit medietatē pęnę, alia oratio æque sancta non tollet alterā medietatem, sed tollet medietatem illius medietatis, & aliam medietatem residui, & sic de aliis. Secundum ergo hunc modum, pęna damnatorum non poterit penitus tolli. Quoniam cū semper aliquid de pęna remaneat, nunquam damnatus poterit saluari: Sed hoc est absurdum dicere, quod cæteris paribus oratio æque sancta non habeat æqualem fructum, & æqualem efficaciam. Quapropter si vna oratio remouet medietatem pęnæ, alia oratio æque sancta alteram medietatem remouebit. Propter quod ille, qui erat damnatus, erit totaliter expiatus, & totaliter à pęna solutus. Immo, si bene veritatem consideramus, ille per huiusmodi primam misericordiam factam, & per huiusmodi pęnæ primam amotionem, esset magis dispositus ad aliam misericordiam suscipiēdam. Sicut ille, qui est aliquantulum calefactus, & est aliquantulum ab eo amota frigiditas, magis est dispositus, ad vlteriorem calorem suscipiendum, vt scilicet celerius, & facilius ab eo frigiditas repellatur. Igitur quia oratio secunda facta, post misericordiam prius impensam, inuenit subiectum magis dispositum ad misericordiam suscipiendam, si prima oratio remouit pęnæ medietatem, secunda oratio, ęque sancta, alteram medietatē multo fortius & penitus remouebit, & ita ille erit ab omni pęna penitus solutus. Qđ si est absurdum, absurdæ sunt opiniones præcedentes. Immo, cum existentes in inferno sint diuisi à nobis, & non habeant charitatem, quæ est vinculum perfectionis, & per quā fit cōmunicatio bonorum operum, nihil quod fit à nobis pro eis, prodest illis. Notandum insuper, vt magis veritas pateat, quod sicut omnes qui sūt in inferno possunt dici valde mali, licet aliqui sint aliis peiores, & nō omnes sint pares, sic omnes qui sunt in purgatorio possunt dici, & mediocriter boni, & mediocriter mali, licet nō oēs

Marginalia: Quō orationes nostræ, p his qui ex hac vita decesserunt diuersimode p ficiant. — Opinio quorūdam de mediocriter bonis et malis. — Confutatio. — Scd'a opinio. — Confutatio. — Absurdum est cæteris paribus, orationem æque sanctam nō hēre æqualem efficaciā. — Col. 3.

In malo, culpa & reatus sunt consideranda.

pares existant. Ad cuius euidentiam sciendum, quod in malo sunt duo consideranda, videlicet culpa, & reatus, i dest obligatio ad pęnam. Sancti ergo qui sunt in paradiso nullo modo mali sunt, quia nec habent culpam, nec obligationē ad pęnam. Illi verò qui sunt in inferno sunt valde mali, quia illi decedunt cum culpa, & cū obligatione ad pęnam. Illi autem qui sunt in purgatorio, se habent modo medio, quia non decedunt cum aliqua culpa mortali, decedunt tamen cum aliqua veniali, & cum aliqua obligatione ad pęnam. Sic etiā & de bono possumus distinguere, dicendo bonum spirituale esse duplex, videlicet gratia, & gloria: quæ, qūo differant, non est præsentis speculationis. Sancti ergo qui sunt in paradiso, sunt valde boni, quia habent gratiam & gloriam. Qui autem sunt in inferno, nullo modo spiritualiter sunt boni, qa nec habent gratiam, nec gloriam. Qui autem sunt in purgatorio, sunt mediocriter boni, qa habent gratiam, & non gloriam. Licet ergo hi idem sint mediocriter boni, & mediocriter mali, hoc est aliter, & aliter, quia existentes in purgatorio dicuntur mediocriter mali, ppter obligationem ad pęnam. Quæ autem fiunt p eis, vt tales sunt, dicuntur propitiationes, vt talem pęnam euadant, & eorum pęna euacuetur. Dicuntur verò mediocriter boni, prout nondum habent gloriam, & quæ fiunt pro eis, vt tales sunt, vocantur expiationes, idest, purgationes, vt scilicet gloria eorum consumetur. Ad quam gloriā nos perducat dominus noster IESVS Christus, qui cum patre, & spiritu sancto est vnus Deus, benedictus in secula seculorum. Amen.

Qūo existentes in purgatorio sint mediocriter mali & boni.

Explicit expositio. D. Aegidii Romani Archiepiscopi Bituricēsis, Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Augustini, super cap. Cum Marthæ. De celeb. miss.